

3—4 december

Debatter m. m.

Tisdagen den 3 december		Sid.
Svar på interpellationer:		
av herr Werner (vpk) ang. bostadsbyggandet	5	
av herr Larsson, Thorsten, (cp) ang. allmänt ombud i socialförsäkringsmål	12	
av herr Björk (s) ang. lämplighetsprövning av blivande präster	16	
av fru Diesen (h) ang. anställningstryggheten för skådespelare	18	
Interpellation av herr Nilsson, Nils, (cp) ang. svenskt erkännande av Sovjetunionens inkorporering av de baltiska staterna ..	22	
Meddelande ang. enkel fråga av herr Sveningsson (h) ang. åldersgränsen för övningskörning med personbil	23	
 Onsdagen den 4 december		
Riktlinjerna för utrikespolitiken	24	
Revidering av läroplan för grundskolan	25	
Om rätt till befrielse från religionsundervisning	72	
Om utarbetande av en kristen elementarlärobok för skolundervisningen	73	
Kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna	74	
Ändringar i banklagstiftningen	84	
Förslag till införsellag m. m.	91	
Om sänkning av pensionsåldern för vissa gruvarbetare	98	
Interpellation av herr Nilsson, Nils, (cp) ang. begränsning av investeringar för vissa järnvägslinjer	108	

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 4 december

Sid.

Utrikesutskottets utlåtande nr 11, om inrättande av en handelskammare i Tyska Demokratiska Republiken	24
— nr 12, ang. riktlinjerna för utrikespolitiken	24
— nr 13, om förhandlingar angående möjligheterna att skapa ett nordiskt neutralitetsförbund	25
Statsutskottets utlåtande nr 176, om ändrade inryckningstider för vissa värnpliktiga	25
— nr 177, om bidrag till FN:s fredsbevarande verksamhet	25
— nr 178, ang. behandlingen av värnpliktsfrågor	25
— nr 179, ang. revidering av läroplan för grundskolan	25
Andra lagutskottets utlåtande nr 71, ang. revidering av läroplan för grundskolan	72
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 44, om utarbetande av en kristen elementarlärobok för skolundervisningen, om den kristna etikens roll vid ungdomens fostran samt om undervisningen i kristendomskunskap	73
Statsutskottets utlåtande nr 180, ang. kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna m. m.	74
Bevillningsutskottets betänkande nr 66, ang. ändrad lydelse av 1 § förordningen om rätt att vid taxering för inkomst njuta avdrag för belopp, som tillförts vissa för prisreglering bildade stiftelser, m. m.	84
— nr 67, ang. ändring i förordningen om kupongskatt, m. m. ..	84
Bankoutskottets utlåtande nr 60, ang. ändringar i banklagstiftningen	84
— nr 61, om utredning angående bankväsendet	90
— nr 62, ang. fusion inom stadshypoteks- och bostadskreditinstitutionerna, m. m.	90
— nr 63, ang. vissa inrednings- och anslagsfrågor avseende provisoriska lokaler för riksdagen	90
— nr 64, om ökad statlig företagsamhet i Norrland m. m.	90
— nr 65, om förstatligande av gruvindustrin m. m.	90
Första lagutskottets utlåtande nr 48, ang. förslag till införsellag m. m.	91
— nr 50, ang. försöksverksamhet i fråga om ordningen för den allmänna gudstjänsten, m. m.	98
Andra lagutskottets utlåtande nr 66, om sänkning av pensionsåldern för vissa gruvarbetare	98
— nr 68, om harmonisering av den ekonomiska och socialrättsliga lagstiftningen i enlighet med EEC-fördraget	107
— nr 69, ang. vissa förhandlingar före beslut om nedläggning av företag, m. m.	107
— nr 70, om lagfäst rätt till tjänstledighet för deltagande i vuxenutbildning	107

	Sid.
Tredje lagutskottets utlåtande nr 68, om dels åtgärder mot oljeläckage, dels förvaringen av oljecisterner	107
— nr 69, ang. ändrad lydelse av 128 § byggnadslagen, m. m.	107
Jordbruksutskottets utlåtande nr 44, om en översyn av de kommunala naturvårdsombudens uppgifter	107
— nr 45, ang. ersättningen för intrång enligt naturvårdslagen ..	107
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 56, om en allmän identitetshandling	107

Tisdagen den 3 december

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protokollet för den 22 nästlidne november.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 356, till Konungen i anledning av motioner om utredning angående fiskerinäringens framtid.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 359, i anledning av riksdagens år 1967 församlade revisorers berättelse över verkställd granskning av statsverket, i vad berättelsen hänvisats till statsutskottet, jämte motioner;

nr 360, i anledning av motioner om utredningar beträffande vissa åtgärder i syfte att främja exporten; och

nr 361, i anledning av motioner om pension åt förra byråföreståndaren vid Centralbyrån i Lund för populärvetenskapliga föreläsningar Anna-Brita Pontén.

Ang. bostadsbyggandet

Herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet JOHANSSON, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Werners (vpk) interpellation angående bostadsbyggandet, erhöll ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Werner har frågat om jag ämnar företa en allmän översyn av de faktorer som påverkar kostnadsläget inom bostadsbyggandet i syfte att nedbringa kostnaderna och om

jag därvid särskilt vill uttala mig om fem i interpellationen preciserade frågor.

Under de första åren av 1960-talet visade kostnaderna inom bostadsbyggandet en starkt stigande trend. Från år 1960 till år 1966 ökade sålunda, enligt uppgifter som avser nybyggnadsområden, produktionskostnaderna för en trerumslägenhet i flerfamiljshus från 49 000 kr. till 81 000 kr. eller med 65 %. Det bör emellertid då observeras att lägenhetsytan i en 3-rumslägenhet ökade starkt under denna tid liksom även utrustnings- och inredningsstandarden.

Denna utvecklingstrend bröts år 1967. Den expertgrupp, låneunderlagsgruppen, som fortlöpande gör undersökningar om byggnadskostnaderna redovisar sänkta byggnadskostnader både per lägenhet och per kvadratmeter lägenhetsyta förra året. Denna kostnadsdämpning beror sannolikt på flera samverkande omständigheter. Konjunkturdämpningen och ökad kostnadsmedvetenhet hos kommuner och byggherrar torde vara de viktigaste orsakerna. Olika samhälleliga åtgärder i syfte att främja ett rationellt byggande får även antas ha haft en viss effekt.

Ändringen i kostnadsutvecklingen betyder inte att vi kan minska våra ansträngningar att hålla tillbaka och om möjligt ytterligare sänka kostnaderna inom byggandet. En enkät som bostadsstyrelsen utfört visar att kommuner och byggherrar håller på att vidta ytterligare åtgärder i kostnadsbegränsande syfte. Inom regeringen prövas nu vissa förslag som i bl. a. sådant syfte lagts fram av delegationen för bostadsfinansiering och byggindustrialiseringsutredningen.

Den första av interpellantens särskil-

Ang. bostadsbyggandet

da frågor berör bostädernas kapitalkostnader. De kapitalkostnadsvillkor som nu gäller för hus som finansieras med statliga bostadslån fastställdes av riksdagen förra året. Inom regeringen övervägs inte någon ändring av dessa villkor.

Den andra frågan avser inrättandet av en statlig bostadsbank och införandet av statlig totalfinansiering av bostadshus. I detta ämne har vissa förslag framlagts av delegationen för bostadsfinansiering i det betänkande som f. n. provas av regeringen.

Interpellantens tredje fråga gäller åtgärder för att förbilliga byggnadsmaterialproduktionen. Material som levereras till byggplats svarar för mer än hälften av byggnadskostnaderna. Det är därför självfallet att denna stora kostnadspost måste ägnas stor uppmärksamhet. Åtgärder från statens sida kan i princip komma i fråga för att skapa förutsättningar för rationell produktion och för att underlätta en strukturrationalisering inom materialindustrin men samtidigt motverka monopol tendenser och monopolistisk prispolitik. Staten kan även bedriva egen materialproduktion. När det gäller åtgärder av det första slaget vill jag erinra om att 1967 års riksdags beslut med anledning av förslagen i proposition nr 100 innebar bl. a. åtgärder för ökad standardisering av mått och byggdelar med sikte på ökad rationalisering av såväl materialproduktion som byggande. Bevakningen av branschstrukturens utveckling ombesörjs genom bl. a. undersökningar som statens pris- och kartellnämnd förlöpande genomför. Jag är emellertid inte främmande för att det kan behövas ytterligare insatser på detta område. Materialproduktion i statlig regi förekommer redan på flera områden. Ytterligare direkta statliga insatser för att få fram en effektivare materialindustri kan tänkas, om de framstår som ändamålsenliga.

Interpellanten frågar vidare om regeringen överväger att skapa ytterliga-

re allmänägda bostadsbyggnadsföretag i vilka staten ingår som huvuddelägare. Svaret är nej, vilket dock inte utesluter att ytterligare insatser från allmännyttigt, kooperativt eller statligt håll eller kanske gemensamt från dessa parter sida kan bli aktuella i framtiden, om detta skulle visa sig behövligt för att garantera tillräcklig konkurrens på byggnadsmarknaden.

Den sista av de fem frågorna gäller åtgärder för att motverka stegringen av priserna på tomtmark. Under senare år har en rad åtgärder vidtagits på det markpolitiska området, ytterst i prisbromsande syfte. Bland dessa kan nämnas införandet av förköpsrätt för kommun och statliga lån för kommunala markförvärv. Beskattningen av realisationsvinster vid markförsäljning har skärpts. Ytterligare åtgärder kan väntas med anledning av de förslag som expropriationsutredningen inom de närmaste månaderna torde lägga fram i fråga om kommunernas rätt att expropriera mark som behövs för tätbebyggelse och i fråga om värderingsreglerna vid expropriation.

Herr WERNER (vpk):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet för svaret på min interpellation. Av statsrådets svar framgår att det höga kostnadsläget i nyproduktionen fortfarande är ett mycket stort problem och att han är väl medveten om detta. Jag har i min interpellation pekat på vad som enligt vår mening i nuvarande läge erfordras, nämligen ett samlat grepp i flera riktningar. I detta avseende anser jag statsrådets svar vara negativt, eftersom det inte ger uttryck för några sådana samlade åtgärder utan innehåller mera av tankegången »vänta och se».

Under valrörelsen gjordes uttalanden att byggnadskostnaderna nu tenderar att minska något, vilket naturligtvis är att hälsa med tillfredsställelse. Minsningarna är dock så blygsamma — en procentuell förändring med cirka 1,6

Ang. bostadsbyggandet

procent från år 1966 till år 1967 — att de knappast blir statistiskt märkbara.

Inrikesministern pekar själv i sitt svar på att från år 1960 till år 1966 ökade produktionskostnaden för en tre-rumslägenhet i flerfamiljshus från 49 000 kronor till 81 000 kronor eller med cirka 65 procent. En del av denna ökning beror naturligtvis på den ökade lägenhetsytan under denna tid liksom på den ökade utrustnings- och inredningsstandarden. Men kvar står ändå det faktum att byggnadskostnadernas uppgång svarade för huvudparten av dessa ökade kostnader, eftersom de steg med cirka 45 procent per kvadratmeter lägenhetsyta under motsvarande tid.

Vi är helt överens om att vi inte kan minska ansträngningarna att ytterligare sänka kostnaderna inom byggandet, men vi är uppenbarligen oense om hur detta skall kunna ske eller kanske rättare sagt i vilken takt detta skall ske, eftersom en del av de förslag som jag har framfört inte avvisas i sak av inrikesministern men väl i tid.

En avgörande fråga är räntenivån. Vi har i dag högränta, och den nyligen genomförda räntesänkningen med en halv procent är i sammanhanget helt otillräcklig. Vi har ställt frågan om att minska bostadsbyggandets kapitalkostnader genom att sänka basannuiteten från 5,1 procent till 4,6 procent, vilket skulle innebära en sänkning med minst 5 kronor per kvm på hyran i nyproduktionen. Detta förslag — som inte är framställt bara från vårt håll utan är ett förslag med mycket stark anklang inom hyresgäströrelsen och inte minst inom regeringspartiet, vars extra kongress förra året ju uttalade sig för en sådan sänkning — avvisades både i våras och nu av inrikesministern och av regeringen.

Jag är väl medveten om att detta inte är någon slutgiltig lösning på problemet, eftersom det i sak betyder en omfördelning av ränte- och kapitalkostnaderna i tiden. Man skjuter utbetalningarna av dessa utgifter längre fram

i tiden. Men i det aktuella läget med de höga hyrorna anser vi att en sådan åtgärd kan vara försvarbar därför att den mycket snabbt skulle kunna ge ett genomslag och kapa topparna på den höghyrespuckel som vi har i dag.

Min andra fråga, beträffande inrättandet av en statlig bostadsbank och införande av statlig totalfinansiering, besvarar inrikesministern med att i detta ämne har vissa förslag framlagts av delegationen för bostadsfinansiering i det betänkande som för närvarande prövas av regeringen. När kan vi förvänta oss ett konkret besked på den här punkten? Det nuvarande systemet med s. k. byggnadskreditiv under byggnadstiden, dvs. korta lån till högre ränta, beviljade av affärsbankerna, beräknas av den nyss nämnda delegationen medföra en kostnadsökning på cirka 100 miljoner kronor årligen, och för den summan skulle ytterligare cirka 1 000 tre-rumslägenheter kunna uppföras.

Det förhållandet att den frivilliga överenskommelsen med de privata affärsbankerna för närvarande fungerar tillfredsställande är inget argument i och för sig för att skjuta upp ett genomförande av det från så många håll lovordade förslag som vi förde fram redan 1963 och som i dag omfattas av allt fler. Den nuvarande frivilliga överenskommelsen med affärsbankerna tillkom ju efter det att dessa under 1965 dirigerat kapitalet till den privata sektorn av byggnadsmarknaden, varvid exempelvis HSB på några platser tvingades överlämna sin byggnadskvot till privatbyggare därför att man inte kunde få den kredit som beviljades de privata företagen, fall som ju inrikesministern känner mycket väl till. Vilka garantier har vi då för att detta inte upprepas?

Min tredje fråga, om några initiativ övervägs från samhällets sida i syfte att förbilliga byggmaterialproduktionen, besvaras i sak positivt, men svaret innehåller inga konkreta förslag till åtgärder. Inrikesministern hänvisar till att materialproduktion i statlig regi re-

Ang. bostadsbyggandet

dan förekommer på flera områden och att ytterligare direkta statliga insatser kan tänkas för att få fram en effektivare materialindustri, om de framstår som ändamålsenliga. Har inte de hitillsvarande erfarenheterna av materialindustrins monopol tendenser och monopolistiska prispolitik visat att direkta statliga insatser utöver de mycket begränsade insatser som görs i dag är i högsta grad ändamålsenliga?

På den fjärde frågan, om regeringen överväger att främja tillkomsten av ytterligare allmänägda bostadsbyggnadsföretag i vilka staten ingår som huvuddelägare, svarar inrikesministern egentligen både ja och nej. Förslaget om att starta ett stort byggnadsföretag med staten som huvuddelägare och med fackföreningsrörelsen, kooperationen och de allmännyttiga bostadsföretagen som övriga delägare ställdes bl. a. vid Byggnadsarbetarförbundets kongress 1964 och möttes då av ett mycket positivt intresse i vida kretsar. Naturligtvis blev mottagandet inte särskilt positivt på den borgerliga kanten. Samtidigt som inrikesministern svarar ett mycket kategoriskt nej på den här frågan säger han i direkt anslutning till detta nej att svaret »dock inte utesluter att ytterligare insatser från allmännyttiga, kooperativt eller statligt håll eller kanske gemensamt från dessa parter sida kan bli aktuella i framtiden om detta skulle visa sig behövt för att garantera tillräcklig konkurrens på byggnadsmarknaden». Jag vill därför ställa frågan till inrikesministern, om detta nej är tidsmässigt betingat eller om det är frågan om huvuddelägarskapet som är orsaken till det negativa beskedet i början på meningen.

Herr talman! Sammanfattningsvis anser jag således att inrikesministern i sitt svar icke ställer i utsikt ett sådant samlat grepp för att angripa problemet om kostnadsnedpressande åtgärder inom byggandet som jag har efterlyst i interpellationen. Jag anser att det är vad som krävs, eftersom åtgärder på nå-

gon eller några enskilda punkter inte kan väntas ge de resultat som nu skulle behövas. Enskilda lösningar får inte avvisas därför att de isolerat eller var för sig endast har ringa effekt, men eftersom inrikesministern i flera fall i sak är överens om de i interpellationen rekommenderade åtgärderna men skjuter avgörandet på framtiden, vore jag tacksam om han närmare ville precisera dessa utfästelser.

Herr statsrådet **JOHANSSON**:

Herr talman! Detta är ju en liten efterklang från den valdebatt som vi förde för några månader sedan. Det var andra partier som då efterlyste det som herr Werner nu kallar ett samlat grepp, men det är i vissa fall samma frågeställningar som han här tar upp. Jag svarar att vi bearbetar de förslag som kommit från låneunderlagsgruppen och från annat håll. Det gäller frågan om kreditivavgiften, det gäller frågan om ett enhetligt lån osv. Så snart denna prövning är genomförd — remisstiden utgick för kort tid sedan, sammanställningar är gjorda i departementet, och vi överväger förslagen — kommer vi att publicera vår ståndpunkt och eventuellt även resultatet av förhandlingar som kan förmedlas av de framförda förslagen.

Jag tror att det är på det sättet man måste arbeta — att försöka att på de områden där det är möjligt pressa ned kostnaderna på byggandets område.

De åtgärder som under årens lopp vidtagits från regeringens och riksdagens sida och vilka gett oss förutsättningar för en bättre planering och projektering och för byggande i större utsträckning med tillämpning av industriella metoder, har arbetats fram under några år, och de börjar nu avsätta resultat.

Herr Werner säger att de kostnadsänkningar som redovisats är så blygsamma att det knappast är möjligt att statistiskt mäta dem. Det beror givetvis

på vilka anspråk man har. Jag har här öppet redovisat att kostnadsstegringarna varit stora under några år, intill ungefär 65 procent. I dessa kostnadsstegringar har emellertid delvis legat att lägenhetsytan ökat. En närmare precisering kan göras. Från 1961 fram till 1966 ökades den genomsnittliga kvadratmeterytan i en trerumslägenhet — för att ta ett exempel — från 72 till 82 kvadratmeter. Det är alltså en inte obetydlig ökning. Även standardstegringen har inneburit icke oväsentliga kostnadsstegringar.

Men därefter, och efter införandet av en delvis ny bostadspolitik, har vi brutit denna delvis mycket negativa utveckling, om jag får använda det uttrycket. Resultatet kan avläsas i en sänkning av bostadsbyggnadskostnaderna per lägenhet med 2,5 procent. Herr Werner hade en korrekt siffra, 1,6 procent, då det gällde byggnadskostnaderna. 0,8 procent hänför sig till en minskad genomsnittlig lägenhetsyta. Men sammanlagt blir det i runt tal 2,5 procent. Det resultatet är inte så dåligt. Det visade sig också att denna sänkning från 1966 till 1967 har stått sig i stort sett även under första halvåret 1968 trots stegrade byggnadskostnader och i vissa fall stegrade materialkostnader. Jag tror att vi måste gå vidare på den vägen och på det sättet söka medverka till en begränsning av byggnadskostnaderna. I det sammanhanget skall jag ta upp den särskilda frågan om ett statligt byggnadsföretag. Jag har sagt att det kan komma i fråga. För närvarande övervägs det inte, men vi följer med den största uppmärksamhet vad exempelvis det kooperativa företaget BPA kan åstadkomma. Jag tror att det har varit ett mycket värdefullt inslag i denna debatt, både ideologiskt och rent praktiskt.

BPA har varit entreprenör för det stora byggföretaget i Örebro Vivalla, där man kunde sänka byggnadskostnaderna med 20 procent i förhållande till den tidigare ortskostnadsnivån. Tjugo

Ang. bostadsbyggandet

procent är inget föraktligt resultat. Jag vill gärna säga att det inte har sin grund i att man har försökt sänka standarden i bostäderna i Vivalla, som från en del håll gjorts gällande. Det rör sig om en fullgod standard, som står i överensstämmelse med bostadsstyrelsens anvisningar. Jag skulle också tro att de cirka 800 familjer som nu bor i dessa lägenheter är ganska tillfredsställda både med standarden och med priset.

Kostnadssänkningen var som sagt 20 procent i Örebro och ungefärligen 15 procent i Linköping, med samma byggföretag som entreprenör. Företaget har varit verksamt på andra platser också.

Till det mest glädjande hör kanske att dessa kostnadssänkningar har tvingat de privata företagen till en sänkning av sina kostnader — till en effektiv konkurrens. Jag ser med viss tillfredsställelse på att det är privata företag, exempelvis BPA i Linköping, som nu går in och tar anbud, där kostnaderna dock ligger väsentligt under vad de här företagen har arbetat med tidigare. Vi har alltså en effektiv konkurrens i gång. Då finns det ingen anledning för staten att i och för sig blanda sig i verksamheten. Det utesluter emellertid inte — och det har jag velat framhålla — att det kan uppstå en situation där vi inte får den effektiva konkurrens som vi eftersträvar och att det därför kan komma att krävas ett längre gående statligt engagemang också på detta område. Det är en sådan beredskap vi ständigt måste hålla. Därför upprepar jag att vi med mycket stor uppmärksamhet följer utvecklingen på byggnadsområdet.

Herr Werner har tagit upp räntefrågan. Jag hänvisar till den uppgörelse som är träffad mellan hyresgästerna och fastighetsägarna — regeringen har ännu inte fastställt den men vi kommer att pröva den — och som innebär att man nu skulle klara problemet för de närmaste tre åren. I uppgörelsen ingår att man har lagt fast en

Ang. bostadsbyggandet

räntenivå vid 5,5 procent. En förändring av denna räntenivå påverkar inte hyrorna under de närmaste tre åren. Det betyder inte att jag pläderar för att vi nu skall företa en höjning. Jag delar herr Werners uppfattning att om vi kan sänka räntorna ytterligare så är det en behaglig gärning. Det påverkar naturligtvis i och för sig byggnadskostnaderna och på lång sikt givetvis också hyrorna, men det är en felaktig framställning om man säger att ytterligare en halv procents sänkning av räntan under den närmaste tiden skulle innebära en motsvarande sänkning av hyreskostnaderna — om vi nu följer den överenskommelse som är träffad mellan fastighetsägarna och hyresgästerna.

Herr Werner är inte tillräckligt underrättad om vad som har förekommit vid våra partikongresser. Det är riktigt att det gjordes ett uttalande vid den extra kongressen år 1967, men det innebär ju också att man skulle väga mellan åtgärder för att stimulera konsumtionen och mera direkt inriktade sociala åtgärder.

Regeringen valde att inte föreslå ändring av basannuiteten men däremot att genomföra en reform beträffande familjebostadsbidragen, en reform som var långtgående. Dessa åtgärder redovisades vid den ordinarie kongressen i år och vann ett enhälligt godtagande från kongressens sida.

Nu säger herr Werner att han är medveten om att man, om man sänker basannuiteten från 5,1 procent till 4,6 procent, skjuter upp återbetalningen av de lån som man har tagit. Ja, det är så riktigt som det är sagt. Vi har ju framhållit detta i denna debatt både offentligen och vid våra kongresser. Vi har sagt att vi i en situation då en sänkning av byggnadskostnaderna är på väg egentligen inte har något underlag för att ändra basannuiteten eller paritetstalet. Det vore en utomordentligt samhällsekonomisk fördel, om vi finge ett stopp på byggnadskostnadsutvecklingen. Men i den metodik för faststäl-

lande av paritetstalet som riksdagen har godtagit har man räknat med att byggnadskostnaderna skulle stiga med 3 à 4 procent. Det skulle sedan förutsätta att man ändrar paritetstalet och får en hyresstegring med 2 eller 3 procent. Det betyder alltså att vi ökar betalningen ifrån fastighetsförvaltarnas och ytterst hyresgästernas sida och därmed får möjlighet till en amortering av de upplånade pengarna.

Om vi får en vad jag kallar flack utveckling, dvs. vi får ingen stegring av byggnadskostnaderna, har vi alltså inte förutsättningarna för att ändra paritetstalet. Då får vi inte mera pengar till fastigheterna för avbetalning av lånen. I det läget måste vi ha möjlighet att förlänga amorteringstiden. Vi sade ju ingenting annat än: Låt oss ha den möjligheten. Om det visar sig att vi får en gynnsam utveckling av byggnadskostnaderna så låt oss då i stället för att sänka basannuiteten från 5,1 procent till 4,6 procent låta paritetstalet ligga stilla. Denna förändring medför ingen hyreshöjning, och den nödvändiggör att vi håller möjligheterna öppna att förlänga amorteringstiden.

Ja, ärade kammarledamöter, vi befinner oss i den situationen. Jag tror att jag vågar förutsätta att det inte blir någon justering av paritetstalet. Blir det någon justering, blir den så ringa att den inte påverkar hyrorna för år 1969. Det är en utomordentligt tillfredsställande utveckling, men det betyder också, om denna utveckling står sig, att vi måste tänka oss in i att kunna förlänga amorteringstiden på de statliga lånen. Den möjligheten har vi nu utan att det egentligen kostar oss någonting. Den möjligheten hade vi inte haft, om vi hade sänkt basannuiteten från 5,1 procent till 4,6 procent. Då hade vi nu varit nödsakade att föreslå en ändring av paritetstalet med åtföljande uppräknade av hyrorna.

Herr Werner frågade när jag kunde ge närmare besked om exempelvis kreditgivningen, en ändring av kreditiv-

avgiften och de övriga förhandlingsfrågor som vi har på gång. Jag skulle vilja svara att jag hoppas att dessa förhandlingar skall kunna vara genomförda strax efter årsskiftet.

Slutligen, herr talman, skulle jag bara vilja säga att den frivilliga överenskommelse som vi träffat med bankerna om krediterna till vårt bostadsbyggande har fungerat mycket bra under 1967 och 1968. De har fungerat helt tillfredsställande, och jag har inte hört någon anmärkning från våra byggares sida. Då är det väl ganska rimligt att vi förhandlar med bankerna på nytt om en fortsättning på deras åtaganden att lämna krediter på det sätt som tillämpats under 1967 och 1968. Om bankerna är beredda att fortsätta kan jag inte svara på i dag. Allt beror på de förhandlingar som nu inletts, och vi får avvakta deras resultat.

Herr **WERNER** (vpk):

Herr talman! Att frågorna från valrörelsen återkommer i dag är väl i och för sig ingenting märkvärdigt. Vi kommer säkert att ha större delen av dessa frågor uppe till behandling också i bostadsdebatten i maj nästa år.

Vad beträffar BPA är jag helt överens med statsrådet i hans värdering av det fackliga byggföretaget — jag har också vissa kontakter med detta företag — men jag anser ändå att BPA:s insatser är otillräckliga i jämförelse med den privata sektorns omfattning i övrigt. Med tanke på behovet av sjukhus, skolor och bostadsområden, där ett rationellt byggande enligt stordriftens metoder ter sig som självklart framstår också klart behovet av med de stora privatkapitalistiska företagen konkurransdugliga samhällsägda och allmänägda företag. Det finns, som jag redan sagt, alldeles för få sådana företag, och på den konferens som jag åberopade i mitt första inlägg, nämligen SABO-konferensen i våras, gav också inrikesministern uttryck åt samma bedömning.

Ang. bostadsbyggandet

Såväl då som i dag blir emellertid inrikesministerns slutsats att framtiden får utvisa om BPA:s och de allmännyttiga företagens femprocentiga egenregibyggnad behöver förstärkas som motvikt till de privata byggjättarna. Det var därför jag ställde frågan om inte inrikesministern kunde anföra något mera precisa och konkreta skäl som talade mot att rätt omgående medverka till att skapa sådana här företag. Det kan ändå inte vara alldeles betydelseöst ur kostnadsnedpressningssynpunkt, och därom är inrikesministern ense med mig, men han vill trots detta se framtiden an.

Beträffande totalfinansieringen är det ju glädjande att det kommer ett förslag efter årsskiftet. Att den nuvarande bostadskreditgivningen är otidsenlig är en uppfattning som också inrikesministern delar. Det finns många nackdelar med det nuvarande splittrade systemet i form av olika lån. En nackdel har jag redan berört, nämligen att systemet i sig självt är dyrare än vad en enhetlig låneform som också täckte in byggnadskreditiven skulle bli. Det nuvarande systemet har även nackdelar i fråga om sysselsättningsplaneringen inom byggnadsindustrin. Ett system med totalfinansiering kombinerad med integrerade bostads- och fastighetslån skulle innebära att länsbostadsnämnderna tillsammans med länsarbetsnämnderna och byggarbetsnämnderna skulle på ett helt annat sätt än för närvarande kunna få ett avgörande inflytande på igångsättningens omfattning. Ett annat skäl för totalfinansiering har att göra med frågan om långa serier inom ramen för industriellt byggande. Tidningen *Arbetet* skrev i somras så här: »Ett genomförande av förslaget om statlig totalfinansiering skulle ytterligare bidra till en fastare produktionsgång och längre serier, vilket i sin tur medför kortare arbetstid och lägre kostnader.»

Herr talman! Frågan om basannuiteten är naturligtvis en bedömningsfråga. Men inrikesministerns resonemang byg-

Ang. allmänt ombud i socialförsäkringsmål

ger på att vi nu har brutit den trend som utmärkte första delen av 1960-talet och att vi alltså skulle ligga kvar där vi ligger i dag. Jag vore glad om det skulle bli så, men jag tror att det ännu är för tidigt att uttala sig alltför kategoriskt på denna punkt.

I sitt utlåtande nr 100 i fjol anförde statsutskottet i fråga om basannuiteten att om utvecklingen av hyror och kostnader skulle leda till att svårigheterna accentueras, så förutsatte man att Kungl. Maj:t skulle förelägga riksdagen förslag till sådana åtgärder som kunde anses påkallade. Det blir naturligtvis tillfälle att återkomma till den frågan, om svårigheterna skulle accentueras. Jag tycker ändå inte att man kan bortse ifrån att en sänkning av basannuiteten i detta läge tillsammans med andra åtgärder har en mycket stor betydelse när det gäller att pressa ner byggkostnaderna.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag skall inte fortsätta debatten. Jag vill bara framhålla att vi vid årsskiftet kommer att stå inför en bedömning av utvecklingen av byggnadskostnaderna och frågan om i vilken omfattning som den kan föranleda en ändring av paritetstalet. Om vi hade haft samma utveckling som tidigare, skulle en höjning ha skett. Om man nu kan undvika en höjning så är det ju lika gott eller lika värdefullt som om man gör en sänkning av annuiteterna. Vi har alltså möjlighet att undvika en höjning, och det är det som jag betraktar som tillfredsställande.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. allmänt ombud i socialförsäkringsmål

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet **ASPLING**, som meddelat, att han

ämnade vid detta sammanträde besvara herr *Thorsten Larssons* (cp) interpellation angående allmänt ombud i socialförsäkringsmål, och nu anförde:

Herr talman! Herr Thorsten Larsson har frågat, om jag anser att det nu tillämpade förfarandet i försäkringsmål fyller berättigade krav på rättssäkerhet och om jag ämnar hörsamma riksdagens begäran om en utredning av frågan om allmänt ombud med uppgift att tillvarata de enskildas intressen.

I en interpellation, som besvarades av mig våren 1967, har herr Larsson till mig riktat frågor av i huvudsak samma innebörd. Frågorna rörde även då den enskildes rättsskydd i socialförsäkringsmål. Som jag förra gången framhöll i mitt svar hör den enskildes rättsskydd i socialförsäkringsmål nära samman med de större frågorna om kostnadsersättning för part och fri rätts hjälp i förvaltningsförfarandet över huvud taget. Jag ansåg det inte lämpligt, att frågan om rättshjälp för enskilda parter togs upp särskilt för försäkringsdomstolen.

Numera har chefen för justitiedepartementet tillkallat sakkunniga för att utreda frågorna om kostnaderna i förvaltningsförfarandet, om rättshjälp i förvaltningsärenden och om offentligt biträde åt part i sådana ärenden. Utredningen omfattar alla slag av förvaltningsärenden, alltså även socialförsäkringsärenden.

Herr **LARSSON, THORSTEN**, (cp):

Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till socialministern för svaret på min interpellation. Jag har tyvärr besvärat statsrådet två år å rad i detta ärende. Enligt min egen och andras bedömning har jag dock inte gjort det utan skäl.

Av svaret att döma delar inte statsrådet riktigt denna mening. Huruvida rättstillämpningen är den riktiga i socialförsäkringsmålen är dock, herr

Ang. allmänt ombud i socialförsäkringsmål

statsråd, en mycket stor fråga för svenska folket. Vi har i dag flera bevis på hur stora svårigheter tillämpningen av lagstiftningen bereder både de enskilda försäkringskassorna vid deras bedömning av pensions- och försäkringsfallen och den enskilde sjuke, om han verkligen fått ut sin rätt i sitt fall. Genom att många av dessa människor inte har vare sig möjlighet eller kunnskap eller på grund av ålder och sjukdom ork nog att föra frågan vidare, går de ofta miste om sin rättmätiga andel. Därtill har ju statsrevisionen konstaterat en mycket ojämn bedömning av försäkringsfallen.

På den juridiskt principiella frågan som jag ställt — »Anser statsrådet att det nu tillämpade förfarandet i försäkringsmål fyller berättigade krav på rättssäkerhet?» — har alltså statsrådet intet annat svar att ge än att det tillsatts en utredning om fri rättshjälp. Att föra ned den juridiska frågan, huruvida allmänheten har en betryggande rättssäkerhet exempelvis gentemot riks-försäkringsverkets tolkning av lagarna, till en fråga om kostnaden för exempelvis en advokat är dock, herr statsråd, minst sagt förvånande.

Jag betraktar det också som ett undaglidande från själva den principiella frågeställningen. För det första torde statsrådet erinra sig från tidigare försäkringsfall rörande vårdbidrag, att riksdagen måste ge riks-försäkringsverket en bakläxa i fråga om tolkningen av bidragsreglerna innan rättelse sent om-sider kunde erhållas, så att tillämpningen bringades i överensstämmelse med statsmakternas intentioner. För det andra pekar som nämnt riksdagens revisorer på den varierande bedömningen av försäkringsfallen ute i försäkringskassorna. Jag vill citera vad de skriver i detta ärende: »Av det sagda framgår att försäkringskassornas gradering av sådan invaliditet som berättigar till förtidspension eller sjukbidrag enligt lagen om allmän försäkring är mycket oenhetlig. Att kassornas beslut uppvisar så-

dana stora inbördes avvikelser från genomsnittsvärdena för hela landet kan icke nöjaktigt förklaras av totala eller regionala skillnader i fråga om befolkningsstruktur och arbetsmarknad.»

För det tredje vill jag omnämna att riks-försäkringsverket enligt egen utsago anser att större enhetlighet vid bedömningen borde åstadkommas.

För det fjärde har riks-försäkringsverket trots detta enligt uppgift per år i medeltal icke underställt försäkringsdomstolen mer än 9—10 ärenden för bedömning och prövning.

Med den nu konstaterade oenligheten i tillämpningen som bakgrund är detta ganska uppseendeväckande. Försäkringens högsta vägledande instans för enhetlighet i bedömningen på det stora socialförsäkringsområdet har alltså inte underställt fler prövningsärenden av försäkringsverket självt. Det visar — mot den här tecknade bakgrunden — att verket uppenbarligen är sig självt nog och tydligen anser sig veta bäst vad som är högsta rätt. Vi är tydligen nära nog tillbaka i den tid, då den förutvarande pensionsstyrelsen själv avgjorde om ärenden skulle gå vidare eller ej.

Jag vill erinra om att när lagen om allmän försäkring för sju år sedan tillkom ansåg lagrådet det nödvändigt att ett allmänt ombud tillsattes även utan utredning. Dåvarande socialministern Torsten Nilsson instämde i stort sett men menade att enpartsförfarande i försäkringsmål först borde prövas en tid. Så har väl skett nu.

År 1965 kom så den fyrpartimotion som resulterade i att riksdagen på andra lagutskottets enhälliga uttalande beslöt att dessa frågor nu skulle tagas upp till allsidig utredning. Statsrådet Aspling tycker uppenbarligen att detta riksdagens beslut inte är något att fråga efter. Men runt om i vårt land, herr statsråd, finns nu ganska många fall som visar att den något ensidiga tolkning som tillämpas av lagarna på socialförsäkringens område kan gå hårt

Ang. allmänt ombud i socialförsäkringsmål

ut över de människor som berörs. Det borde även beröra den högsta myndighet som såvitt jag begriper borde följa upp vad som beslutas av riksdagen på detta betydelsefulla område. Det hade varit utomordentligt tacknämligt om statsrådet Aspling här hade velat ta ställning till den principiella frågan om rättssäkerheten är tillfredsställande i försäkringsmål eller ej.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag har redan erinrat om att jag tidigare har haft tillfälle att i denna kammare diskutera dessa frågor med herr Larsson. Det kan därför, herr talman, kanske bli en viss upprepning av en del av de argument som då anfördes, men med anledning av ett par yttranden som herr Thorsten Larsson fällde finner jag det ändå angeläget att erinra om det förfaringssätt vi har i dag. Jag gjorde det även förra gången. Jag betonade att varje enskild medborgare i vårt land som anser att en försäkringsfråga har gått honom eller henne emot kan vända sig till domstolen och få frågan prövad. Försäkringsdomstolen är ju mycket allsidigt sammansatt, och man kan med fullt fog göra gällande att dess prövning är grundlig, allsidig och objektiv.

Redan förra gången herr Larsson och jag diskuterade dessa frågor i denna kammare framhöll jag att jag inte tror att det kan sägas ha varit till nackdel för den enskilde klagande att man inte har tillsatt ett allmänt ombud i enlighet med vad som diskuterades i samband med försäkringsdomstolens tillkomst. För egen del tror jag nämligen inte att tillsättandet av ett allmänt ombud är det bästa sättet att öka den enskildes möjlighet att få sina intressen beaktade i socialförsäkringsmål. Det allmänna ombudet var nämligen — jag vill betona det — inte tänkt huvudsakligen som något rättegångsombud för de försäkrade, utan huvuduppgiften för honom skulle vara att tillvarata det allmän-

nas intresse mot de försäkrade som kräver ersättning. Visserligen skulle ett allmänt ombud liksom alla statliga tjänstemän här i landet vara skyldigt att ingripa även mot sådana fel som länder enskilda medborgare till skada och vidta åtgärder för att rätta till sådana fel. Att en enda person skulle ha såsom huvuduppgift att tillvarata båda sidornas intressen i försäkringsmål tror jag emellertid skulle vara en hart när övermänsklig uppgift.

Herr Larsson tog upp en annan fråga, som otvivelaktigt är viktig, nämligen enhetligheten i bedömningarna från försäkringskassornas sida. Han nämnde att det skulle föreligga skillnader i bedömningarna mellan olika försäkringskassor. Jag vill gärna ha sagt, att jag på den punkten är angelägen om att man i alla avseenden tillvaratar möjligheterna att åstadkomma enhetlighet. Riksförsäkringsverket, som är tillsynsmyndighet över försäkringskassorna, gör emellertid — det hoppas jag att herr Larsson är medveten om — stora ansträngningar för att så långt möjligt bidra till en ökad enhetlighet i bedömningen av ärendena.

Andra lagutskottet, som har haft att behandla riksdagsrevisorernas berättelse i nyssnämnda del, har i sitt utlåtande nr 61 till årets riksdag hänvisat till riksförsäkringsverkets verksamhet och inte funnit anledning att föreslå någon åtgärd med anledning av vad revisorerna har framhållit. Andra lagutskottets utlåtande godkändes av riksdagen den 27 november i år.

Som exempel på vad riksförsäkringsverket gör på detta område kan jag upplysa om att riksförsäkringsverket under hösten 1968 och under våren 1969 anordnat eller kommer att anordna sammanlagt 14 konferenser rörande invaliditetsbedömning. Konferensernas syfte är att genom diskussioner och behandling av övningsexempel åstadkomma likformighet vid invaliditetsbedömningen. Deltagarna i konferenserna kommer från försäkringskassorna och

Ang. allmänt ombud i socialförsäkringsmål

pensionsdelegationerna i hela landet och representerar alltså de människor som kommer att handlägga dessa frågor.

Herr Larsson var ju inte nöjd med mitt svar, men jag ville hänvisa till vad jag framhöll förra gången, nämligen att detta är en fråga som hör samman med de större frågorna om kostnadsersättning för part och fri rättshjälp i förvaltningsförfarandet över huvud taget. Nu har vi, herr Larsson, kommit dithän att sakkunniga håller på att utreda detta spörsmål, och det tycker jag är det väsentliga i sammanhanget.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag vill först konstatera att vi tydligen inte har olika uppfattningar om nödvändigheten av enhetlighet i tillämpningen — och det är väl ganska naturligt att man på olika håll vill ha fram en sådan — men jag kan inte riktigt dela statsrådets åsikt i fråga om förfarandet i försäkringsmålen.

Det är naturligtvis riktigt, som det har sagts, att när det allmänna ombudet var på tal vid lagskrivningen var avsikten inte att han skulle tillvarata i första hand de enskildas intressen utan det allmännas, men jag tror att utvecklingen har gått dithän att man oftare och oftare upptäcker att försäkringsmålen behandlas ensidigt. Det har t. ex. funnits fall där en allsidig intygsgivning inte har skett. Enligt min uppfattning skulle ett allmänt ombud också ha till uppgift att syna tillämpningen av själva rättsförfarandet. Därmed skulle väl det allmänna ombudet — i enlighet med riksdagsbeslutet och andra lagutskottets dåvarande skrivning — mera vara de enskilda människornas ombud än ett ombud för det allmänna. Jag anser att ombudet borde få en sådan ställning att han blev försäkringsområdets JO. Därmed åstadkommes en möjlighet till granskning av riksförsäkringsverkets tillämpning av lagarna,

och jag tror, som jag anförde i mitt tack till statsrådet, att det är ganska nödvändigt med en sådan granskning.

I radio har det pågått en serie om de handikappades problem, varvid försäkringskassornas roll i sammanhanget har belysts. Jag behöver inte referera de intervjuer som förekommit i serien, men där finns en del stoff som kunde vara tacknämligt för dem det vederbör att ta del av.

När jag ställt frågan huruvida vi har ett riktigt processförfarande i försäkringsmål, så är det väl att gå litet grand vid sidan om ifall man hänvisar till att man tänkt sig en utredning om fri rättshjälp och sådana saker. Att detta är mycket betydelsefullt begriper jag också, ty ekonomin är betydelsefull för dem som skall föra en process vidare. Jag anser det emellertid vara ytterst angeläget att också ta hänsyn till processförfarandets principiella sida. Att även den behöver utredas ansåg ju bland andra försäkringsdomstolen i sitt remissyttrande med anledning av den av mig omnämnda fyrpartimotionen. Försäkringsdomstolen sade helt enkelt att det nu var tid att granska dessa spörsmål, och den tillstyrkte ju att en utredning kom till stånd.

Detta bör nog, herr statsråd, inte bara ses ur möjligheten för den enskilde att ekonomiskt föra sin talan, utan jag tror att det också bör ses rent principiellt ur synpunkten om vilka möjligheter han har att föra fram sina olika argument.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Bara en kort replik. Jag vill erinra herr Larsson om att försäkringskassornas verksamhet liksom all annan förvaltningsverksamhet är underkastad justitieombudsmännens kontroll. Härigenom har man alltså i viss mån de möjligheter som herr Larsson efterlyst.

Låt mig också göra det tillägget att herr Larsson själv tycks glida ifrån det han tidigare sagt. Jag har ju betonat

att det allmänna ombudet inte var tänkt huvudsakligen som något rättegångsombud för de försäkrade. Huvuduppgiften för honom skulle i stället vara att tillvarata det allmännas intressen mot de försäkrade som kräver ersättning.

Herr Larsson säger att ombudet egentligen skulle verka mera direkt för de försäkrade. Jag har redan svarat på den frågan, men låt mig också erinra om, herr Larsson, att detta skulle förutsätta en mycket omfattande aktivitet från ombudets sida. Beträffande den JO-institution som vi har i dag är det ju så att vederbörande, enskild etc., vänder sig till denna. Jag tycker att det förfaringssätt som vi nu har på försäkringssidan, där allmänheten kan vända sig till de olika instanserna med sina klagomål och få dem prövade, verkligen ger ett utomordentligt stort utrymme just för den enskilde att få sin fråga bedömd.

Vad herr Larsson tagit upp i sak vidgar hela fältet. Men jag har också betonat, att frågan är föremål för utredning.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Får jag bara säga att det inte är riktigt att allmänheten har den goda och förnämliga möjlighet som statsrådet talar om. Det finns alltför många exempel på att så inte är fallet. Varje enskilt fall som blir felaktigt bedömt berör ju egentligen ett mycket stort område.

När statsrådet säger att vad jag tagit upp vidgar fältet för allmänna ombudet, vill jag till slut konstatera att det kan vara möjligt att så är förhållandet. Men riksdagens beslut syftar ju också till en allsidig utredning om detta. Då hoppas jag att en allsidig utredning skulle komma fram till just en något mera vidgad syn på försäkringsförhållandena och på processförhållandena i försäkringsmål.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. lämplighetsprövning av blivande präster

Herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet PALME, som förklarar sig ämna vid detta sammanträde besvara herr Björks (s) interpellation angående lämplighetsprövning av blivande präster, fick nu ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Björk har frågat om jag anser att ett beslut av biskopsmötet om utredning beträffande lämplighetsprövning med testning för teologie studerande, som har förklarat sig vilja bli präster, står i god överensstämmelse med riksdagens tidigare uttalanden i närliggande frågor och med direktiven för utredningen om förutsättningarna och formerna för psykologiska undersökningar inom statsförvaltningen m. m. Han har också frågat vilka åtgärder jag anser möjliga och lämpliga med anledning av biskopsmötets beslut.

I varje stift är det biskopen som avgör om en person som är formellt behörig till prästvigning dessutom är lämplig att prästvigas. Frågan om lämpligheten för prästyrket kan säkerligen ofta vara ömtålig och svårbedömd. Man kan därför i och för sig ha förståelse för att biskoparna känner behov av hjälpmedel för att i tid avråda dem som saknar förutsättningar för detta yrke. Å andra sidan är testning som hjälpmedel vid personurval förenad med en rad svårigheter och problem som ännu synes vara långt ifrån bemästrade.

Än så länge har biskopsmötet bara tillsatt en kommitté som skall utreda frågan om en lämplighetsprövning som innefattar testning. Vad som blir resultatet av denna utredning kan man givetvis inte förutsäga f. n. Jag utgår emellertid ifrån att de uttalanden som har gjorts av riksdagen och i direktiven för den statliga utredningen kommer att uppmärksammas och beaktas vid biskopsmötets fortsatta behandling av frågan. Det torde f. n. inte finnas

Ang. lämplighetsprövning av blivande präster

skäl att överväga några särskilda åtgärder med anledning av biskopsmötets beslut.

Herr BJÖRK (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Palme för hans svar på min interpellation.

I slutet av detta säger statsrådet, att det för närvarande inte finns skäl att överväga särskilda åtgärder. Jag beaktar emellertid själva hans svar som en åtgärd. Det heter nämligen där, att statsrådet utgår ifrån att riksdagens tidigare uttalanden och utredningens direktiv »kommer att uppmärksammas och beaktas vid biskopsmötets fortsatta behandling av frågan».

En väsentlig del av syftet med min interpellation har därmed blivit uppfyllt. Det är mycket som talar för att biskoparna tidigare icke har uppmärksammat och beaktat just dessa uttalanden.

Riksdagen har tidigare sagt att stor försiktighet bör iakttagas vid införande av psykologisk testning på nya områden inom den statliga sektorn. Man har betonat behovet av ytterligare prövning av metodikens tillförlitlighet och man har understrukit bristen på kvalificerade psykologer för verksamhet av detta slag. De synpunkterna har också beaktats i direktiven till den utredning, som civilministern nyligen har tillsatt.

Jag har personligen ett intryck av att det här och var inom den statliga verksamheten — vissa ämbetsverk, möjligen också hos biskoparna — förekommer en viss naiv överskattning av möjligheten att genom psykologisk testning välja ut personer för mera sammansatta och komplicerade uppgifter. Seriösa psykologer förefaller klart medvetna om att deras tolkningar måste användas med stor försiktighet och att de ibland ställs inför uppgifter som på vetenskapens nuvarande nivå är vanskliga att lösa. Däremot är det ingalunda säkert att

deras uppdragsgivare alltid har sådan insikt.

När det speciellt gäller prästyrket kan man som lekman fråga sig, vilken egenskapskombination som här skall anses vara den mest lämpliga. Vad är viktigast för en blivande präst? Är det att ha ordningssinne, organisationsförmåga, kontaktförmåga? Eller skall han framför allt vara en stor förkunnare?

Herr talman! Jag är allt annat än kyrksam, men jag skulle också kunna föreställa mig att det är relevant i sammanhanget huruvida han är stark i tron.

Men om man nu skall försöka konstruera en sådan där egenskapskombination, förefaller det mig finnas stor risk för att man kommer fram till konventionella bedömningar och därmed till ett konventionellt urval av blivande präster — ett yrke inom vilket det ändå borde finnas utrymme för åtskilliga olika personlighetstyper och där det också finns åtskilliga olika slag av tjänster.

Nu kan man säga att denna fråga inte är särskilt intressant för oss här i riksdagen för den händelse banden mellan kyrkan och staten skulle klippas av. Då må ju kyrkan använda diskutabla urvalsmetoder, om den så önskar, men så länge dessa band består har vi väl ändå en viss skyldighet att uppmärksamma också sådana här frågor.

Problematiken kring biskops beslutanderätt i fråga om prästvigning kunde i och för sig vara värd en särskild debatt, men systemet förefaller mig kunna bli särskilt ömtåligt, om dessa beslut skall grundas på ett kanske delvis hemligt underlag, som ligger ett stycke tillbaka i tiden. Psykologerna är själva klara över att resultatet av en testning vid en viss tidpunkt inte utan vidare får utnyttjas för bedömning av samma person ett antal år senare.

Nu är det möjligt att biskoparna huvudsakligen har tänkt sig att få en

metod för studierådgivning och ett sätt av avråda eller eventuellt avvisa de notoriskt olämpliga, som påbörjar teologiska studier. Men den motion som ligger till grund för biskopsmötets beslut är så pass oklart formulerad, att man kan befara att här också finns andra funderingar om att hitta något slags universalmedel för lämplighetsprövning. I den mån man bara syftar till ett bidrag till studierådgivningen är det klart att hela frågan är mindre problematisk.

Riksdagen har nyligen visat sitt intresse för frågor på detta område i samband med debatten om sekretessen kring psykologiska undersökningar. Där rådde — tror jag — enighet om behovet av insyn. Oenigheten gällde vilka former av insyn man skulle välja.

Men detta intresse finns, och jag tror, herr talman, att såväl riksdag som regering har all anledning att hålla frågor på detta område under fortlöpande observation.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Jag har med stort intresse lyssnat till herr Björk.

Såvitt jag förstår har man i den motion som avlämnades till biskopsmötet främst syftat till ett vägledningstest och inte så mycket till ett antagnings-test.

Men hur som helst — den tolkning som herr Björk gav mitt svar var alldeles korrekt. Det var fråga om en form av åtgärd. Jag vill ännu en gång stryka under, att jag självfallet förutsätter att biskopsmötets utredning verkligen tar stor hänsyn till riksdagens uttalanden och direktiven till den tillsatta utredningen på detta område.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. anställningstryggheten för skådespelare

Ordet gavs därpå ånyo till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet PALME, som tillkännagivit, att han ämnade vid detta sammanträde besvara jämväl fru *Diesens* (h) interpellation angående anställningstryggheten för skådespelare, och nu anförde:

Herr talman! Fru Diesen har frågat om jag planerar att vidtaga några åtgärder i syfte att öka anställningstryggheten inom skådespelarkåren.

Skådespelarkårens arbetsvillkor påverkas ständigt av den utveckling som äger rum inom teaterns, filmens, radions och televisionens områden. Under senare år har bl. a. genom regeringens politik arbetstillfällena ständigt ökat för denna arbetsgrupp.

Regeringen har i konselj den 29 november 1968 inrättat ett kulturråd med planerande och utredande uppgifter. I rådet kommer bl. a. att kartläggas arbetsvillkor och ekonomiskt-sociala villkor för olika grupper av konstnärer och artister.

Fru DIESEN (h):

Herr talman! Låt mig först få konstatera att politisk teater ibland får spelas upp inför ganska tomma bänkar, men föreställningen kan ju för den skull inte inställas.

Jag ber sedan att få framföra mitt tack till statsrådet Palme för svaret och jag får väl säga att min tacksamhet är lika djup som svaret är kort. Herr statsrådet är ju ändå en man, som har ordet i sin makt, och jag tycker nog att detta svar är i kärvaste laget.

Jag interPELLERADE en gång i stadsfullmäktige borgarrådet Mehr. Utan att för övrigt dra några paralleller mellan herrarna vill jag framhålla, att jag i det fallet fick ett svar, som omfattade 40 sidor. Jag kan väl säga att jag inte var nöjd den gången heller — det tyckte jag var litet för mycket — men det finns väl någonting mitt emellan dessa ytterligheter.

Ang. anställningstryggheten för skådespelare

Men nu till den väsentliga frågan. Varför har jag i min interpellation tagit upp en relativt sett så liten grupp som skådespelarna och deras anställningstrygghet? Naturligtvis bland annat därför att just en liten grupp löper risk att glömmas bort men också därför att teaterfrågor över huvud taget sällan kommer upp till diskussion här i riksdagen.

Skådespelarna är en särpräglad grupp i så måtto, att det inte ligger i deras intresse att stanna på samma arbetsplats hela livet. Då löper de risk att hamna i ett speciellt rollfack, och det blir en hämsko på deras konstnärliga utveckling. Komedianerna måste dra vidare!

Men det ligger inte heller i teaternas intresse att alltid ha samma fasta ensemble. Det gäller att stimulera publiken genom en del nyengagemang varje spelår. Ensemblen kan också ha fått en viss ensidighet genom exempelvis alltför många kvinnliga artister eller alltför många i samma åldersgrupp. Det låter kanske cyniskt att säga att just den kvinnliga delen av ensemblen kan bli för stor, men det beror ju på att det finns ungefär lika många manliga och kvinnliga skådespelare, medan teaterns behöver ungefär två tredjedelar manliga och en tredjedel kvinnliga artister, eftersom repertoaren kräver det.

För de mest attraktiva skådespelarna är problemen naturligtvis inte så stora. De söker ofta själva ombyte, och det är ofta just den gruppen som erbjuds extraengagemang. Men också den som en tid har solat sig i popularitetens glans kan plötsligt befinna sig i ett vakuum, där det förefaller som om ingen visste om hans existens. En del sådana fall har ju uppmärksammats i pressen på senare tid.

Skådespelarnas ekonomiska och sociala villkor har förbättrats under senare år, men mycket återstår att göra. Endast drygt hälften av skådespelarkåren har fast engagemang och då med

kontrakt på ett år i taget. På nyåret görs anställningskontrakten upp för det kommande spelåret, det som börjar på hösten samma år. Det är en väldigt svår uppgift för en teaterledning och en teaterstyrelse — det vet jag av egen erfarenhet — att säga upp ett antal skådespelare, när man vet att en del av dem kommer att ha svårt att få något nytt arbete. Men en teater är ju inte en social inrättning. De konstnärliga kraven måste tillgodoses.

Hur skall man då komma till rätta med de här problemen?

Den närmast liggande lösningen är väl att staten åtar sig ett ökat ansvar. Staten svarar ju redan nu ekonomiskt för verksamheten vid de kungliga teatern, Riksteatern och Sveriges Radio-TV. De olika statsteatern får också en stor del av sina lönekostnader täckta genom statliga bidrag. Borgerliga motionärer har under flera år begärt att dessa teatrar skulle få en större del av sina kostnader täckta av staten, men det kravet har inte bifallits.

Det skulle, förefaller det mig, vara naturligt att staten svarade för en ökad anställningstrygghet. Detta skulle kunna ske på det sättet, att en skådespelare efter viss tid i yrket — låt oss säga t. ex. fem års fast anställning eller tio års yrkesverksamhet — överförs till statlig anställning, varigenom han får en grundtrygghet. Självfallet skall han liksom nu också i fortsättningen kunna engageras vid olika teatrar — statliga, kommunala eller privata — genom förhandlingar med respektive teaterchef, och den teater som anställer skådespelaren skall givetvis också betala hans lön. Ettårskontraktet skulle på det sättet inte längre kännas så otryggt. Men den största betydelsen skulle det här systemet kanske ändå få för den stora grupp, som måste leva på tillfälliga engagemang.

Ett sådant här system kan väl tänkas vara en lösning också därför att det är staten, som svarar för utbildningen av skådespelare — en dyrbar utbild-

Ang. anställningstryggheten för skådespelare

ning och en utbildning som ju knappt leder till något annat yrke. Är statsrådet villig att medverka till en lösning av ungefär den art som jag har skisserat här?

Statsrådet Palme går i sitt svar inte in på saklig diskussion av de frågor som jag berört i interpellationen. Svaret hänvisar bara till det statliga kulturråd som nyligen inrättats, och det är verkligen inte mycket man får veta om detta råd. Tidningarna har i detta fall åtminstone kunnat berätta litet mer än vad som står i svaret.

Vi har ju redan ett teater- och orkesterråd. Det skall såvitt jag förstår fortsätta att arbeta vidare på sitt område samt också i fortsättningen fungera som departementets vågbrytare gentemot alltför högt svallande anslagskrav.

Till sist en teaterreplik. Det finns en i Norge mycket populär pjäs som heter »Det lykkelige valg», och det kan väl passa bra, ty herr Palme har nu nyligen varit med om ett lyckligt val. I den pjäsen säger huvudpersonen: »Det gjelder at gaa den demokratiske mellemvej mellem nesten noe og absolutt ingenting.»

Jag tycker nog att statsrådet Palme i sitt svar har halkat bra nära »absolutt ingenting».

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Fru Diesen inledde sitt anförande med att klaga över att politisk teater fick utspelas inför tomma bänkar. Nåja, vi är faktiskt flera stycken här. Skillnaden mellan riksdagen och en teater är ändå, fru Diesen, att de som sitter här har betalt för att vara här, medan man måste betala för att komma in på en riktig teater. Hur många skulle enligt fru Diesens uppfattning ha betalat för att få lyssna till fru Diesen och mig? Detta ger en inblick i teaterns villkor, framför allt om fru Diesen anser att ett utfömligt interpellationssvar bör ligga mellan

mitt och Hjalmar Mehrs, vilket skulle betyda cirka 20 sidor, och det förefaller mig något utmattande.

Om jag sedan får övergå till själva sakfrågan, så vill jag påstå att det under de senaste åren skett en väsentlig förbättring av skådespelarnas villkor. I första hand gäller detta utbildningssidan. Det är faktiskt den första reform som jag personligen lagt fram i ett utredningsförslag om att man skulle få samma studiesociala rättigheter vid teaterskolorna som vid andra skolor.

Nästa steg har tagits genom en kraftig upprustning av studiemedlen vid scenskolorna. Nu sker en mängd andra förbättringar i samband med dramatiska institutets utbyggnad.

Samtidigt har teaterverksamheten och stödet till teatrarne ökat utomordentligt kraftigt under senare år. Detta har kommit Dramaten, Operan, Riksteatern och i en del fall experimentteater etc. till godo.

Fru Diesen har nu framlagt ett förslag, som enligt vad jag förstår skulle gå ut på följande. Om en skådespelare har varit anställd som skådespelare i fem år, så skulle detta vara ett tillräckligt kriterium för att vederbörande därefter skulle vara statligt anställd, utom för det fall att han fick en annan anställning, vilken så att säga trädde medelbart i stället för den statliga anställningen. Detta skulle innebära att hela skådespelarkåren här i landet i realiteten skulle bli statligt anställd — inte alla skådespelare, men alla som varit anställda någonstans i fem år.

Jag tycker att detta system verkar något egendomligt, och jag undrar om det är särskilt praktikabelt. Om det vill jag ändå inte nu ta upp en diskussion. Denna fråga måste ses i relation till andra grupper inom detta område.

I en artikel i en tidning häromdagen sades det, att författarna ville ha bättre villkor. De ville ha 25 öre per bok vid bibliotekslån. Att man skulle ge dem ett sådant stöd från det allmännas sida vore inte så märkvärdigt, ty se så bra

Ang. anställningstryggheten för skådespelare

skådespelarna vid de kungliga teatrar-
na har det! De får ju löner!

En utredning om konstnärskårens
ställning, som KRO hade gjort, visade
vilka enormt låga genomsnittsinkomster
som hela den kåren hade.

Dessa och andra utredningar tycker
jag pekar på att det finns skäl, trots de
kraftiga förbättringar som skett på se-
nare år, att se över hela kulturarbetar-
kårens sociala och ekonomiska villkor.

Denna uppgift har med prioritet getts
åt det i fredags bildade kulturrådet.
Man får göra sådana översikter och
analyser och därefter får vi se vilka
förslag det kan lägga fram. Därmed har
en åtgärd vidtagits på området.

Jag undviker att göra sådana ganska
luftiga spekulationer om hur ett system
skulle se ut, som fru Diesen har gjort.
Hon har sagt att alla kulturarbetar-
gruppers sociala villkor är ett viktigt
problem, som vi alltså skall utreda och
därefter se vad detta kan leda till för
åtgärder.

Jag kan inte finna att de starka över-
ord som fru Diesen använde i början
och i slutet av sitt anförande har någon
motsvarighet i det ganska tunna mel-
lanstycket. Jag vill inte göra alltför
många jämförelser med teaterns värld,
men det är faktiskt så, att prologen och
epilogen oftast inte är det centrala i ett
teaterstycke, utan det som ligger där-
emellan.

Fru DIESEN (h):

Herr talman! Herr statsrådet sade
först, att man inte kunde jämföra pu-
bliken i denna sal med publiken på en
teater, ty på teatern har publiken be-
talat. Det förefaller mig emellertid att
åtminstone finnas en likhet, nämligen
den att publiken på båda ställena väl
ändå är subventionerad.

Det här förslaget — som jag bara har
skisserat — innebar naturligtvis inte att
anställningstiden på något sätt skulle
vara bunden på fem eller tio år. Jag
sade att man skulle kunna tänka sig den

utformningen. Men man kan naturligt-
vis diskutera andra alternativ. Huvud-
saken är väl att man försöker komma
fram till en lösning på denna fråga, som
är besvärande. Det är svårt för de fast
anställda skådespelarna. Det påpekade
jag nyss. På Statsteatern här i Stock-
holm har man, då man sagt upp vissa
skådespelare i ensemblen, försökt att
ge dem inte ett halvt års utan ett och
ett halvt års uppsägningstid. Det är
klart att detta skapar något större trygg-
het för dem, men det är inte tillräckligt.

De som har det besvärligast är väl
ändå frilansarna, och de utgör en myc-
ket stor del av skådespelarkåren. Det
är mer än 50 procent av gruppen på
över 1 000 medlemmar. De har mycket
skiftande engagemangsformer. För en
turnéskådespelare skall en höstturné
omfatta minst 4 1/2 månader och en
vårturné 4 månader. Detta lämnar allt-
så drygt 3 1/2 månader utan lön. De
som extraengageras vid Dramaten och
stadsteatrarna brukar få kontrakt som
varierar mellan 2 och 4 månader. Vid
de privata teatern har man andra ti-
der. Filmkontrakten kan variera mel-
lan ett par speldagar och ett par må-
nader, likaså TV-engagemangen mellan
en dag och en månad.

Det vore i hög grad önskvärt att man
på något sätt kunde öka tryggheten för
dessa kategorier. Jag vet att Svenska
Teaterförbundet är mycket intresserat
av att kunna ge sina anställda ett större
mått av trygghet. Det system som jag
nyss skisserade skulle kanske inte bli
så mycket dyrare än det nuvarande,
därför att man skulle slippa en hel del
dubbelengagemang. Många av de skå-
despelare som är fast engagerade lånas
ofta ut till andra teatrar. Därvid har
det blivit praxis, att de uppbär ordina-
rie lön plus ett mer eller mindre högt
gage för sitt extraengagemang. Ett så-
dant arrangemang blir ju dyrt för ar-
betsgivaren — i detta fall staten —
men det medför även en orättvis för-
delning av arbetsuppgifterna skådespe-
larna emellan. Jag tror att en fastare

Interpellation ang. svenskt erkännande av Sovjetunionens inkorporering av de baltiska staterna

och tryggare anställningsform skulle leda både till ökad rörlighet och till ökad konstnärlig frihet.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogos och bordlades ånyo utrikeskommitténs utlåtanden nr 11—13, statskommitténs utlåtanden nr 176—180, bevillningskommitténs betänkanden nr 66 och 67, bankkommitténs utlåtanden nr 60—65, första lagkommitténs utlåtanden nr 48 och 50, andra lagkommitténs utlåtanden nr 66 och 68—71, tredje lagkommitténs utlåtanden nr 68 och 69, jordbrukskommitténs utlåtanden nr 44 och 45 samt allmänna beredningskommitténs utlåtanden nr 44 och 56.

På framställning av herr talmannen beslöts att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde andra lagkommitténs utlåtande nr 71 och allmänna beredningskommitténs utlåtande nr 44 i nu angiven ordning skulle uppföras näst efter statskommitténs utlåtande nr 179.

Anmäldes och bordlades

utrikeskommitténs utlåtande nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av överenskommelse mellan Sverige och Norge om avgränsning av kontinentalsockeln;

bevillningskommitténs betänkande nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m. jämte motioner;

andra lagkommitténs utlåtande nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 2 juni 1961 (nr 300) om redareavgift för sjöfolks pensionering; ävensom

allmänna beredningskommitténs utlåtanden:

nr 50, i anledning av motioner om särskilda naturcentra vid Vindelälven för forskning och turism, om vissa stödåtgärder inom vindelälvsområdet samt om en plan för vindelälvsområdets användning för friluftsliv och rekreation; samt

nr 57, i anledning av motioner om åtgärder till hjälp åt ensamstående och om utredning angående de ensamståendes problem.

Interpellation ang. svenskt erkännande av Sovjetunionens inkorporering av de baltiska staterna

Herr NILSSON, NILS, (cp) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Enligt de internationella folkrättsliga bestämmelserna och enligt Nationernas Förbunds generalförsamlings enhälligt antagna beslut av den 11 maj 1932 behåller en nation sin suveränitet även efter det den har ockuperats. Det är nu 28 år sedan Sovjetunionen ockuperade de baltiska staterna. Under alla dessa år har ingen av de stora västliga demokratierna erkänt Balticums inkorporering med Sovjetunionen. År 1940 erkändes inkorporeringen endast av de stater som befann sig i beroendeställning av Hitlers Tyskland.

På en i maj månad i år till statsministern ställd fråga om regeringens uttalande om »frihet och demokrati för alla folk» även gällde i vårt förhållande till de baltiska folken svarade statsministern att »svaret är naturligtvis ja».

Svaret var glädjande och i överensstämmelse med vårt lands inställning i fråga om länder och folk som med vapenmakt hålles underkuvade av utländska eller inhemska militärmakter. Ett mycket viktigt förhållande i detta sammanhang är dock om vårt land på något sätt erkänt den sovjetiska ockupationen av Balticum.

I anledning av vad som anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena få ställa följande frågor:

Har Sverige de facto eller de jure erkänt den sovjetiska ockupationen av de baltiska staterna?

Om så skett vilka har skälen varit härtill och har riksdagen beretts tillfälle att ta ställning i frågan?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Anmälades och bordlades en av herr *Petersson, Bertil, m. fl.* undertecknad motion, nr 1037, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 166, angående domartjänster vid vissa underrätter.

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla fråga denna dag framställdes av herr *Sveningsson (h)* till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet: »När avser Herr Statsrådet att effektuera den ändring av åldersgränsen för övningskörning med personbil till 17 år och 9 månader som beslutades av riksdagen den 10 maj 1967?»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 17.29.

In fidem

Leif Ekberg

/Solveig Gemert

Onsdagen den 4 december

Kammarens sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollet för den 26 nästlidne november.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet motionen nr 1037.

Föredrogs och bordlades ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 14, bevillningsutskottets betänkande nr 65, andra lagutskottets utlåtande nr 72 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 50 och 57.

Vid förnyad föredragning av utrikesutskottets utlåtande nr 11, i anledning av motioner om inrättande av en handelskammare i Tyska Demokratiska Republiken, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. riktlinjerna för utrikespolitiken

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 12, i anledning av motioner angående riktlinjerna för utrikespolitiken.

Till utrikesutskottet hade hänvisats två likalydande motioner I: 505, av herrar *Virgin* och *Hernelius*, samt II: 632, av herrar *Cassel* och *Björkman*, i vilka anhållits, att riksdagen måtte uttala, att som riktlinjer för svensk utrikespolitik alljämt borde gälla de principer, som antagits av 1956 års riksdag.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet hemställt, att motionerna I: 505 och II: 632 måtte anses besvarade med vad utskottet i utlåtandet anfört.

Herr **HERNELIUS** (h):

Herr talman! Utrikespolitiska meningsyttringar i principfrågor från riksdagens sida är mycket sällsynta hos oss. Det beror naturligtvis i främsta rummet på den enighet om huvudlinjerna för den svenska utrikespolitiken som under lång tid rått de demokratiska partierna emellan. Det beror naturligtvis också på det relativa politiska lugn som under lång tid rått i vår del av världen.

Jag använder med flit ordet relativa, därför att maktblocken som bekant är ganska nära varandra just i denna vår del av världen, och nära varandra på större ytor än kanske någon annanstans. Att lugnet är relativt framgår ju också av den aktivitet som utövas i luften och på vattnet ävensom av den aktivitet som visas inom underrättelseverksamheten.

Men, som sagt, riksdagen gör inte ofta någon meningsyttring. Som påpekas i den motion som nu är under behandling skedde detta senast år 1956. Detta är anledningen till att motionärerna velat begagna tillfället att försöka få fram ett nytt uttalande i samma riktning som 1956 men alltså gjort år 1968. Motionärerna har trots att detta skulle vara till gagn inte minst för dem som utanför våra gränser har att förklara och utlägga den svenska neutralitetspolitiken och som väl då i sin verksamhet kunde vara betjänta av att kunna hänvisa icke blott till årligen återkommande regeringsuttalanden utan även till ett relativt färskt uttalande från parlamentets sida.

Detta motionärernas syfte är uppnått, och vi har bara att uttrycka vår tacksamhet till utrikesutskottet för dess skrivning. När utskottet uttalar att de demokratiska partierna sluter nu lik-

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

som tidigare upp bakom den politik som definierades 1956, så var det just vad motionärerna önskade få fram.

Jag vill gärna tillägga att vi inte är särskilt förvånade. Denna enighet är ju känd. Möjligen, herr talman, är vi litet förvånade över att en majoritet i utrikesutskottet uppsköt behandlingen av denna fråga till höstriksdagen.

Jag vill betona att motionens uppläggning inte på minsta sätt varit kontroversiell och att denna debatt inte heller ger anledning till att dra upp några kontroverser. Därför skall inte eventuella marginalturer, som enligt vår mening kan ha företagits vid regeringens handläggning av utrikes ärenden, i detta sammanhang tas upp av motionärerna, utan motionärerna har endast att betyga sin tacksamhet över utrikesutskottets konstaterande och slutsats.

Jag får emellertid också, herr talman, begagna tillfället att uttrycka en lyckönskan till regeringen för vad som inträffade för några timmar sedan i Förenta Nationernas generalförsamling, då en enhällig församling antog det på svenskt initiativ tillkomna förslaget om en miljövärdskonferens i FN:s regi år 1972. Det är ett gott initiativ, och det har också med rätta prisats i den debatt som ägde rum i natt. Det kan även sägas att presentationen av förslaget inte kunde ha gjorts bättre än som skedde när den ombesörjdes av vår ambassadör i Förenta Nationerna.

Det är emellertid också klart, herr talman, att en sådan resolution ålägger oss vissa förpliktelser på hemmaplan, i det stora och i det lilla. Utan att gå in i detaljer vill jag bara peka på att den kanske ålägger oss förpliktelser i fråga om huvudstadens miljö och dess bevarande, i fråga om det svenska landskapet och dess bevarande men framför allt i fråga om människans miljöbetingelser i ett så förändrat samhälle och i en sådan förändrad omgivning som vi lever i. Jag kan kanske inte betraktas som ofin, om jag erinrar om att på före-

dragningslistan senare i dag upptagits ett ärende som delvis tangerar detta stora ämne.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av utrikesutskottets utlåtande nr 13, i anledning av motioner om förhandlingar angående möjligheterna att skapa ett nordiskt neutralitetsförbund, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 176, i anledning av motioner om ändrade inryckningstider för vissa värnpliktiga;

nr 177, i anledning av motioner om bidrag till FN:s fredsbevarande verksamhet; och

nr 178, i anledning av motion angående behandlingen av värnpliktsfrågor.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående revidering av läroplan för grundskolan, i vad propositionen hänvisats till statsutskottet, jämte motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 129, under åberopande av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 6 juni 1968, föreslagit riksdagen att dels anta ett vid propositionen fogat förslag till lag om ändrad lydelse av 27 § skollagen den 6 juni 1962 (nr 319), dels godkänna, att grundskolans högstadium skulle vara i huvudsak sammanhållet i alla årskurser, att läroplanen för högstadiet skulle upptaga ett begränsat utrymme för tillval och

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

fritt valt arbete utformat enligt i statsrådsprotokollet förordade grunder, samt att grundskolans läroplan i övrigt skulle få i sina huvuddrag den utformning och det innehåll som förordats i statsrådsprotokollet, dels ock godkänna, att den nya läroplanen skulle införas läsåret 1970/71 med början i årskurserna 1, 4 och 7 med möjlighet för Kungl. Maj:t att besluta om tidigare övergång i visst fall.

Propositionen hade i vad gällde lagfrågan hänvisats till lagutskott och i övrigt till statsutskottet.

På grundval av ett betänkande från skolöverstyrelsen hade i propositionen framlagts förslag om en reformering av grundskolans läroplan. Huvudpunkterna i förslaget voro följande. Högstadiet komme att bli mer sammanhållet än för närvarande. Studieprogrammet komme även framdeles att giva utrymme för val som anknöte till elevernas intressen. Linjedelningen i den avslutande årskursen skulle slopas och inslagen av direkt yrkesinriktad undervisning utgå. Det nu framlagda förslaget innebure icke någon ändring av grundskolans mål. Det byggde på erfarenheterna av grundskolan under den tid som gått sedan beslutet om grundskolereformen år 1962 och innebure en anpassning till målet för grundskolan.

Förändringarna berörde i första hand högstadiet. Av högstadiets 105 veckotimmar föresloges 88 — mot för närvarande 71 — bli obligatoriska för samtliga elever. Under de återstående 17 veckotimmarna skulle eleverna efter eget och föräldrarnas val fördelas på skilda studiealternativ. Varje elev skulle på högstadiet välja ett av tillvalsämnenas tyska, franska, teknik, konst eller ekonomi, vilka föresloges omfatta fyra veckotimmar i årskurs 7, tre veckotimmar i årskurs 8 och fyra veckotimmar i årskurs 9. I tillvalsämnenas tyska och franska föresloges två kurser. Varje tillval gäve likvärdig behörighet till fortsatta studier på det gymnasiala skolstadiet. Vidare hade föreslagits, att

eleverna under två veckotimmar i var och en av årskurserna 7—9 skulle få ägna sig åt s. k. fritt valt arbete. Det fritt valda arbetet avsåges få en sådan utformning, att det finge en klar anknytning till elevernas intressen och att synpunkter rörande tillvalets betydelse för framtida studie- och yrkesambitioner icke finge ett avgörande inflytande. Antalet lärartimmar för det fritt valda arbetet hade föreslagits bli två dubbelt så stort som antalet elevtimmar.

Undervisning i engelska skulle bli obligatorisk för samtliga elever från och med årskurs 3. De estetiskt-praktiska ämnenas ställning skulle förstärkas. Teckning, slöjd och musik bleve obligatoriska på högstadiet. Vidare föresloges på högstadiet en ökning av timtalet för ämnena hemkunskap och gymnastik. Både flickor och pojkar skulle få undervisning i textil- samt trä- och metallslöjd på mellanstadiet.

I propositionen hade även berörts frågor rörande arbetstrivsel, elevvård och skoldemokrati. Dessa viktiga frågor hade nyligen behandlats i särskilda av Kungl. Maj:t utfärdade riktlinjer för skolöverstyrelsens fortsatta utredningsarbete på detta område.

I vissa ämnen förekomme enligt förslaget fler lärartimmar än elevtimmar. Överskjutande antal lärartimmar föresloges på högstadiet i viss utsträckning få disponeras icke enbart för lärarinnsatser i form av undervisning i grupper eller undervisning med flera samverkande lärare, utan också som en form av statligt ekonomiskt stöd för andra insatser, t. ex. medverkan av annan personal och användande av läromedel. Statsbidrag hade föreslagits utgå i sådana fall enligt schabloniserade normer.

Kommunerna skulle få ökade möjligheter till inflytande över timplanens tillämpning. Bland annat skulle skolstyrelsen hava att besluta om utformningen av det fritt valda arbetet.

Lärarbehovet bleve i den nya grund-

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

skolan mindre än i den nuvarande. Ändringen i behovet varierade dock mellan ämnena och sammanhänge med hur eleverna komme att välja tillvalsämnen. Lärarbehovet på högstadiet komme att minska som en följd av förnklingen.

Övergången till den reviderade läroplanen hade föreslagits ske successivt med början i årskurserna 1, 4 och 7 läsåret 1970/71. Den nya läroplanen komme då att vara fullt genomförd läsåret 1972/73.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 104, av herrar Wirtén och Ahlmark, samt II: 150, av herrar Mundebo och Ullsten, vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte an- hålla,

a) att i skolstadgan måtte inskrivas, att samarbetsnämnd skulle finnas vid grundskolor med högstadium,

b) att befogenheterna måtte vidgas för samarbetsnämnderna i enlighet med vad som anförts i motionerna,

c) att ett minimalt sammanträden per termin för samarbetsnämnderna måtte stipuleras samt

d) att eleverna måtte givas permanent representation i ämnes- och klasskonferenser,

dels de likalydande motionerna I: 538, av herrar Nyman och Wirtén, samt II: 676, av herr Källstad och fru Fränkel, vari yrkts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om sådana ändringar i skolstadgan, att samarbetsnämnder kunde inrättas även vid grundskolans högstadium och att samarbetsnämnderna utökades med en företrädare för den icke-pedagogiska personalen och en för målsmännen,

dels de likalydande motionerna I: 974, av herr Sörenson, och II: 1236, av herr Rimmerfors, vari föreslagits, att riksdagen skulle besluta, att i grundskolans läroplan på lämpligt sätt skulle

ingå sådant lärostoff som i motionerna antytts,

dels de likalydande motionerna I: 979, av herr Brundin, och II: 1241, av herr Werner m. fl., vari anhållits, att riksdagen måtte besluta, att ämnet hemkunskap i grundskolan skulle omfatta totalt sju veckotimmar, varav en skulle anslås till undervisning i barnkunskap,

dels de likalydande motionerna I: 980, av herr Svenungsson m. fl., och II: 1242, av herr Werner m. fl., vari hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att ämnesbenämningen kristendomskunskap måtte bibehållas i den nya läroplanen,

dels de likalydande motionerna I: 993, av herr Blomquist m. fl., och II: 1266, av herr Nelander m. fl., vari yrkats, att i skrivelse till Kungl. Maj:t de i motionerna angivna synpunkterna skulle givas till känna och att ökade möjligheter till fortbildning för lärare i ämnet kristendomskunskap/religionskunskap på olika stadier skulle åstadkommas,

dels de likalydande motionerna I: 994, av herrar Fälldin och Svanström, samt II: 1258, av herrar Elmstedt och Sundkvist,

dels de likalydande motionerna I: 995, av fru Hamrin-Thorell m. fl., och II: 1259, av fröken Wetterström m. fl., vari föreslagits, att riksdagen skulle besluta, att ämnet hemkunskap skulle tilldelas 2 veckotimmar i grundskolans årskurs 7, samt att de 2 veckotimmar som i årskurs 7 anslagits till fritt valt arbete skulle utgå,

dels de likalydande motionerna I: 996, av herrar Svanström och Ernst Olsson, samt II: 1257, av herr Dockered och herr Gustavsson i Alvesta,

dels de likalydande motionerna I: 1001, av fröken Stenberg, och II: 1267, av fru Sundberg, vari anhållits, att riksdagen måtte besluta, att de naturorientande ämnena på grundskolans högstadium skulle erhålla en ökning från 13 till 15 veckotimmar totalt och att

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

riksdagen måtte uttala, att en jämnare fördelning än den föreslagna av tillgänglig undervisningstid mellan biologi, fysik och kemi borde eftersträvas,

dels de likalydande motionerna I: 1005, av herr *Axel Andersson* och fru *Elvy Olsson*, samt II: 1272, av herrar *Hedlund* och *Wedén*, vari yrkats, att riksdagen skulle

I. godkänna, att grundskolans läroplan finge i sina huvuddrag den utformning och det innehåll, som förordats i propositionen, dock med sådana modifieringar i förhållande till departementschefens förslag att

a. beträffande tillvalsämnenä teknik, ekonomi och konst de praktiska momenten gäves en central ställning på i motionerna anförda grunder,

b. i årskurs 7 anslöges 1 veckotimme till hemkunskap samt ytterligare 1 veckotimme till orienteringsämnen (kemi) enligt i motionerna anförda riktlinjer,

c. de under b krävda förändringarna möjliggjordes genom att fritt valt arbete utginge i årskurs 7 samt

d. maskinskrivning infördes som obligatoriskt ämne med 2 veckotimmar i årskurs 7 och musik utginge som obligatoriskt ämne i denna årskurs;

II. i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att fritt valt arbete borde utformas av de lokala skolmyndigheterna i samverkan med eleverna utan de inskränkningar beträffande ämnesval som givits i propositionen, dock så att stödundervisning icke förekomme;

III. i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att miljöaspekterna redan från början borde beaktas i de nya kursplanerna på alla stadier;

IV. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om utarbetande av lokalprogram enligt i motionerna anförda riktlinjer;

V. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om att försöksverksamhet måtte företagas med särskilda resurstimmar för elevvård enligt i motionerna angivna riktlinjer; samt

VI. besluta, att statsbidrag skulle utgå till skrivhjälp för lärare och institu-

tionstekniker på grundskolans högsta stadium enligt ordning som motsvarade den för gymnasier och fackskolor gällande,

dels de likalydande motionerna I: 1006, av herr *Holmberg m. fl.*, och II: 1271, av herr *Bohman m. fl.*, vari hemställdes,

A. att riksdagen måtte besluta

1) att i årskurs 9 utöver de föreslagna tillvalsalternativen införa ett tillval med en undervisning i stort motsvarande den som i dag meddelades de elever som valde tvåbokstaviga linjer,

2) att uppdraga åt skolöverstyrelsen att utforma de särskilda behörighetsregler som kunde erfordras för tillträde till det gymnasiala stadiet,

3) att färdighets- och orienteringsämnena skulle förstärkas med två veckotimmar, vilka överfördes från epf-ämnena,

4) att ämnet hemkunskap skulle erhålla ökat utrymme på högstadiet,

5) att nya normer för lokalbehov och lokalutformning snarast skulle utarbetas vad gällde både de skolor som planerades och redan befintliga skolor och att därvid kravet på skolpersonalens möjlighet att kunna påverka utformningen skulle beaktas;

B. att riksdagen måtte uttala

1) att anslaget till forskning och pedagogiskt utvecklingsarbete framdeles borde prioriteras,

2) att informationen om befintliga nytillkomna läromedel till skollärdare och lärare snarast borde förbättras; samt

C. att riksdagen måtte beakta vad i motionerna i övrigt anförts,

dels de likalydande motionerna I: 1007, av herr *Lars Larsson*, och II: 1274, av herr *Wiklund* i Härnösand,

dels de likalydande motionerna I: 1008, av herrar *Wirtén* och *Nyman*, samt II: 1265, av herr *Källstad m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen skulle öka utrymmet för lokala initiativ genom skolstyrelsernas försorg genom att i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala,

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

a. att skolstyrelserna borde givas generellt bemyndigande att som B-språk låta eleverna välja mellan förutom franska och tyska också spanska och ryska,

b. att skolstyrelserna borde givas generellt bemyndigande till försöksverksamhet med B-språk på mellanstadiet med upp till totalt två veckotimmar,

c. att skolstyrelserna borde givas generellt bemyndigande att ersätta betygen på grundskolans låg- och mellanstadium med andra former för elev- och föräldrainformation,

d. att skolstyrelserna borde givas generellt bemyndigande att ersätta ordnings- och uppförandebetygen i hela grundskolan med andra former för elev- och föräldrainformation,

e. att skolstyrelserna borde givas generellt bemyndigande till försöksverksamhet med förlängd praktisk yrkesorientering i enlighet med skolöverstyrelsens i motionerna återgivna förslag,

f. att skolstyrelserna borde givas generellt bemyndigande till försöksverksamhet med genom gruppindelning reducerad schemabunden tid för eleverna under en period om 1—2 veckor vid början av läsår 1, 4 och 7, samt

g. att ansvaret för utformningen av det fritt valda arbetet på grundskolans högstadium borde åvila samarbetsnämnden, eller där sådan icke finnes, rektor i den enskilda skolan,

dels motionen II: 1264, av herrar *Arvidson* och *Bergman*,

dels ock motionen II: 1273, av fru *Ryding m. fl.*

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna II: 1264 och II: 1273, sistnämnda motion såvitt nu vore i fråga, godkänna, att grundskolans högstadium skulle vara i huvudsak sammanhållet i alla årskurser,

B. att riksdagen måtte

1. beträffande ett tillvalsalternativ inriktat på ungdomsledarskap med avslag å motionerna I: 994 och II: 1258 godkänna vad i statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 6 juni 1968 härvidlag förordats,

2. beträffande ett tillvalsalternativ benämnt natur eller miljö med avslag å motionerna I: 996 och II: 1257 godkänna vad i statsrådsprotokollet härvidlag förordats,

3. beträffande utvidgning av tillvalsalternativet B-språk till att omfatta även spanska och ryska med avslag å motionerna I: 1008 och II: 1265, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad i statsrådsprotokollet härvidlag förordats,

4. beträffande ett tillvalsalternativ med undervisning i stort motsvarande den som meddelades på de nuvarande tvåbokstaviga linjerna med avslag å motionerna I: 1006 och II: 1271, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad i statsrådsprotokollet härvidlag förordats,

5. beträffande modifiering i praktisk riktning av tillvalsalternativen teknik, ekonomi och konst med avslag å motionerna I: 1005 och II: 1272, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad i statsrådsprotokollet härvidlag förordats,

6. beträffande innehållet i fritt valt arbete med avslag å motionerna I: 1005 och II: 1272, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad i statsrådsprotokollet härvidlag förordats,

7. beträffande ansvaret för utformningen av fritt valt arbete med avslag å motionerna I: 1008 och II: 1265, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad i statsrådsprotokollet härvidlag förordats,

8. beträffande utrymmet för ämnet hemkunskap med avslag å motionerna I: 979 och II: 1241, I: 995 och II: 1259, I: 1005 och II: 1272 samt I: 1006 och II: 1271, sistnämnda motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad i statsrådsprotokollet härvidlag förordats,

9. beträffande utrymmet för ämnet fysik på högstadiet med avslag å motio-

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

nerna I: 1001 och II: 1267 samt I: 1006 och II: 1271, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad i statsrådsprotokollet härvidlag förordats,

10. beträffande utrymmet för ämnet biologi med avslag å motionerna I: 1001 och II: 1267 samt I: 1006 och II: 1271, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad i statsrådsprotokollet härvidlag förordats,

11. beträffande utrymmet för ämnet kemi med avslag å motionerna I: 1001 och II: 1267, I: 1005 och II: 1272 samt I: 1006 och II: 1271, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad i statsrådsprotokollet härvidlag förordats,

12. beträffande fördelning av tillgänglig undervisningstid mellan ämnena biologi, fysik och kemi avslå motionerna I: 1001 och II: 1267, såvitt nu vore i fråga,

13. beträffande utrymmet för ämnet svenska med avslag å motionerna I: 1006 och II: 1271, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad i statsrådsprotokollet härvidlag förordats,

14. beträffande utrymmet för ämnet maskinskrivning med avslag å motionerna I: 1005 och II: 1272, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad i statsrådsprotokollet härvidlag förordats,

15. beträffande ämnesbenämningen kristendomskunskap med avslag å motionerna I: 980 och II: 1242, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad i statsrådsprotokollet härvidlag förordats,

16. beträffande synpunkter på ämnet religionskunskap avslå motionerna I: 993 och II: 1266, såvitt nu vore i fråga,

17. i övrigt godkänna vad i statsrådsprotokollet förordats beträffande utrymmet för tillval samt utrymmet för och utformningen av fritt valt arbete, ävensom beträffande utformning och innehåll i övrigt av grundskolans läroplan,

C. att riksdagen måtte godkänna, att den nya läroplanen infördes läsåret 1970/71 med början i årskurserna 1, 4 och 7 med möjlighet för Kungl. Maj:t att besluta om tidigare övergång i visst fall,

D. att riksdagen måtte

1. avslå motionerna I: 104 och II: 150 samt I: 538 och II: 676, samtliga motioner i vad de avsåge inrättande av samarbetsnämnder vid grundskolor med högstadium,

2. avslå motionerna I: 104 och II: 150 i vad de avsåge samarbetsnämndernas befogenheter och sammanträden samt ämnes- och klasskonferenserna,

3. avslå motionerna I: 538 och II: 676 i vad de avsåge samarbetsnämndernas sammansättning,

4. avslå motionerna I: 974 och II: 1236 om visst lärostoff i grundskolans läroplan,

5. avslå motionerna I: 993 och II: 1266 i vad de avsåge fortbildning för lärare i ämnet kristendomskunskap/religionskunskap,

6. avslå motionerna I: 1005 och II: 1272 i vad de avsåge miljöaspekternas beaktande i de nya kursplanerna,

7. avslå motionerna I: 1005 och II: 1272 samt I: 1006 och II: 1271 i vad de avsåge skollokalerna,

8. avslå motionerna I: 1005 och II: 1272 i vad de avsåge särskilda resurstimmar för elevvård,

9. avslå motionerna I: 1005 och II: 1272 i vad de avsåge statsbidrag till skrivhjälp åt lärare och till institutions-tekniker,

10. avslå motionerna I: 1006 och II: 1271 i vad de avsåge särskilda behörighetsregler för tillträde till det gymnasiala stadiet,

11. avslå motionerna I: 1006 och II: 1271 i vad de avsåge prioritering av anslaget till forskning och pedagogiskt utvecklingsarbete,

12. avslå motionerna I: 1006 och II: 1271 i vad de avsåge information om läromedel,

13. avslå motionerna I: 1007 och II: 1274 om morgonsamling i grundskolan,

14. avslå motionerna I: 1008 och II: 1265 i vad de avsåge försöksverksamhet med B-språk på mellanstadiet,

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

15. avslå motionerna I:1008 och II:1265 i vad de avsåge betygen på grundskolans låg- och mellanstadium,

16. avslå motionerna I:1008 och II:1265 i vad de avsåge ordnings- och uppförandebetygen i hela grundskolan,

17. avslå motionerna I:1008 och II:1265 i vad de avsåge försöksverksamhet med förlängd praktisk yrkesorientering,

18. avslå motionerna I:1008 och II:1265 i vad de avsåge försöksverksamhet med gruppindelning samt

19. avslå motionen II:1273 i vad den avsåge utredning om kulturcentra.

Reservationer hade avgivits, utom av andra,

1. beträffande ett tillvalsalternativ med undervisning i stort motsvarande den som meddelades på de s. k. tvåbokstaviga linjerna i det nuvarande högstadiet, av herrar *Kaijser* (h), *Ottosson* (h), *Wallmark* (h), *Bohman* (h) och *Turesson* (h), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under B 4 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I:1006 och II:1271, såvitt nu vore i fråga, besluta att i årskurs 9 utöver de föreslagna tillvalsalternativen införa ett tillval med en undervisning motsvarande i stort den som i dag meddelades de elever som valde tvåbokstaviga linjer;

2. beträffande modifiering i praktisk riktning av tillvalsämnenas teknik, ekonomi och konst, av herrar *Per Jacobsson* (fp), *Thorsten Larsson* (cp), *Wirtén* (fp), *Johan Olsson* (cp), *Nihlfors* (fp), *Mattsson* (cp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Källstad* (fp) och *Elmstedt* (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under B 5 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I:1005 och II:1272, såvitt nu vore i fråga, besluta, att de praktiska momenten skulle givas en central ställning

i tillvalsämnena teknik, ekonomi och konst;

3. beträffande utrymmet för ämnet hemkunskap, av herrar *Kaijser* (h), *Ottosson* (h), *Per Jacobsson* (fp), *Wallmark* (h), *Thorsten Larsson* (cp), *Wirtén* (fp), *Johan Olsson* (cp), *Bohman* (h), *Nihlfors* (fp), *Mattsson* (cp), *Turesson* (h), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Källstad* (fp) och *Elmstedt* (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under B 8 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I:979 och II:1241 samt I:995 och II:1259 ävensom med bifall till motionerna I:1005 och II:1272 samt I:1006 och II:1271, de fyra sistnämnda motionerna såvitt nu vore i fråga, besluta, att en i årskurs 7 för fritt valt arbete avsedd veckotimme i stället skulle anslås till hemkunskap;

4. beträffande utrymmet för ämnet kemi, av herrar *Kaijser* (h), *Ottosson* (h), *Per Jacobsson* (fp), *Wallmark* (h), *Thorsten Larsson* (cp), *Wirtén* (fp), *Johan Olsson* (cp), *Bohman* (h), *Nihlfors* (fp), *Mattsson* (cp), *Turesson* (h), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Källstad* (fp) och *Elmstedt* (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den i reservationen angivna lydelsen samt att utskottet bort under B 11 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I:1006 och II:1271 samt I:1001 och II:1267 ävensom med bifall till motionerna I:1005 och II:1272, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, besluta, att en i årskurs 7 för fritt valt arbete avsedd veckotimme i stället skulle anslås till kemi;

5. beträffande obligatorisk undervisning i maskinskrivning, av herrar *Per Jacobsson* (fp), *Thorsten Larsson* (cp), *Wirtén* (fp), *Johan Olsson* (cp), *Nihlfors* (fp), *Mattsson* (cp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Källstad* (fp) och *Elmstedt* (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del lyda så, som reservationen visade, samt att utskottet bort under B 14 hemställa, att

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

riksdagen måtte med avslag å Kungl. Maj:ts förslag, såvitt nu vore i fråga, och med bifall till motionerna I: 1005 och II: 1272, såvitt nu vore i fråga, besluta, att maskinskrivning skulle införas som obligatoriskt ämne med två vecotimmar i årskurs 7 och att i stället musik skulle utgå som obligatoriskt ämne i denna årskurs;

6. beträffande obligatoriskt inrättande av samarbetsnämnder vid grundskolor med högstadium, av herrar *Per Jacobsson* (fp), *Thorsten Larsson* (cp), *Wirtén* (fp), *Johan Olsson* (cp), *Nihlfors* (fp), *Mattsson* (cp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Källstad* (fp) och *Elmstedt* (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den ändrade lydelse, denna reservation visade, samt att utskottet bort under D 1 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 104 och II: 150 och i anledning av motionerna I: 538 och II: 676, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att i skolstadgan måtte inskrivas, att samarbetsnämnd skulle finnas vid grundskola med högstadium;

7. beträffande tilldelning för elevvårdsändamål av s. k. extra resurstimmar, av herrar *Per Jacobsson* (fp), *Thorsten Larsson* (cp), *Wirtén* (fp), *Johan Olsson* (cp), *Nihlfors* (fp), *Mattsson* (cp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Källstad* (fp) och *Elmstedt* (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under D 8 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1005 och II: 1272, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om att försöksverksamhet företoges med särskilda resurstimmar för elevvård enligt i motionerna angivna riktlinjer;

8. beträffande särskilda behörighetsregler för fortsatta studier vid vissa utbildningslinjer, av herrar *Kajser* (h), *Ottosson* (h), *Wallmark* (h), *Bohman* (h) och *Turesson* (h), vilka under förutsättning av bifall till reservationen 1,

ansett, att utskottets yttrande i viss del bort lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under D 10 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 1006 och II: 1271, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt skolöverstyrelsen att utforma de särskilda behörighetsregler som kunde erfordras för tillträde till det gymnasiala stadiet;

9. beträffande försök med gruppindelning, av herrar *Per Jacobsson* (fp), *Thorsten Larsson* (cp), *Wirtén* (fp), *Johan Olsson* (cp), *Nihlfors* (fp), *Mattsson* (cp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Källstad* (fp) och *Elmstedt* (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under D 18 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1008 och II: 1265, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att skolstyrelserna i anslutning till nuvarande bestämmelser om gruppindelning i årskurs 1 borde givas generellt bemyndigande till försöksverksamhet med genom gruppindelning reducerad schemabunden tid för eleverna under en period om 1—2 veckor vid början av läsår 4 och 7.

Herr talmannen yttrade, att vid överläggningen beträffande förevarande utlåtande jämväl finge beröras andra lagutskottets utlåtande nr 71 och allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 44; yrkanden i anledning av sistnämnda två utlåtanden skulle dock framställas först sedan respektive utlåtande föredragits.

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Det läroplansförslag som i dag är föremål för riksdagens behandling skall utgöra ramen för det som i debatten ibland kallas för den tredje generationen av den svenska grundskolan. 1950-talets försöksverksamhet med nioårig enhetsskola är då den första generationen, och den nu-

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

varande grundskolan, som vilar på 1962 års riksdagsbeslut, är den andra generationen. Propositionen är baserad på den läroplansöversyn som utförts av skolöverstyrelsen och som är ett verkställande av 1962 års beslut. I det ingick nämligen ett uppdrag till skolöverstyrelsen att fortlöpande beakta erfarenheterna av grundskolans utformning och söka efter nya vägar för att höja den pedagogiska effektiviteten.

Av många skäl, bl. a. skolfrågornas komplexa karaktär och hänsynen till lärar- och föräldrapinionen samt till en rimlig balans mellan behovet av stabilitet och av förändring, är det naturligt att genomföra läroplansrevisioner med en viss periodicitet. Tiden har nu bedömts vara inne för en revision. Jag delar den bedömningen, som står i överensstämmelse med principen om de rullande skolreformerna.

Vid en jämförelse mellan skolöverstyrelsens och regeringens förslag till ny läroplan kan man konstatera att avvikelserna inte är stora och att det väl inte i departementsbehandlingen har skett mer än en förändring av principiell art — jag avser då tillskottet med fritt valt arbete. Egentligen är det inte fråga om en nyhet, ty en motsvarighet fanns redan i timplaner och huvudmoment för enhetsskolan. Även om idén är modifierad, kan man något tillspetsat säga att en gengångare från första generationen återuppstår i den tredje generationens grundskola. Jag skall återkomma till det fritt valda arbetet senare.

Herr talman! Även om antalet reservationer är stort vid det här utskottsutlåtandet, kan man ändå konstatera att enighet rått om förslagets huvudprincip, nämligen den som varit mest karakteristisk för svensk skola under 1950- och 1960-talen — strävan mot en allt mer sammanhållen skolorganisation. I det föreliggande förslaget slopas linjedelningen i sista årskursen, medan ett begränsat utrymme för tillval och

fritt valt arbete finns för att tillgodose elevernas anknytningar till olika intresseriktningar. På högstadiet får eleverna välja bland tillvalsämnena tyska alternativt franska, teknik, ekonomi och konst. Flera remissinstanser har hävdat att eleverna i huvudsak kommer att välja B-språket för att ha lättare att fortsätta sin skolgång på de mer teoretiskt inriktade linjerna på det gymnasiala stadiet. Visserligen likställs alla kombinationerna i grundskolan i kompetenshänseende, men det torde vara obestridligt att gymnasiestarten underlättas om eleven har endast ett nybörjarspråk att ta itu med i stället för två, och därmed kan i praktiken valet av B-språk alltfört bli en vattendelare i grundskolan. Det är därför möjligt, kanske rent av sannolikt, att man efter ytterligare några års erfarenhet finner det vara mest riktigt att införa B-språket som obligatorium i grundskolan. Det förutsätter emellertid en vidareutveckling av metodik och individualiseringsåtgärder för att B-språksundervisningen skall upplevas som meningsfull av samtliga elever.

Därmed har jag kommit fram till ett av högstadiundervisningens huvudproblem: Skall utvecklingslinjen mot en alltmer sammanhållen grundskola kunna förenas med bibehållen eller helst förbättrad arbetstrivsel? Ja, då ställs stora krav på lärarnas metodiska och pedagogiska utbildning och handlag. Det ställs krav på intresseväckande undervisningsmateriel med rika möjligheter till individualisering och på det som just nu är aktuellt, nämligen klokt sammansatta läro- och kursplaner med tolerans för varierad elevenpassning.

I remissvaren och — det har jag förstått efter olika kontakter — bland lärare och skolledare finns en uttalad oro för hur de elever som i intresseinriktning motsvarar de 22 procent av eleverna som i den nuvarande grundskolan har valt de tvåbokstaviga linjerna, dvs. de praktiskt inriktade linjerna med

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

inte mindre än 22 veckotimmars yrkesämnen, skall uppleva sin skolsituation när dessa linjer inte längre finns.

En skolledare, som vi hade tillfälle att tala med under utskottsbehandlingen, uttryckte det så, att en del kommer att anpassa sig till den nya skolsituationen, medan andra kommer att resignera och andra åter kanske kommer att revoltera. Skulle de två sistnämnda reaktionsmönstren bli verklighet, har den tredje generationens grundskola misslyckats med att hjälpa en grupp elever, som i många fall har behövt extra stöd under sin skoltid. Nu är det min förhoppning och tro att skolan med observans på detta problem och riktigt insatta metodiska och pedagogiska åtgärder kommer att klara det. En central utgångspunkt är, tror jag, att eleverna möter en engagerande undervisning, där de själva blir aktiva med olika ting. Det låter sig göra naturligt i flera av läroplanens ämnen som exempelvis slöjd, hemkunskap och teckning. Men samma strävan kan i modern undervisning även tillgodoses i de s. k. teoretiska ämnena. Givetvis kommer också det fritt valda arbetet att bli en utmärkt stimulans för de s. k. boktrötta eleverna. Vi har från mittenpartierna hävdad att tillvalsämnen teknik, konst och ekonomi med en rätt balans mellan praktiska och teoretiska moment kan utgöra en värdefull faktor för att hjälpa till att lösa just det problem som jag här har berört. Dessa synpunkter finns redovisade i reservation nr 2, till vilken jag, herr talman, yrkar bifall.

Det föreliggande läroplansförslaget innebär i jämförelse med de nuvarande enbokstaviga linjerna, de teoretiska således, i årskurs 9 ett minskat utrymme för orienteringsämnena med inte mindre än fem veckotimmar. Det förhållandet har väckt åtskillig gensaga och tveksamhet bland remissinstanserna. Även departementschefen har uttryckt sin tvekan inför den här reduktionen och därför uttalat att skolöverstyrelsen i fortsättningen nog bör föl-

ja utvecklingen på området. Särskilt illa har ämnet kemi drabbats, och det i en tidsepok på den naturvetenskapliga orienteringen framstår som synnerligen angelägen, exempelvis för miljövårdsfrågornas lösning. Vi har därför i reservation nr 4 föreslagit en ökning med en veckotimme i ämnet kemi. Den kända frågan från dikten om »Erk du, Maja du, var ska vi ta't», måste besvaras även när man önskar mer tid för ett ämne på skolans schema, såvitt man nu inte är beredd att öka det totala timantalet på veckoschemat, och det har vi inte varit för vår del. Vi har därför ansett att fritt valt arbete, även om det är ett intressant och värdefullt inslag i grundskolan, med fördel kan få fyra veckotimmar fördelade på årskurs 8 och 9 jämfört med de sex veckotimmar som departementschefen föreslår i årskurserna 7 till och med 9.

Den lösning som vi alltså förordad har den fördelen att eleverna ställs inför en förenklad valsituation i årskurs 7, då de endast behöver välja tillvalsämne. I årskurs 8 kommer så nästa valsituation, när de skall bestämma sig för ämne i det fritt valda arbetet. Den resterande timmen i årskurs 7 vill vi för vår del utnyttja till hemkunskap. Motiveringen för det kommer herr Thorsten Larsson senare att redovisa.

Med det nu sagda vill jag, herr talman, yrka bifall till reservationerna 3 och 4.

Skolöverstyrelsen har i sitt förslag till läroplan upptagit två veckotimmar obligatorisk maskinskrivning i årskurs 7. Remissinstanserna har så gott som enhälligt tillstyrkt det förslaget, och från mittenpartiernas sida har vi beklagat att departementschefen låtit maskinskrivning utgå i propositionen. Vi tror att maskinskrivning mycket snabbt kommer att bedömas vara en färdighet som alla bör ha och att skolan därför måste ge en relativt lång och regelbunden träning, på det sätt som skolöverstyrelsen föreslagit. Det finns även pedagogiska motiv för utbildning i ma-

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

skinskrivning. Dem kommer jag inte att gå närmare in på men vill ändå nämna att de finns med i bilden.

Vi föreslår således i reservation 5 att två veckotimmar maskinskrivning skall ingå i årskurs 7, och för att få plats med det i läroplanen har vi ansett att när musik återinföres som ett obligatoriskt ämne på grundskolans högstadium utöver de nio veckotimmar som redan finns som obligatorium i årskurserna 1—6 räcker det med att utöka det obligatoriska timtalet i musik med en veckotimme i stället för med tre veckotimmar, som departementschefen föreslår. Många remissinstanser har för övrigt varit tveksamma om det är riktigt att över huvud taget återinföra musik som ett obligatoriskt ämne på grundskolans högstadium. Vårt förslag innebär att utöver den allmänna orienteringen i ämnet musik, som bör ges under den obligatoriska timmen på högstadiet, kan elever som har ett utpräglat intresse för ämnet musik utnyttja timmarna för fritt valt arbete helt eller delvis.

Därtill kommer den möjlighet som de musikintresserade har att delta i den undervisning som anordnas i körsång och instrumentalmusik utanför det fasta veckoschemats ram. Vi tror att en kombination av obligatorium och fritt val på det sätt vi föreslagit är den bästa lösningen för musikundervisningen, och jag ber att få yrka bifall till reservation 5.

Den följande reservationen, nr 6, gäller samarbetsnämndernas ställning på grundskolans högstadium.

Vi har i utskottet varit helt eniga om värdet av samarbetsnämnder på det gymnasiala stadiet och om behovet av samarbetsnämnder även på grundskolans högstadium. För ett par tre år sedan utfärdade skolöverstyrelsen en rekommendation om samarbetsnämnder på högstadiet och då med angivande av vilka som bör vara representerade i nämnden och vilka uppgifter som bör åligga den. Tyvärr är det så alltfört att

många högstadieskolor saknar samarbetsnämnd på grund av att rekommendationen inte följts i åtskilliga kommuner. Vi har därför funnit i utskottets minoritet att tiden nu är mogen att på samma sätt som gäller för det gymnasiala stadiet stadgemässigt reglera att samarbetsnämnder också skall inrättas vid grundskolans högstadium. Vi menar att den relativt långa försöksperiod som vi haft, alltså den tid som gått sedan rekommendationen utfärdades, har visat att samarbetsnämnden utgör ett värdefullt inslag också på grundskolans högstadium och således nu bör göras obligatorisk. Vi kan inte finna att det förhållandet att en arbetsgrupp tillsatt av skolöverstyrelsen — med den något originella förkortningen SISK — nu är i arbete för att finna former för att förbättra arbetstrivsel, elevvård och skol demokrati skall förhindra att omedelbart ta det här steget, som redan är prövat och som vi vet är av värde för skolans verksamhet.

Jag yrkar, herr talman, till sist också bifall till reservation 6.

Herr SÖRENSON (fp):

Herr talman! Det är inte ofta som läroplanen för grundskolan ses över. Då det sker måste besluten vara framåt- syftande och livsnära. Skolundervisningen måste dels hjälpa eleverna att tolka livet sådant det i dag är, dels rusta dem för att leva det liv som vår generation lämnar över åt dem att ta ansvar för och vidareföra.

Jag har väckt en motion I: 974, som är tryckt i första kammaren. Där har jag framfört önskemål om att eleverna i grundskolan skall få förtrogenhet med den värld i vilken ungdomen har att leva. Statsutskottet talar om fostran till världsmedborgarskap. Jag har i motionen sökt att exemplifiera frågor som jag menar vara väsentliga: miljöfrågor, u-landsfrågor i bred mening, hur vi i vår värld använder de resurser som står till vårt förfogande.

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

Vi genomlever en väldig omställning i tänkesätt och livssätt. Den ungdom som växer upp i vårt land, som skall gå i den grundskola om vars läroplan vi i dag beslutar, börjar klarare se konturerna av en värld som de generationer som gick före dem levde i men inte visste mycket om. Vad dessa unga människor ser, förskräcker dem. Perspektiven framåt förskräcker dem ofta än mer. I ungdomens revolt — och det är ju typiskt för hela västerlandet att ungdomen i dag revolterar mot det samhällssystem som den uppfostras till att ta över — upplever jag ett sunt element. Det finns mitt i all den aggression och omogenhet som kommer till synes i ungdomens revolt något friskt och levande, en känsla av att som människor måste vi lära oss att se på varandra på ett nytt sätt och att leva samman på ett annat sätt än vi i dag gör.

En gymnasist från Lycksele — hans namn minns jag inte — skrev i en artikel i Dagens Nyheter: Vi är den första generation av ungdom som verkligen kan och vet hurudan vår värld ser ut, och vi har lärt oss — förlåt att jag använder hans uttryck — att »världen är ruttan». Vi är inte beredda att ta ansvar för den i den meningen att vi bara tar över vad som gives åt oss. Vi vill inte bli färdiga för att utan vidare bli effektiva administratörer av ett samhälle och ett sätt att leva som vi inte känner oss hemma med, skrev denne gymnasist.

Jag har svårt att se att i det uttalandet inte ligger någonting som är riktigt. Jag tror det vara väsentligt att ansvariga organ lär sig att förstå vad det är som finns i botten av en sådan reaktion. Skall unga människor i vårt land orka med att leva i det samhälle som de uppfostras att ta ansvar för, så måste de känna att skolan rustar dem med kunskap om vad saken verkligen gäller.

Det är självfallet att det är viktigt med alla de läroämnen som förordas i läroplanen, och man måste ha förstå-

else för den kamp som förs av representanter för skilda läroämnen för att just det eller det ämnet behöver större utrymme för att få mening i ungdomens fostran. Men viktigast av allt tror jag är att skolan ger en sakrik information om den värld i vilken vi lever och om den uppfordran som denna värld innebär för oss.

Professor Borgströms namn är ju aktuellt och heft. Vi är medvetna om att han som regel uppträder som domedagsprofet, och då finns tendensen att säga att hans uttalanden kan vara intressanta att lyssna till, men att de inte berör oss på djupet. Jag tror att han är representant för röster som tränger fram ur folkets djup och som jag har hört i många svenska ungdomsgrupper av olika art. Han talade i Luleå på Vuxenskolans årsamling i november månad och sade bl. a.: »Ett katastrofprogram för folkbildningen bör ha som framträdande element kunskap om jordklotet och dess begränsning, om de biologiska lagar som styr allt levande och om u-landsfrågans sanna natur. Medvetandet måste väckas om mänsklighetens farofyllda läge och om behovet av en snabb, samfäll och meningsfull aktion för dess räddning.» Detta upplever alerta och radikala ungdomar i skilda läger som det mest väsentliga och mest vitala för närvarande.

Borgström säger vidare: »Först när varje västerlänning vet vad till exempel en apelsin kostar räknat i liter vatten och vad kvällstidningen kostar i antal skogsträd, kan en saklig diskussion föras om försörjningskrisen. Det som skolundervisningen försummat måste folkbildningen ta igen.»

Nu lägger vi grunden för den skolundervisning som alla svenska ungdomar skall få. Det är verkligen av vikt att vi i detta avseende inte försummar någonting. Vi måste styrka folkbildningens möjligheter att ta igen vad vi försummar i den grundläggande undervisningen av ungt folk.

Fyller den reviderade läroplanen de

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

krav, som ur de synpunkter jag här anlägger kan ställas på den? Utskottet svarar ja på den frågan. Jag citerar: »Utskottet har förståelse för motionärernas synpunkter» — motionärerna är jag i denna kammare och Einar Rimmerfors i andra kammaren — »men finner knappast något beslut av riksdagen erforderligt i denna fråga eftersom undervisningen i bl. a. orienteringsämnena, med den uppläggningsöverstyrelsen tänkt sig, torde komma att motsvara de angivna önskemålen.»

Jag är tveksam inför detta påstående. I den föreslagna läroplanen har jag inte funnit tillbörligt utrymme för fostran till världsmedborgarskap. Jag kan ha missat något av vad skolöverstyrelsen tänkt sig och departementschefen bygger in i den nya läroplanen, men jag har icke hittat ett tillbörligt utrymme för sådant lärostoff som fostrar ungt folk till världsmedborgarskap. Jag har t. ex. observerat att orienteringsämnena — det är ju inom deras ram, säger man, som denna undervisning skall ges — får ett minskat utrymme enligt propositionen i jämförelse med skolöverstyrelsens förslag. Jag är rädd för att utskottets ord att orienteringsämnena »torde komma att motsvara de angivna önskemålen» blir en from förhoppning, men inte en realitet. Kommer den utvecklingen till stånd, har vi verkligen missat något väsentligt i vad vi kallar demokratisk fostran. Det är inte bra om ansvariga organ i ett samhälle inte förstår den tid man lever i. Det är inte bra om ungdomen i vårt land börjar tvivla på att de ansvariga myndigheterna har förmåga och vilja till inlevelse i den faktiska situation som ungt folk i dag lever i.

Professor Borgström betonar: »Skolundervisningen på både hög- och lågstadiet har inte i tid anpassat sig till kunskapsbehoven i dagens värld.»

Det här är ingenting som jag själv har hittat på vid skrivbordet. Det här är sådant som ungt folk som nu går i skolan sagt mig när man sökt mig och

gett uttryck för vad man tänker och tror. Därmed vill jag inte säga att detta är representativt för vad allt ungt folk i vårt land tänker, men det finns unga människor, alerta unga människor, som tänker på detta sätt. Professor Borgström får väl också betraktas som en avgörande auktoritet för närvarande. Han menar, att skolundervisningen inte i tid har anpassat sig till vad det är fråga om. Jag är inte säker på att den nya läroplanen närmat sig tillräckligt mycket till den problematik som jag här antyder.

Riksdagen borde här säga sitt ord, och det borde vara: Naturligtvis är all kunskap viktig, men viktigast är kunskapen om vad det är att vara människa i dagens värld, att ta ansvar för den världen, att få hjälp, bakgrundshjälp till att kunna leva samman som människor i denna värld, så att de våldsamma problem som TV lyfter rätt in i våra vardagsrum och som ungdomen upplever blir ordentligt och effektivt behandlade i skolan och att ungdomen på ett självständigt och demokratiskt sätt kan fatta ståndpunkt och leva i ansvarsgemenskap. Denna fråga, som jag ser den, gäller den demokratiska livsformen. Vi vet att demokratin ifrågasätts i dag inte bara i u-länder, där man säger att »västerländsk demokrati passar oss inte i vår utveckling», utan också bland radikala ungdomar i de västerländska länderna.

Min generation trodde att demokratin var ett självklart ideal som utan vidare mer och mer skulle slå igenom och så småningom segra. Vi har på ett hårdhänt sätt fått lära oss att så icke är förhållandet. Att fostra oss in i ett demokratiskt sätt att tänka och leva — och det är skolans målsättning — betyder att skolan står öppen för inbegärden av världsmedborgarskap och ger bakgrunden till personliga avgöranden för en demokratisk livssyn med internationell, medmänsklig dimension.

Jag ser det verkligen som ytterst angeläget i den oerhört krisartade situa-

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

tion som västerlandet i dag befinner sig i, att de ansvariga myndigheterna i de olika nationerna är beredda att rusta ungdomen för att på ett självständigt och avgörande sätt ta ställning för den demokratiska livsformen.

Jag tror inte att jag målar hin onde på väggen, utan jag tror att jag upplever och här talar om något verkligt centralt och väsentligt, som har att göra med själva livsnerven i vårt samhälle och i vår demokrati.

Herr talman! Jag har inte övertygats om att den föreslagna läroplanen möter de behov som föreligger i de avseenden som jag här diskuterat. Jag har i den motion jag varit med om att väcka sökt vinna riksdagens intresse för att säga: Vi menar att dessa frågor måste höra till den nya läroplanen. Jag har inte vunnit någon större anklang, bara några vänliga ord om att denna sak är viktig men att det nog ordnar sig inom orienteringsämnenas ram.

Jag tillåter mig i varje fall, herr talman, att yrka bifall till motion nr 974 i denna kammare.

Det finns också en annan fråga som jag ägnat uppmärksamhet när jag studerat dessa handlingar. Det är frågan om religionskunskapens ställning i skolan. Jag är medveten om att det är en mycket känslig fråga. Religiösa frågor går mycket djupt i människor och är därför djupt engagerande. Tidigare har situationen varit den, att möjligheter förelegat för föräldrar, som tillhör ett religiöst samfund eller en religiös trosriktning, vilken fått Kungl. Maj:ts särskilda tillstånd att bedriva egen religionsundervisning, att få sina barn befriade från religionsundervisningen eller som det då hette kristendomsundervisningen i skolorna.

I motionen nr 975 i denna kammare, väckt av mig och i andra kammaren av herr Mac Hamrin, har jag yrkat att hela den paragraf som har att göra med befrielse skall slopas.

Vad gäller nu saken? De kristna har inte längre majoritetsställning i vårt

folk. Ofta talar vi om pluralismens samhälle, och jag menar att detta är en riktig beskrivning. Vi är definitivt i en ny livsåskådningsmässig situation i vårt land, vilken vi har att ta på allvar. Detta samhälle, pluralismens samhälle, har vi godtagit, och vi söker lära oss att leva samman från skilda livsåskådningsmässiga synpunkter. Vi söker så gott vi kan att leva med respekt för varandra, om möjligt utan att såra varandra, vilket inte är så enkelt.

Vad är nu objektiv religionsundervisning, den nya linje som vi har fastlagt och i stort sett är ense om? Jo, den innebär bland annat att liksom ungt folk lär sig matematik, fysik, litteratur- och profanhistoria, så skall man lära sig religion i betydelsen av religionens roll i den kulturella utvecklingen och religionens existens i den värld i vilken vi lever. Såvitt jag förstår är det åtminstone i vårt land, och jag tror i stort sett i västvärlden och i världen över huvud taget, ett nytt betraktelsesätt. Det är ingalunda enkelt att ställa om till detta sätt att se. Jag är själv inte så ung längre och har vuxit upp i en annan situation, då det var självklart att vi i Kungsholmens läroverk hade morgonbön varje dag innan skolans lektioner började, liksom det var självklart att det i skolan skulle finnas kristendomsundervisning, samt då det var självklart för majoriteten av människor att skolan skulle göra folk till troende kristna lutheraner. Det synsättet existerar inte längre, och jag har själv haft svårt att ställa om.

Jag minns att man vid en diskussion i en kommitté i Sveriges Radio, där jag satt med, ansåg att då program 1 sände gudstjänst, så skulle seriös musik sändas i program 2. Jag förstod då att någonting nytt höll på att bryta fram. Jag försökte vara öppen och bejakade detta. Protesten var stor, utvecklingen känner vi alla; den behöver jag inte beskriva. Jag vill alltså ha sagt, att situationen i vårt land är en annan nu än den var bara för 10—20 år sedan.

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

Jag tror att det är riktigt att riksdagen vid det beslut som nu skall fattas om grundskolans läroplan håller fast vid den princip som vi i övrigt i stort sett har varit ense om, nämligen den att vi i våra skolor skall ha en objektiv religionsundervisning. Svårigheterna är alldeles uppenbara — det är svårt att göra den objektiva religionsundervisningen intressant, meningsfull och äkta. Det kan vara svårt för många lärare att med inlevelse tala om vad det är frågan om när det gäller objektiv religionsundervisning. Men svårigheter är till för att övervinnas. Personligen tror jag att vi befinner oss i ett övergångsskede, som nog tar sin tid. Vi måste lära oss att i det nya samhälle, i vilket vi lever, acceptera den objektiva religionsundervisningen.

Jag förstår utomordentligt väl att det finns religiösa grupper som protesterar. Deras protester är förstaeliga. Men de bygger på felaktiga förutsättningar. Det är icke en religionsfrihetsfråga vi nu diskuterar, det är icke heller så att föräldrars eller kristna gruppers rätt att själva bestämma över barnens religiösa fostran här sättes i fråga. Den rätten är icke beskuren i vårt land. Lutheraner, baptister, muhammedaner, romerska katoliker och andra har full möjlighet att fostra sina barn i hemmen och i sina kyrkor till personlig religiös tro enligt den åskådning som man själv hyser. Det är för övrigt inte bara fråga om kristen tro utan om religiös tro i allmänhet. Jag vore beredd att kämpa till blods — om jag vågar använda denna gamla symbol — för föräldrars och kyrkosamfunds rätt att fostra sina barn enligt sin religiösa övertygelse. Jag vore beredd att kämpa för den saken var jag än skulle stå i samhället. I dag är det alls icke det problemet som sättes i fråga — religionsfriheten gäller alla, romerska katoliker, judar, muhammedaner, protestanter av skilda grupper och andra. Det är icke fråga om att beskära dessa gruppers rätt till religiös fostran av

sina barn. Det är något helt annat som vi nu håller på att arbeta med, nämligen att i den bildning, som vi anser att den svenska skolan skall ge barnen, skall också ingå att eleverna blir förtrogna med religionens inflytande på vår kultur och vad den i dag är. Detta är, menar jag, en väldig vinst. Också i det som kallas det sekulariserade Sverige har vi sagt oss: Religionen kan man ha olika personliga uppfattningar om, men vi vill göra klart för barn och ungdom att religionen har spelat en avgörande roll för det sätt på vilket våra västerländska samhällen formats, och att den i dag lever i vår värld såsom en mäktig faktor.

Vi avför således inte religionen. Tvärtom, religionen är central, väsentlig, och vi säger, att varje pojke och flicka har att göra sig förtrogen med det faktum att religionen spelar en betydande roll. Men detta skall icke ske konfessionellt utan i möjligaste mån objektivt.

Man säger: Vi kan inte undervisa i religion objektivt. Jag tror man kan det, om man lär sig det. Nog vore det väl konstigt om historiker inte skulle kunna beskriva det inflytande som den katolska kyrkan utövat på hela samhället under medeltiden, det inflytande reformationen hade, som Wesleys väckelse i England på 1700-talet hade, som de svenska folkväckelserna hade på det moderna samhället. Visst kan man beskriva detta på ett objektivt sätt utan att bli vare sig romerska katoliker, protestanter, metodister eller något annat. Det är en fråga om pedagogik.

Jag tror alltså på möjligheten att ha en objektiv undervisning i vår skola. Jag tror vi bör hålla fast vid detta och icke göra avsteg och säga: Det är klart att vissa religiösa grupper skall kunna få befrielse.

Jag tror att vår hållning innebär något nytt i de västerländska folkens kulturliv. Sverige är känt för ganska djärva socialpolitiska experiment. Här är

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

ett djärvt kulturpolitiskt experiment. Efter ganska mycken inre kamp har jag kommit till det resultatet att jag sluter upp vid det experimentets sida. Jag menar att det experimentet skall vi lugnt och fast genomföra.

Nu avstyrks min motion i statsutskottet, liksom av andra lagutskottet — som väl mer formellt behandlat den, eftersom det gäller en lagfråga. Man avstyrker av psykologiska skäl. Den hållningen är naturligtvis respektabel, men vad innebär den?

Jag har talat med ganska många människor inför detta avgörande, med lärare och andra för skolundervisningen ansvariga. Alla säger: Det är klart att du har rätt, men . . . — och så lägger man till: Låt oss få några år, så ordnar denna sak upp sig, och då slipper vi bråk.

Jag är väldigt tveksam inför bedömningen att allt nog ordnar sig. Just nu har några samfund Kungl. Maj:ts rätt att anhålla om att deras barn skall befrias från religionsundervisning. Det finns fler sådana ansökningar, och personligen tror jag att ännu fler kommer, om vi följer det förslag som departementschefen har och som utskottet förordat. Jag är rädd för att utvecklingen blir en helt annan än utskottet förmodar. Vi bör nu, det är min syn, göra vad som är sakligt riktigt och inte vad vi menar vara taktiskt förståndigt, ty ett taktiskt övervägande här är mycket dubiöst.

Det underliga har inträffat, att medan vi tidigare i riksdagen med mycket stor frimodighet accepterat den pluralistiska situationen och gått emot stora svenska religiösa grupper, säger vi nu, när det är fråga om små religiösa minoriteter: Nej, låt oss inte störa dem. Jag kan inte se någon konsekvens i ett sådant resonemang. Jag tycker det haltar i betänkelig grad.

Till slut vill jag betona: Det är icke en fråga om religionsfrihet. Det är en fråga om hur en livsåskådningsmässigt splittrad kultur skall fostra sin ung-

dom. Det är den frågan som det här gäller.

Det är alltså från min och från herr Mac Hamrins i Kalmar sida icke en fråga om negativism mot religionen. Det är icke fråga om negativism vare sig mot romerska katoliker, muhammedaner, judar eller andra. Det är en fråga om att vi försöker göra klart för ungdomen att religionen spelar en betydande roll i en människas liv.

Vidare är det en sak som jag vill notera i kanten. Jag begriper inte hur man skall klara frågan om befrielse samtidigt med integrationssträvandena. Man strävar ju efter att i undervisningen i lämpliga ämnen bygga in religionsundervisning. Skall man säga till vissa elever: Var så god och gå ut, ty nu skall vi under en kvart behandla frågan om religionen? En sådan situation vore ju ohållbar.

Till detta kommer en personlighetspsykologisk fråga som jag tror är mycket väsentlig. Alla vet att något av det värsta som kan hända ungt folk i skolan är att ställas åt sidan, att inte få vara med i gemenskapen, att uppleva att beslut fattas som isolerar dem. Det är det som här kommer att ske. Barn till romersk-katolska föräldrar — eller vilka grupper det nu kan bli fråga om — kommer att få höra uppmaningen »var så god och lämna klassen» eller »du skall inte vara med i detta ämne». Sedan kommer man på raster och i andra sammanhang att tala om, värdera och bedöma den ensamme pojken eller den ensamma flickan som på detta sätt har blivit isolerad. Det är, som jag ser det, en antidemokratisk tanke som ligger i själva befrielsen.

Jag vill därför, herr talman, redan nu anmäla att jag senare kommer att yrka bifall till den aktuella motionen.

Herr LARSSON, THORSTEN (cp):

Herr talman! Vårt skolsystem är nu äntligen i sina huvuddrag klart. Jag skulle vilja likna det vid ett träd. Stam-

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

men utgöres av grundskolan. Stammen grenar sig i tre stora basgrenar, var och en representerande gymnasiestadiets huvudlinjer, den 2-åriga fackskolan, det 3-åriga gymnasiet och den sista gymnasiegrenen, yrkesskolan, om vilken riksdagen kommer att fatta beslut om någon vecka.

Från dessa tre stora grenar skjuter sedan en mängd olika mera specialiserade grenar ut, representerande utbildningsvägar till alla de olika yrken och sysselsättningar, som är representerade på den svenska arbetsmarknaden, från exempelvis handel, kontor, verkstad och lantbruk till den mest invecklade vetenskap och vidare forskning — allt till den enskilda människans och samhällets tjänst. Genom ett sådant successivt förgrenat utbildningsträd uppnås bl. a. den fördelen, att det stora flertalet elever kan vänta med att välja sin speciella studiegren till ett något senare stadium än de kunnat förut.

Jag vill, herr talman, med detta ha pekat på en av de främsta fördelarna med det sammanhållna högstadiet, helheten, stammen i systemet.

I det föreliggande förslaget till läroplan för grundskolan är detta en av de väsentligaste förändringarna. Grundskolan har redan under sin tillkomst- och försöksperiod inneburit ett demokratiserings- och jämlikhetskapande inom utbildningen.

I stort sett kan man säga, att hela vårt utbildningsväsen står nu till förfogande för alla, om håg och lust finns. Vid skapandet av den »utbildningsbyggnaden» har det rått enighet mellan de politiska partierna. Jag vill betona detta därför att det händer rätt ofta, att regeringspartiets talesmän menar att socialdemokraterna har genomfört utbildningsreformerna under ett visst politiskt motstånd. Vi vet att så inte varit fallet. Detta hindrar inte att opposition såväl inom skolan som politiskt har förekommit mot vissa detaljutformningar. Det kan ifrågasättas, om inte detta kanske lett till skolans fördel. Så är fallet

även i dag vid behandlingen av föreliggande utskottsbetänkande när det gäller enstaka läroplansdetaljer.

Även om vi kan se utbildningsgången schematiskt i stort, bör vi inte glömma bort den enskilde eleven. Eleverna kommer till skolan som små särpräglade individer för att inhämta kunskap och vetande. Alla är av naturen utrustade med olika mått av förmåga och med olika intresse. Det gäller för skolan att verkligt anpassa undervisningen efter elevens förmåga och intressen. Skolan bör inte bli den unga människans första bevis på en misslyckad start i livet, ibland föranlett av en alltför teoretiserande undervisning.

I propositionen betonas även de elevvårdande åtgärderna. Jag tror också att dessa har, allteftersom erfarenhet av grundskolans arbete vunnits, fått en allt större betydelse vid skapandet av en rätt lagd undervisning. Uppenbarligen bör man på högstadiet kunna ägna en större uppmärksamhet åt elevernas och målsmännens synpunkter genom att samarbetsnämnder upprättas. Sö har i viss mån rekommenderat och visat vägen till detta. Jag tycker nog att det är ganska märkligt att detta förslag inte kunnat accepteras vare sig i propositionen eller i utskottets utlåtande.

Centerpartiet och folkpartiet har framfört förslag om att samarbetsnämnder skall inrättas redan nu. Någon ytterligare utredning behövs inte i detta fall. Vi tror att denna detalj är betydelsefull för elevvård och arbetstrivsel. Likaså tror vi att det är viktigt, att man på olika vägar engagerar eleverna i ansvarstagandet för skolarbetet. Givetvis är skolarbetets trivsel för både elever och lärare i mycket beroende av om de upplever sin arbetssituation som meningsfull.

I det inledande avsnittet av särskilda utskottets skrivning, när grundskolan beslöts 1962, vill jag citera några ord: »Om skolan genom sin fostran skulle kunna med framgång bidra till att hos folket fördjupa den demokratiska sam-

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

hällsuppfattningen, måste den själv som samhällsinstitution vara uppbyggd på grundval av konsekvent tillämpade demokratiska principer.»

Jag ställde följande fråga till en lärare: »Vilken erfarenhet har du av att elever ges representation i ämnes- och klasskonferens?»

»Jo», svarade han, »jag tycker att det är bra, därför att det finns vissa frågor som vi pedagoger 'inte kommer åt' så som när vi fått elevens syn på dem.» Jag tror att den synen är riktig, särskilt när det gäller dessa vitala arbetstrivsel-frågor inom skolan.

I mittenmotionen föreslås, att det i elevvårdande syfte på försök införs extra resurstimmar att tilldelas klassföreståndaren. Vi tror att det är viktigt att klassföreståndaren har tid att ägna icke lästid till samtal och kontakt med den klass som han har ansvaret för.

Nyligen gick genom pressen ett fall där 200 elever i disciplinärt syfte fick en timmes kvarsittning. Som bekant är detta inte den enda skolan här i landet med disciplinproblem — det förhåller sig väl egentligen tvärtom: sådana problem finns överallt. Tyvärr kan det nog konstateras att disciplinsvårigheterna ibland förstör undervisningen för tusentals elever.

Kvarsittningen är ett av skolans korraktionsmedel. Enligt skolstadgan får en elev inte hållas kvar mer än en timme efter det han slutat sin sista lektion för dagen. Slutar elevens skoldag klockan 14 och läraren inte slutar förrän klockan 16, kan det inträffa — jag vet att det förekommit i ett skoldistrikt — att man efter skolans slut den sista dagen i veckan samlar in de elever som under hela veckan »kvalificerat sig» för en sådan bestraffning.

Jag har nämnt detta som ett exempel på svårigheterna, men jag anser inte att resurstimmarna bör användas för kvarsittning utan för att klassföreståndaren någon gång då och då skall få tid att ägna sig åt mera personligt elevvårdande uppgifter. Jag tror att det skulle

vara mycket välgörande för hela arbetet i skolan.

I det nu föreliggande läroplansförslaget försvinner de nuvarande s. k. tvåbokstaviga linjerna, med andra ord de linjer som var mera inriktade på yrkespraktik — teknik, hushåll och handel, för att nämna några. De ersätts nu av mera sammanhållen undervisning för hela klassen och undervisning i tillvalsämnen efter varje elevs önskemål — i huvudsak tyska, franska, teknik, konst och ekonomi. Den läroplanen kan även vi acceptera under den förutsättning som anförs i mittenreservationen, nämligen att de praktiska momenten av undervisningen alltjämt får en central ställning i ämnena teknik, konst och ekonomi.

Utskottsmajoriteten har i sin skrivning inte velat accentuera de praktiska momenten. Uppenbarligen beror detta på en ljusblå optimism. Man tror tydligen att den saken ordnar sig. Vi vill emellertid vara mera säkra på detta, vilket vi velat ge uttryck åt i utskottets utlåtande. Ingenting skulle förstöra mera av viljan och intresset för skolarbetet än om alla elever, även de som inte har anlag därtill, skulle få en alltför teoribetonad undervisning. Eleverna är bärare av olika anlag och intressen, har det sagts, och skolans uppgift är också att tillmötesgå detta genom en riktig uppläggning av undervisningen.

Ett ämne vars vikt ingen har ifrågasatt och som är något mera praktikbetonat är hemkunskapen. Jag kommer därmed in på ytterligare en reservation till utlåtandet. Propositionen föreslår fem veckotimmar på hela högstadiet, därav ingen timme i årskurs 7. Skolöverstyrelsen föreslog sex timmar, varav en på mellanstadiet, nämligen i årskurs 6. Vi har tyckt att hemkunskap i årskurs 6 kanhända inte var fullt så bra, men vi vill i stället lägga denna timme i sjunde årskursen.

En flerpartinotion med många namn har avlämnats med begäran om två timmar hemkunskap per vecka i sjunde

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

årskursen. I motionen sägs bl. a.: »Dagens komplicerade samhälle ställer större krav på varje individs förmåga att sköta sin egen livsföring, bedöma sin konsumtion och anpassa den till ekonomin.» Jag tror att detta är riktigt resonerat, och oppositionens representanter i utskottet har i sin reservation föreslagit riksdagen att besluta att hemkunskapen får den av skolöverstyrelsen föreslagna timmen — men, som sagt, i årskurs 7. Den timmen tror jag försvarar väl sin plats och kommer att ge ett icke föraktligt tillskott till det betydelsefulla etisk-praktiska ämne som det här är fråga om.

Den timme som vi föreslår att man skall ta kommer egentligen från den opreciserade grupp av timmar, som med ett gemensamt namn kallas »fritt valt arbete» och som några har velat tolka såsom enbart hobbybetonade.

Jag tror inte att denna tolkning är riktig. Visserligen kan fritt valt arbete vara en värdefull kompletterande undervisning till övriga ämnen i skolan, men ingen vet i dag något om dessa timmars användning och innehåll. De är inte rekommenderade av skolöverstyrelsen i förslaget till studieplan, utan de utgör väl mera en fri departementsuppfinnning. Det bästa med dessa timmar är väl egentligen att skolstyrelserna här får en uppgift och en egen möjlighet att hjälpa till med utformningen. Skolstyrelsernas självständiga uppgift är, herr talman, som bekant inte särskilt stor i skolan. Departementschefen har emellertid uttryckt sig litet dunkelt om användandet av dessa timmar. Vi har i en motion frågat oss vad man skall läsa ut av följande sats i propositionen: »Vidare bör den för detta arbete avsedda tiden inte få användas för kompletterande undervisning i övriga ämnen.»

Mittenmotionen har ställt förslaget, att det fritt valda arbetet inte får ha direkt karaktär av stödundervisning, men elever och lärare måste vara oförhindrade att under detta arbete ta upp

frågor eller aktiviteter som anknyter till vanliga skolämnen. Utskottet har med anledning därav tolkat svaret så här: »Utskottet kan inte finna att det på denna punkt råder någon motsättning mellan propositionen och motionerna och anser det därför inte behövt att riksdagen gör det av motionärerna önskade uttalandet i frågan.»

Därmed tycker jag att skolstyrelse, elever och lärare har givits en något mera klarläggande tolkning av fritt valt arbete genom detta utskottets uttalande.

Får jag så säga några ord utöver detta vad fritt valt arbete kan användas till. Herr Sörenson lade värtaligt ut texten om det ideella intresse, som man bör kunna koppla in i skolarbetet, exempelvis intresset för utvecklingsländerna. Jag måste nog säga att detta intresse tacknämligt nog har ökat. Men en reell kunskap om dessa länders och dessa folks problem och om hur vi skall kunna från vår sida bringa dem hjälp lämnar i dag säkert mycket övrigt att önska. I skolan bör även meddelas kunskap om hur nuvarande hjälp bringas. Jag vill i detta sammanhang och just här understryka betydelsen av den stora insats, som sedan många år har utförts i dessa länder av missionen i både praktiskt och kulturell-ideellt hänseende. Jag tror det vore ganska tacknämligt om man under dessa timmar kunde väcka ett intresse hos eleverna att syssla med dessa länders utvecklingsproblem.

Jag skall inte vidare uppehålla mig vid de olika ämneskombinationerna utan menar nog att såväl detta oprövade ämnesområde som en del andra ämneskombinationer säkerligen kommer att bli föremål för ny modellering och jämkning även i tider som stundar.

Får jag emellertid åter rikta blickarna på ett speciellt avsnitt i motionen av herrar Hedlund och Wedén, nämligen då de föreslår att miljöfrågorna från början måste beaktas i de nya kursplanerna på alla stadier. Detta är

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

ett mycket väsentligt påpekande om läroplanen i den framtida skolan. I vår tid och troligen ännu mer i framtiden måste vi lära oss beakta miljöns betydelse — inte bara den förorenade luften som vi andas och vattnet och födan som vi intar utan lika mycket tryggheten och trivselmomenten i tillvaron. Det gäller att redan i skolan ge människan som individ möjlighet att anpassa sig i samhället och utvecklas till en harmonisk varelse, vilken därigenom får den psykiska motståndskraft som jag tror är alldeles nödvändig inte minst i vårt moderna samhälle med dess smygande faror, exempelvis narkotika, alkohol, stress och våldsmentalitet.

Det är skolan som i samverkan med äldre och yngre generationer formar den yttre och inre miljön för oss alla. Det är i skolan vi måste fostras till ansvarskännande individer och samhällsmedborgare. Man har skäl att erinra om detta i en tid då brottskurvan stiger starkt uppåt. Demokratin ställer stora krav på självdisciplin och ansvarskänsla hos både elev- och föräldrageneration.

Herr talman! Herr Wirtén har mycket värtaligt utvecklat sina synpunkter på det föreliggande utskottsutlåtandet i övrigt. Folkpartiet och centern har också här helt sammanfallande reservationer, varför jag kan avsluta mitt anförande med att yrka bifall till samtliga reservationer där mitt namn förekommer.

Herr SVENUNGSSON (h):

Herr talman! I Kungl. Maj:ts proposition nr 129 föreslås, att ämnesbenämningen *kristendoms-kunskap* i grundskolan ändras till *religionskunskap*, liksom tidigare skett i fackskola och gymnasium. Då jag och fem andra motionärer i denna kammare står bakom förslaget om oförändrad ämnesbenämning, framfört i motion nr I: 980, vill jag något kommentera detta motionsyrkande.

Skolöverstyrelsen uttalar att »förslaget om ett namnbyte kommit från kristet håll». Man syftar väl bl. a. på Kristendoms-lärarnas förening, som redan för två år sedan uttalade att religionskunskap är ett namn värt att hålla i ära och som förutseende nog i början av detta år passade på att byta namn till Föreningen Lärare i religionskunskap.

Detta är experternas ställningstagande. Men vad säger folket, som frågan till sist gäller? Det hör man — som vanligt — ytterst litet om. Opinionen nedtystas av experterna, av klicken. Man förtiger att två miljoner människor — jag syftar på den stora namninsamlingen för fyra år sedan — uttalade sig för oförändrad ämnesbeteckning, dvs. kristendoms-kunskap, när det gällde gymnasiet. Utan tvekan skulle det bli ännu större uppslutning ute bland folket, när det nu gäller ämnesbeteckningen i den obligatoriska grundskolan — och då inte minst på lågstadiet.

I skolberedningens betänkande som låg till grund för 1962 års skolpolitiska beslut anfördes, att den kristna religionen utgör en väsentlig del av grundvalen för de etiska och sociala värderingar, varpå vårt samhälle bygger. Man konstaterade vidare, att skolans religionsundervisning i vår kulturmiljö i första hand måste vara en undervisning om kristendomen.

Skolöverstyrelsen fastslår i det föreliggande förslaget, att detta konstaterande alltså äger giltighet. Enligt nu gällande läroplan och enligt föreliggande reviderade förslag är det om kristendomen det mest skall undervisas. En oförändrad ämnesbeteckning skulle enligt vår mening understryka detta och ange det direkta ämnesinnehållet, då det nu integreras med övriga orienteringsämnen.

En bred opinion inom vårt folk anser fortfarande att ordet »kristendoms-kunskap» är ett bekännelse- eller lösenord. Namnet *Kristus är huvudordet*, och det tas bort. Det är att befara att trots målsättningen på sikt helt andra förtecken

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

träder in i religionskunskapen. Resultatet av en sådan undervisning kan bli en kall skepsis inför alla trosvärden, eller rent av utlösa negativa krafter. Det ena är inte lika bra som det andra, inte ens i ett pluralistiskt samhälle. Jag läste ett tidningsuttalande nyligen — jag tror att det var från barnavårdshåll — att för många barn i Stockholms förorter är Kalle Anka den enda trygghetsfaktorn.

I detta sammanhang bör det framhållas att det i vida kretsar uppfattas som angeläget, att skolan i sin undervisning ger de unga de klara kristna normer, som aldrig kan ersättas av allmänna förhållningsregler eller icke-kristna religioners beteendemönster.

Detta är ingen politisk fråga. Herr Sörenson talade med stor inlevelse om demokratin. Jag är övertygad om att Sveriges folk, åtminstone när det gäller grundskolans elever, vill att deras barn skall få en kristen fostran.

En oförändrad ämnesbeteckning begränsar inte heller ämnesinnehållet i enlighet med läroplanen. Kristendomens möte med främmande religioner har alltid tillhört ämnesområdet utan att det markerats av ämnesbeteckningen. Kunskap i kristendom och orientering om icke-kristna religioner borde vara målsättningen.

Om man jämför termerna för kristendomsundervisningen i Norge och Danmark, framgår det att det förstnämnda landet har kristendomskunskap som ämnesbeteckning, det sistnämnda kristendomsundervisning i årsklasserna 1—7. Jämförelsen är ganska nedslående, om man i valet av term ser ett uttryck för en attityd.

Utskottet avstyrker motionerna och ansluter sig till den uppfattning, som kommit till uttryck inte bara i propositionen utan också i motionerna I: 993 och II: 1266, vari betonas att ämnesinnehållet är det viktigaste. Detta anses vara angivet på ett tillfredsställande sätt i skolöverstyrelsens förslag. De sistnämnda motionerna är i ett avse-

ende mycket märkliga. Både i motions-
texten och i yrkandet förekommer en helt ny ämnesbenämning, nämligen kristendomskunskap/religionskunskap. Detta är ett mycket svårbegripligt ställningstagande. Det är tydligen inget yrkande utan en mera allmän reflexion. Är man ändå på det hållet osäker om att ämnesinnehållet inte tillräckligt starkt markeras i den föreslagna och av motionärerna accepterade ämnesbeteckningen?

I de likalydande motionerna I: 980 och II: 1242 framföres kravet, att ämnesbenämningen kristendomskunskap bibehålles och att § 27 skollagen den 6 juni 1962 bibehålles oförändrad.

Jag kommer därför, herr talman, att yrka bifall till dessa motioner.

Häri instämde herr *Nilsson, Nils*, (cp).

Herr **WALLMARK** (h):

Herr talman! Herr Wirtén började överläggningen med att konstatera att det är relativt många reservationer till utskottsutlåtandet — det finns ju nio motiverade och två blanka.

Jag vill ändå säga att utlåtandet i sina huvuddrag är enhälligt. Huvudprinciperna i propositionen — om ett mera sammanhållet högstadium — har vi trots allt godtagit. Jag tycker att det finns skäl att fastslå detta redan från början. Reservationerna har i vissa delar berört enskilda ämnens ställning och i någon del mera principiella frågor, som jag skall återkomma till.

Högerpartiets representanter i statsutskottet har deltagit i fyra av dessa reservationer, varav en är en följdreservation. Jag tror att kammarens ledamöter håller mig räkning för att jag beträffande reservationerna om hemkunskap och kemi nöjer mig med att helt instämma i de motiveringar, som herrar Larsson och Wirtén anfört, och alltså yrkar bifall till dessa reservationer. I stället skall jag uppehålla mig vid

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

reservation nr 1, som gäller det praktiska tillvalet.

Om man ser på erfarenheterna från grundskolan under de gångna åren kan man konstatera, att det rika urval som gavs eleverna inte har blivit utnyttjat på rätt sätt. Det var i och för sig en god tanke att ge eleverna en möjlighet att verkligen välja efter sina egna önskemål. Det har nu blivit en koncentration kring de teoretiska linjerna. Ungefär tre fjärdedelar av ungdomarna har valt dessa linjer. Detta är ju ett av skälen till att reformen har kommit till stånd.

Det kanske inte är så märkligt att många ungdomar har valt de teoretiskt betonade linjerna, eftersom det endast är dessa som har öppnat vägen till gymnasiestudier. När man emellertid ser vilka konsekvenser som dras av erfarenheterna i propositionen blir man litet betänksam.

I utskottsutlåtandet betonas att man vill tillgodose varje elevs intressen och anlag. Men gör man det genom denna ganska hårda sammanhållning, som nu föreslås i propositionen? Mer än var femte elev har trots det tryck som naturligtvis har funnits, inte minst från hemmen, valt tvåbokstavslinjerna, dvs. det praktiska alternativet.

Frågan är då vad som händer i fortsättningen med den grupp av ungdomar som har intresse åt detta håll och som i varje fall inte har intresse för rent teoretiska studier. Det har ganska klart kommit fram att remissinstanserna hyser djup oro i denna fråga. Det är väl ingen hemlighet att man även i avdelningen varit djupt orolig. Vi har också haft hearings med erfaret folk ute i landet och i stort sett fått bekräftat att man är verkligt oroad inför vad som kommer att hända när eleverna kommer att hållas samman i nästan enbart teoretiska studier.

Utskottsmajoriteten har ju också gjort en uppmjukning av propositionen genom att påvisa, att vissa elever kan behöva en skolgång som är annorlunda.

Man förutsätter att Kungl. Maj:t ger anvisningar till de lokala styrelserna.

Men jag vill ändå ifrågasätta om detta är det rätta sättet att ta till vara de enskilda elevernas möjligheter. Jag tänker inte enbart på de disciplinära svårigheter, som vi har och som antagligen kan väntas bli besvärligare genom att elever tvingas till studier, som de inte har lust för. Jag ser också i detta förslag en nedvärdering av det praktiska arbetet, och det har kanske varit lite av en röd tråd i skolreformerna, att det enda sälliggörande är den teoretiska utbildningen. Denna har ju av många uppfattats som en etapp på vägen mot ett totalt sammanhållet högstadium, där alla elever skall läsa exakt samma saker. Det har också väckts motioner i den riktningen, i första hand av kommunister eller av andra personer som har näraliggande uppfattningar. Man kan alltså uppfatta det som en socialistisk tro, att alla elever i grundskolan skall i stort sett stöpas i samma form.

Departementschefen har inte gått så långt, och utskottsmajoriteten har avslutit sig till departementschefens uppfattning att man inte skall gå längre än så här. Vi anser emellertid att man har gått för långt i sammanhållningen. Det är icke att tillgodose de enskilda elevernas intressen och anlag att sammanhålla på detta sätt.

Den väsentligaste ändring som enligt mitt sätt att se behöver göras i propositionen är att ge alla ungdomar som kommer från grundskolan, oavsett linje, lika behörighet till fortsatta studier i det nya gymnasiet. Jag tror att det är kärnpunkten i förslaget. En elev bör kunna välja en enklare linje eller, som vi föreslår, ett praktiskt alternativ. Detta behöver inte vara utformat exakt som de gamla tvåbokstavslinjerna, men bör ge möjlighet till så mycket praktiskt arbete, att ungdomarna finner skoltiden meningsfull, blir mera intresserade av att fortsätta att lära, fortsätta att studera och inte får en allmänt avog inställ-

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

ning, inte bara till skolan, utan också till samhället.

Att jämföra de teoretiska och de praktiska studierna tror jag är kärnpunkten. De erfarenheter man får i ett praktiskt arbete har ett sådant värde att det mycket väl kan jämföras med teoretiska studier. Detta har tillsammans med de praktiska svårigheter, som otvivelaktigt föreligger att tvinga in ungdomarna i en gemensam studieform, gjort att vi funnit oss nödsakade att reservera oss mot förslaget på så sätt att vi vill ha ett alternativ inom det sammanhållna högstadiet.

Utskottet försöker motivera — eller förklara och försvara — sitt ställningstagande genom att säga att vi i växande utsträckning har möjligheter till en individualiserad undervisning. Men jag tror att vi fått ganska klart bekräftat i de hearings, som vi haft, att den möjligheten inte för närvarande står till buds — måhända står den till buds någon gång i framtiden.

Man måste med ett djupt beklagande konstatera, herr talman, att utskottet inlagt denna ställning. Det har skett en viss uppmjukning av propositionens förslag, men vi befarar att det blir en sådan tråkig situation i skolorna. Jag hoppas att det inte skall inträffa, men jag tror dess värre att vi har rätt.

Jag vill tillägga, herr talman, att om vår reservation blir utslagen, kommer vi naturligtvis att i andra hand stödja reservation 2, som ju är en något bättre variant än majoritetens förslag.

Till sist, herr talmän, några ord om herr Sörensons anförande. Herr Sörenson uttalade besvikelse över utskottets skrivning. Han menade att han fått en vänlig klapp på axeln av utskottet.

I denna fråga är ju utskottet enhälligt, så att herr Sörensons kritik riktas inte enbart mot en majoritet, utan mot alla representanter för alla partier i utskottet. Jag finner liksom herr Sörenson värdefullt att ungdomarna blir intresserade och engagerade för problemen runt om i världen. Men det är ju bara

ett steg, och det kanske inte är så svårt att ta, om man som herr Sörenson kan måla ut frågan på ett drastiskt och mångordigt sätt. Det väsentligaste när det gäller grundskolan är enligt min uppfattning att man parallellt med att man gör ungdomarna uppmärksamma på dessa problem också lägger grunden till en målmedveten utbildning, till en kunskap som skall göra det möjligt för dessa ungdomar att göra en aktiv insats för att råda bot på vad som är fel.

Det räcker alltså inte med att bara tala om problemen, att väcka intresse. Här gäller den gamla fördelningen med 10 procent inspiration och 90 procent transpiration, när man skall åstadkomma någonting. Det är ett hårt, tungt och målmedvetet arbete som krävs av skolan. Det gäller att ge eleverna den kunskap, som skall göra det möjligt för dem att kunna göra en insats, att inte bara protestera, utan själva kunna bidra till någonting.

Enligt min uppfattning kommer den nya läroplanen att ha den målsättningen. Av det skälet har jag anslutit mig till det enhälliga utskottet i denna fråga. Det är inte fråga om någon vänlig klapp på axeln och ett avslag, utan bakom detta ligger djupa tankar och diskussioner inom utskottet.

Jag ville, herr talman, göra denna kommentar till herr Sörensons inlägg.

Till slut, herr talman, vill jag bara, för den händelse reservation 1 blir bifallen, yrka bifall också till reservation 8 som är en följdreservation till denna.

Fru HAMRIN-THORELL (fp):

Herr talman! Jag skall be att få uppehålla mig vid ett par av reservationerna, vilka kanske anses ha ett sekundärt värde men som jag själv tycker är värda att beakta.

Det har i dagarna kommit ut en bok av Brita Åkerman; hon har sysslat med konsumenten och dennes problem i decennier samt gjort många uppmärk-

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

sammade insatser på detta område. I ett kapitel som är betitlat »Ankdamm och horisont» kommer hon in på den grund som skolan bör ge för att fostra goda konsumenter. Jag ber att få ta kammarens tid i anspråk för att citera ett litet väl avfattat stycke.

»Vad som är en nyttig kost, hur livsmedel ska behandlas för att bli maträtter, hur man ska enkelt och effektivt hålla rent omkring sig och hålla sina kläder i ordning, det är grundkunskaper som var människa behöver. En del lär sig detta i sina hem, många gör det inte. Skolan borde garantera att alla får elementära kunskaper och färdigheter så att de kan sköta sig själva i den vardagliga tillvaron. På läroplanen för grundskolan finns ämnet hemkunskap som ska innehålla detta och mycket mer: förståelse för olika varukvaliteter, förmåga att fundera över sina egna köpmotiv, kritiskt granskande inställning till olika säljerbjudanden, förståelse för miljön som helhet i hemmet och utanför.»

Sedan uttrycker Brita Åkerman sin förvåning över att utbildningsdepartementet tycker att det räcker att ungdomen först vid 14 år får höra om kost och hygien och förnuftiga köp och inredning av ett hem, och jag skall be att få instämna med henne.

Brita Åkerman är inte den enda som har berikat den aktuella debatten med argument som för fram till en grundligare och mera meningsfull undervisning i hemkunskap i skolan. Det arbetas nu på alla fronter — i föredrag, i press och på konferenser — för att skapa en kår av självständigt tänkande och handlande konsumenter. Jämsides med denna debatt förs i samma medier en kampanj för en bättre folkhälsa. Inte minst läkare och tandläkare är djupt otillfredsställda med de kostvanor som svenska folket har och som leder till en allt sämre folkhälsa.

Dåliga matvanor leder till nedsatt vitalitet och arbetsglädje, till invaliderande sjukdomar och till en för tidig

död. Kanske bidrar den också till narcomani och alkoholism och kostar därmed samhället enorma summor i produktionsbortfall och vårdavgifter. Detta är inte mina uttryck, utan de är tagna från en expert. Också rader av forskare, läkare och näringsexperter uttrycker sig på liknande sätt. Jag skulle kunna citera flera av dem men det avstår jag från.

Snart sagt alla är överens om att kunskapen till en förbättrad folkhälsa och bättre inköpsvanor måste grundläggas i skolan. Det ämne i vilket dessa saker ingår är hemkunskap. Det är ett mildt ord att säga, att man är besviken efter att i propositionen om en revidering av läroplanen för grundskolan upptäcka att just detta ämne fått en så styvmoderlig behandling. I stället för att följa skolöverstyrelsens förslag att utöka antalet veckotimmar i hemkunskap till att omfatta en veckotimme i årskurs 6, tre timmar i årskurs 8 och en och en halv timme i årskurs 9, så går departementschefen kräftgång och föreslår fyra och en halv timme plus en halv timmes barnkunskap, vilket egentligen faller utanför ämnet som sådant. Hur han i samma andetag kan påstå att ämnet hemkunskap på timplanen fått ökat utrymme förblir för mig en gåta, tills departementschefen själv vill förklara det.

Departementschefen måtte väl ändå ha varit orienterad om att hittills har möjlighet förelegat för kommunerna att införa en veckotimme hemkunskap i årskurs 6, vilket har gjorts på många håll. Men det alternativet bortfaller nu. I synnerhet för dessa elever måste det bli en direkt nedskärning. Utskottet har följt propositionen och har ingenting annat att anföra som motivering än att en utökning skulle inkräkta på »fritt valt arbete», vilket jag senare skall be att få återkomma till.

I min inledning har jag pekat på två stora områden, som borde ingå som delmoment i ämnet hemkunskap. Förutom kost- och näringsfrågor samt åt-

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

minstone elementär konsumentkunskap skulle detta ämne också innefatta sådant som bostaden, dess inredning, utrustning och vård, den enskildes och familjens ekonomi, rationella arbetsmetoder, samarbete i familj och samhälle m. m. Över huvud taget bör en grundläggande undervisning ges, så att varje individ, flicka såväl som pojke, får lära sig att sköta sin egen livsföring, bedöma sin konsumtion och anpassa den till sin ekonomi, engagera sig i sin miljö samt arbeta och leva tillsammans med andra människor i större eller mindre grupper. Det torde ligga utanför mänsklig förmåga, även hos den mest engagerade och kunnige lärare, att väcka intresse för eller ens skumma av dessa viktiga ämnesområden under fyra och en halv timme på högstadiet — ty det är vad som har föreslagits.

Jag vågar påstå att den bristande uppskattning, som ämnet hemkunskap fått i framtidens skola och förresten under åratals har lidit under, helt enkelt bottnar i okunnighet om ämnets betydelse för eleverna och deras framtid. Skötseln av ett hem, familjen och ekonomin brukar i högtidstal få sitt halleluja, men det förefaller som om man i allmänhet ansåg att det inte behövdes några mer grundliga kunskaper för att sköta allt detta. Det mesta är medfött, framför allt hos kvinnor — ungefär som att föda barn och amma dem.

Dubbelarbete blir allt vanligare för en stor del av kvinnorna. De söker sig ut på arbetsmarknaden, och man hoppas att de i framtiden i större grad kommer att få dela ansvaret för hemmet och familjen med sina män. Alla är alltså i ändå större behov av grundliga kunskaper om hemmets skötsel än vad de husmödrar är, som utslutande ägnat sig åt detta, ty de dubbelarbetande har mycket mindre tid och behöver rationalisera sitt arbete på ett helt annat sätt.

Många lever gunås i den föreställ-

ningen, att hemmets och familjens skötsel är så lätt, att man kan lära sig det på en kafferast i burkarnas och djupfrysningens tidevarv. Skämthistorien om den nygifte mannen som sade: »Älskling, du har verkligen en utomordentlig förmåga att öppna burkar!» motsvarar säkert uppfattningen i vissa kretsar. Men det behövs nog kunnskap i litet mer, även om bakning och matlagning i övrigt inte är det väsentliga i modern hemkunskapsundervisning, vilket många tycks tro.

I den motion, vars tankegångar jag nu i huvudsak följt, I: 995, har vi tillfogat en bilaga, som onekligen är intressant. Den visar en jämförelse med några andra ämnen i den sektor som upptar de estetisk-praktiska ämnena i grundskolan, teckning, musik och slöjd. Under sin tid på grundskolan får eleverna 11 timmar teckning, 12 timmar musik och 16 timmar slöjd, fördelade på träslöjd och textilslöjd.

Ingen missunnar dem dessa, men balansen mellan ämnena slöjd eller musik och hemkunskap förefaller mig helt orimlig. Är det viktigare att lära sig virka och sticka eller att göra lampfötter av trä än att lära sig sköta sin bostad? Jag vet mycket väl att uttalandet är tillspetsat och väcker opposition. Men när det påstås att alla hel- och halvfabrikat gör mycket praktiskt arbete i hemmet onödigt, frågar man sig om inte vår moderna konfektion skulle i samma utsträckning minska behovet av klädsömna för dem, som inte har alldeles speciella talanger för detta och sysslar med det ändå. Det är heller inte många människor i våra dagar som snickrar sina möbler, ens om de har en hobbylokal i källaren.

För mig är det fullständigt obegripligt hur denna bristande balans mellan de olika estetisk-praktiska ämnena kan få behållas i framtiden.

Taktiska hänsyn och andra omständigheter har emellertid gjort att vi motionärer inte velat inkräkta på dessa ämnens utrymme på läroplanen. Vi

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

ansåg att det var alldeles omöjligt, och därför har vi i stället föreslagit, att ett ökat utrymme för hemkunskapen med två timmar i grundskolans årskurs 7 skall tas från två timmar »fritt valt arbete».

Detta betyder ingalunda, att vi inte uppskattar möjligheterna för eleverna att få ägna sig åt sådant som de direkt intresserar sig för och själva väljer, alltså det som nu fått beteckningen fritt valt arbete. Vi tror att det är ett gott grepp, men vi anser att det skulle innebära en viss fördel för eleverna, om detta infördes först i åttan. I årskurs 7 står eleverna vid en för många helt ny studiesituation. Många måste helt byta skola, eftersom det är deras första år på högstadiet. De lämnar klassläraren och får ämneslärare i stället, vilket är en svår omställning för många. Vidare skall de välja tillvalsämnen av olika karaktär.

Allt detta nya måste utgöra en påfrestning för en hel del av eleverna. Varför skall man just i den årskursen införa ännu ett nytt moment, såsom det fritt valda arbetet med två timmar? Vi anser att det är klokt att båda dessa timmar byts ut mot hemkunskap som ju omfattar både praktisk och teoretisk undervisning.

Som nämnt har utskottet vad beträffar hemkunskapens plats på läroplanen helt instämt i propositionen. Utskottet slår vakt kring detta fritt valda arbete, men till utlåtandet är fogad en reservation, i vilken föreslås att en veckotimme av de två timmar som anslagits till fritt valt arbete i årskurs 7 i stället skall anslås till hemkunskap. I vår motion har vi, som jag redan nämnt, föreslagit att båda veckotimmarna skall tas i anspråk för detta ändamål. Men då lång erfarenhet lärt mig att politik bland annat är vetenskapen om kompromisser, ämnar jag inte yrka bifall till motionen, herr talman — man får vara tacksam, även om man inte alltid får helt som man vill. Jag hoppas livligt att kammaren

vill beakta vad reservanterna säger, nämligen att hemkunskapens uppgift är att ge grundläggande medborgarutbildning inom en rad för den enskilda individen synnerligen väsentliga områden. Chansen att meddela denna undervisning i skolan blir i alla fall större, om hemkunskapen får ytterligare en veckotimme till förfogande.

Jag skall alltså be att få yrka bifall till reservation 3.

Till sist skulle jag vilja säga några ord om ytterligare en reservation, nämligen reservation 5. Den gäller undervisning i maskinskrivning. Jag skall fatta mig mycket kort. Den möda som även riksdagsmän här i huset idogt lägger ned på att skriva maskin med två fingrar borde vi bespara våra efterträdare. Det fordras, som skolöverstyrelsen mycket riktigt säger, målmedveten och regelbunden träning under en relativt lång period för att kunna skriva med tio fingrar.

Jag skall alltså be att få yrka bifall även till reservation 5.

Herr KILSMO (fp):

Herr talman! I början av denna debatt anmälde herr talmannen att också allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 44 skulle få diskuteras. Ingen från beredningsutskottet har tidigare här i dag hållit något anförande, och jag skulle därför vilja säga några ord. Allmänna beredningsutskottets utlåtande behandlar motioner om kristendomsundervisningen.

Jag tillhör olyckligtvis dem som inte har en alltför stark tro på kristendomsundervisningens betydelse såsom undervisningen nu meddelas i skolan. Jag tror att många av mina trosfränder överdriver betydelsen av denna undervisning. Det är visserligen sant att kristendomen kan betraktas såsom dynamit, men det finns inte tillräckligt med knallhattar att sätta in i dynamiten för att sedan tända på stubintråden, utan

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

kristendomen ligger i skolan såsom en grå klump utan att få fungera. Ej heller är jag helt övertygad om att vi, som anser att det skall vara en riktig kristendomsundervisning i våra skolor, skulle bli så förtjusta om det bleve allvar av denna kristendomsundervisning. Men så som det nu är har vi i alla fall denna undervisning.

Det finns dock ännu ett motiv till att jag för min ringa del är en smula försiktig här, och det är att när anspråken på kristendomsundervisningen ställs gentemot skolan tycker jag att dessa anspråk inte riktigt hör samman med en kristen etik vars lösenord dock mer är att ge än att ta och »ska ha». Att nu baka samman kristendomsundervisningen med vissa andra discipliner tycker jag är ett utmärkt grepp över problemet som gör det lättare även för den oengagerade läraren att ställa in kristendomen i ett mera levande sammanhang.

I de här förevarande motionerna befarar man att undervisningen i kristendom skall bli alltför mycket historiskt orienterad, och den farhågan delar jag, eftersom den historiska undervisningen i kristendom vid skolorna ligger på ett plan som inte kommer åt just den dynamiska och explosiva kraft som finns i kristendomen. Alla historieböcker i kristendom är ur denna synpunkt undermåliga.

Vidare föreslår man att bibeln skall göras till en lärobok i kristendom i skolan. Bakom det förslaget ligger givetvis, enligt min uppfattning, ett både gott och riktigt motiv. Men jag är inte säker på att man är inne på rätt väg, ty det verkar som om man mer skulle tänka på den dogmatiska sidan av kristendomen. Är det något som är ineffektivt så är det att undervisa om den godtagna och traditionella dogmatiska uppfattning som nu råder om kristendomen. Det rör sig om en mångfald teoretiska ting som ofta inte har någon som helst betydelse i själva verket, me-

dan man inte är klar över den etik som bibeln såsom kristendomens huvudurkund verkligen förkunnar. Det är en synpunkt som den ekumeniska nämnden också fastnat vid. Den traditionella uppfattningen om kristendomen får man ju genom att man lyssnar på den i våra kyrkor ofta upplästa trosbekännelsen: »Jag tror på Gud Fader allsmäktig, himmelens och jordens skapare» osv. Men detta kommer man ju inte åt kristendomen med. Det vore bättre att man läste valda stycken ur bergspredikan och sade att det var trosbekännelsen.

Om man skall göra allvar av bibeln som etisk lärobok kommer man nog till en punkt där den bibliska, dvs. den kristna etiken, spränger hela vårt nuvarande samhällssystem, ty det håller inte inför bibelns etik. De människor som oftast förordar just att man skall läsa bibeln har nog vissa svårigheter att själva läsa den och fatta dess allvarliga ord. Jag tog med mig bibeln upp här i talarstolen för att läsa ett par stycken som jag inte var säker på om jag kom ihåg utantill. Man kan till exempel gå till profeten Amos, som säger så här:

»Så säger Herren:

Eftersom Israel har trefalt förbrutit sig,
ja, fyrfalt, skall jag icke rygga
mitt beslut:»

— dvs. att förgöra Israel —
»eftersom de sälja den oskyldige
för penningar
och den fattige för ett par skor.
Ty de längta efter att se
stoff på de armas huvuden,
och de vränga de ödmjukas sak.
Son och fader gå tillsammans
till tärnan
och ohelga så mitt heliga namn.
På pantade kläder sträcker
man sig
invid vart altare,
och bötfälldas vin dricker man
i sin Guds hus.»

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

Den situationen blir inte bättre om vi går till åttonde kapitlet:

»Hören detta, I som stå den fattige efter livet och viljen göra slut på de ödmjuka i landet.

I som sägen: 'När är då ny-månadsdagen förbi, så att vi få sälja säd, och sabbaten, så att vi få öppna vårt sädesförråd?

Då vilja vi göra efa-måttet mindre och priset högre och förfalska vägen, så att den visar orätt vikt.

Då vilja vi köpa de arma för penningar och den fattige för ett par skor; och avfall av säden vilja vi då sälja såsom säd'.»

Vilken affärsmoral!

Bibeln är ingen vanlig bok, vilket folk tror som aldrig läser den. Går man över till Nya testamentet skall man snart finna, att hela dess etik strider mot den materialistiska värld som vi lever i. Bibeln vill man ha till lärobok i skolan. Ja, inte mig emot, men spricker gör det.

I vår tid behöver man nog memorera det enkla bibelspråket: »Hava vi föda och kläder, nå vi därmed låta oss nöja», när hälften av mänskligheten lever utan skydd och utan mat. Vart skulle då vår otroliga välgöddhet ta vägen i vårt övermaterialistiska och överkapitalistiska land?

Dessa motioner innehåller också en annan tanke, som jag vill fästa uppmärksamheten på. De är inte främmande för en samhällsetik. Enligt min mening skulle det vara ännu bättre att förvandla hela religionsundervisningen till en samhällsetisk undervisning, som ungdomarna förstår. För litet sedan var vi inne på kravet på en codex ethicus. Den skulle kunna göras allmängiltig. Att människor i allmänhet inte accepterar kristendomen beror ju i första hand på vissa dogmatiska ting, som det fordras en väldig abstraktionsförmåga

för att kunna acceptera. Det är klart att man inte heller i praktiken är så förtjust i den kristna etiken.

I sin kritik över dessa motioner citerar utskottet med gillande skolöverstyrelsens uttalande att den kristna etiken »du skall» och »du skall icke» inte får dominera. Man skall försöka att få den kristna etiken levande. Det är rätt i och för sig, men hur skall man levandegöra ett förbud mot att gå över järnvägen när tåget kommer? Det är ju detta det gäller. Det finns inget förbud mot att göra gott. Det finns i bibelns etik ett förbud mot att vara galen och bete sig galet, men det är inte så lätt att få det budet att framstå som levande i en galen tid.

När man förkastar den kristna etiken och skall försöka få fram vad jag skulle vilja kalla en ethicus consensus, får man inte gå till väga som man gjort i Sovjetunionen, där man ju försökt skapa en ny etik. Jag vet inte om någon av er minns en liten skrift som kom ut på 1930-talet och som handlade om den kommunistiska etiken. Boken hetade Moral och klassnormer och var skriven av en rysk filosof vid namn Preobrasjenskij. Boken har två kapitel. I det första river författaren ner alla etiska begrepp som man kan sluta sig till från kristen undervisning. Alla dessa föreställningar störtar han i helvetets djupaste djup. Men i den andra avdelningen skall han framställa en kommunistisk etik, och då dyker han med våldsam kraft ner i helvetet och tar upp alla dessa termer igen. Han behövde dem naturligtvis, ty annars kunde han ju inte skapa någon etik!

Vid allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 44 finns en reservation av herr Kristiansson i denna kammare samt herrar Johansson i Växjö och Johansson i Skärstad i andra kammaren. Jag tycker att reservationen är mycket bra i och för sig. Reservanterna säger att de är rädda för att kristendomsämnet skall få bara en historisk belysning. Till det skulle jag vilja göra en liten

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

anmärkning. Den sämsta dager man kan ställa kristendomen i är egentligen att berätta kyrkohistoria. Denna handlar ju om någonting av det våldsammaste som man kan få uppleva. Den beskriver hur kyrkan tävlar med statsmännen i fråga om etiskt fördärv, och det är ju inte så underligt, eftersom kyrkan ända från 300-talet och till denna dag — visserligen i allt mindre utsträckning — varit sammankopplad med staten, så att kyrkans tjänare måste vara statstjänare och företräda statens synpunkter. När staten är fredlig är de fredliga, och när staten är krigisk är de krigiska. Detta kan man läsa om i kyrkohistorien, och att ge människorna intrycket att detta är kristendom är fel. Vid sidan av detta spektakel har det nämligen förekommit en levande, etiskt bestämd kristendom från apostlarnas dagar och ända in i denna tid.

Det finns ingen anledning för mig att yrka bifall till reservationen, eftersom jag inte fått nöjet att skriva under den, men reservationens innehåll är riktigt, och jag önskar helst att också religionsundervisningen och kristendomsundervisningen i skolan bleve effektivare.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Propositionen nr 129 ger helt naturligt inte någon detaljerad redogörelse för lärostoffet i de olika ämnen som förekommer i grundskolan, men på s. 26 finns i alla fall en som jag tycker intressant mening där det står: »En förstärkning föreslås av undervisningen beträffande miljö- och samlevnadsfrågor, trafik, naturvård, bruket av tobak, alkohol och narkotika samt internationella företeelser och problem.» Det är väl dessa frågor som regeringen menar skall tillföras undervisningsstoffet i de redan befintliga ämnen.

Jag skulle i det sammanhanget vilja framföra ett önskemål, kanske en förhoppning, närmast till statsrådet Mo-

berg som är närvarande här, att man i samlevnadsfrågor också inräknar de regler som gäller i vårt samhälle för vad som är tillåtet eller inte tillåtet för människorna att göra. En kännedom om vår rättsordning och de grundläggande rättsregler som gäller för samlevnaden tillhör enligt min mening det som all ungdom bör få i skolan.

Nu är det riktigt att sådan undervisning förekommer i viss utsträckning. Jag har tittat i en del läroböcker och något litet frågat elever vad de får lära sig, och det förefaller som om man redan ganska tidigt i grundskolan får veta åtskilligt om vår domstolsorganisation — häradsrätter, rådhusrätter, hovrätter och annat sådant. Det kan måhända vara nyttigt. Men ännu viktigare måste det ju vara att ungdomen i skolan får undervisning om vad som är tillåtet och inte tillåtet, vad som händer om man bryter mot de regler samhället ställer upp. Skolan bör över huvud taget undervisa och uppfostra till respekt för de förordningar som samhället har uppställt. Det förefaller mig dock som om läroböckerna innehåller mycket litet i dessa avseenden.

Som vi alla vet har brottsligheten under senare år ökat på ett sätt som verkligen är oroväckande. I år är ökningen rekordartat stor — enbart under de nio första månaderna är ökningen av antalet brott som anmälts till polisen eller på annat sätt kommit till dess kännedom 16 procent jämfört med motsvarande tid föregående år; tidigare har ökningen hållit sig vid kanske 10 procent årligen.

Till stor del måste kampen mot brottsligheten, som jag ser det, betraktas som en fråga om uppfostran och anpassning i samhället, och eftersom all uppfostran och anpassning sker lättare och mindre smärtsamt för den, som utsättes för detta, ju tidigare den äger rum så måste det enligt min mening vara angeläget att dessa åtgärder sätts in på ett så tidigt stadium som möjligt.

Hittills har man väl i stort sett räk-

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

nat med att uppgiften att tala om för de unga vad man får göra och framför allt kanske inte får göra i första hand ankommer på hemmen. Men ju mer man som domare sysslar med ungdomsbrottsligheten, desto mera resignerad och pessimistisk blir man på den punkten. Det förefaller ibland som om hemmet har gett upp i denna fråga — naturligtvis gäller inte detta generellt men i förfärande stor utsträckning — och då måste samhället träda in, väl lämpligen i skolan.

Skolans uppgift i det hänseendet framgår för all del av den allmänna målsättningen för skolan, men frågan är hur pass omfattande och konkreta skolans insatser är. Till grundskolan kommer på vissa håll ibland ett par polismän eller en polisman och undervisar i någonting som kallas laglydnad. Jag tror att det har slagit rätt bra ut — uniformer tilltalar ganska många, och väljer man ut särskilt lämpade polismän kan effekten såvitt jag förstår bli god. Men det rör sig om enstaka timmar. Och jag tror att de ungdomliga ligor som härjar i varuhusen för att snatta som sport — ungdomsgrupper som efteråt samlas för att konstatera vem som har stulit mest och sedan kanske slänger en hel del av vad som tagits — liksom den konstaterade sänkningen av brottsligheten till allt lägre åldrar visar på ett behov av ökad undervisning i skolan på detta område. Om undervisningen meddelas på rätt sätt tror jag också att ungdomen skulle vara intresserad av den. Enligt min mening borde undervisningen också gälla civilrättsliga frågor. Den som har gått ut grundskolan bör veta vad ett avbetalningskontrakt är; han bör veta vad det är han skriver under när bokförsäljaren kommer. Han bör också veta t. ex. vad en check innebär. Människor som får en lönecheck i sin hand vet ibland inte vad den innebär. Man kanske säger att det ändå är orealistiskt att tala om avbetalningsköp och checkar för 14—15-åringar. Jag tror inte det. Jag har undervisat 14—15-

åringar i yrkesskola i handelsrätt, och jag har kommit till den uppfattningen att ungdomarna på det stadiet är mycket vakna och dessutom ofta intresserade av vad som gäller i samhället. Den naturliga nyfikenheten finns kvar.

Jag vet att statsrådet kan svara att det står en del om dessa saker i läroplanen. Jag har inte heller motionerat i frågan och har inte tänkt att ställa något yrkande. Men jag vill vädja till statsrådet att ta en extra funderare på frågan när läroplanen skall utformas eller — om det är den rätta gången — i något lämpligt sammanhang vidarebefordra dessa synpunkter till skolöverstyrelsen.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Jag beklagar att statsutskottet har kommit med så många reservationer i detta utlåtande. Som såväl herr Wirtén som herr Wallmark har anfört är dock inte meningsskiljaktigheterna så stora som man skulle kunna tro av antalet reservationer. Låt mig ta upp några av de frågor som hittills har berörts i debatten.

Till herr Sörenson vill jag säga att när det gäller första hälften av hans anförande kan jag instämma i nästan allt vad han sade. Han talade om ungdomens revolt på detta område. Jag skulle tro att det stora flertalet ansvarskännande människor förstår vad ungdomen menar med denna revolt.

Herr Sörenson sade också att vi bör ge en fostran till världsmedborgarskap. Jag vill också understryka värdet av en sådan fostran. Jag vill dock framhålla att denna fostran till världsmedborgarskap kan ges i praktiskt taget alla skolans ämnen, inte bara i orienteringsämnen. En vaken lärare kan framföra synpunkter som befrämjar tanken på detta världsmedborgarskap. Tillåt mig erinra om en liten detalj i detta sammanhang. Det enda ämne som är världsomfattande av dem vi nu har är musiken, och den har praktiskt taget alltid varit det. Skulle det inte vara tänkbart att även de

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

andra ämnena så småningom skulle kunna ges en sådan utformning att de kunde accepteras av flertalet länder här i världen?

Beträffande andra delen av herr Sörensons anförande vill jag framhålla en sak. Vi har kommit in på frågan å ena sidan tro och å andra sidan vetande. Religionskunskap, anser man, skall vara vetande. Man skall förklara för ungdomen hur de olika religionerna fungerar osv. Men när man kommer in på den andra delen av ämnet är det fråga om tro, och det är ju en helt annan sak.

Häromåret gjorde jag en lång resa i det s. k. Heliga landet, där jag tittade på de olika platser som vi alla känner från bibeln. Jag träffade en framstående judisk medborgare som yttrade: Jesus av Nasaret var en framstående man, men han var ingen profet och ännu mindre någon gud. Jag refererar bara. Har föräldrarna den uppfattningen, tror jag att det är en riktig princip som vi nu försöker tillämpa, att deras barn kan få befrielse från denna undervisning, ty de tror inte på någon annan version än sin egen. Jag tror också att det är riktigt att vi ger möjlighet till enskild undervisning på detta område för sådana barn.

Herr Wallmark nämnde något om enstaka elever, och jag vill i stort sett instämma i vad han sade därvidlag. Det är bekant att vi har en hel del svårigheter i våra skolor. Rektorer och lärare har bekymmer på många områden. Men jag tror inte det är möjligt att finna någon patentrösning, utan jag tror att vad utskottet har skrivit är riktigt. Skolstyrelserna bör få större frihet att ordna undervisningen i vissa avsnitt just för dessa elever. Skolstyrelserna har kanske hittills varit alltför bundna för att kunna finna de lämpligaste lösningarna. I utskottet hade vi förmånen att få besök av tre rektorer, som talade om sina erfarenheter. Vi tror att man med den lösning som nu föreslås skall komma ett stycke på väg, även om vi inte inbillar

oss att vi löser alla härmed sammanhängande problem.

Fru Hamrin-Thorell höll ett som jag tyckte intressant anförande om hemkunskap, kostvanor och liknande. Jag tror att vad som kan göras på det området bör göras. Men skall vi inte erkänna att våra husmödrar och våra föreståndarinnor vid skolorna har en svår uppgift? Ena dagen står det i våra tidningar med stora rubriker: Spola mjölken i slasken! Någon dag därefter är det en framstående professor som skriver: Mjölken är absolut nödvändig. Hur skulle det vara om man här kunde få några enhetliga förordningar? Den breda allmänheten får i det ena fallet förlita sig på en framstående läkare, i det andra fallet på en lika framstående professor. Vad skall man tro? Skall vi ha mjölk i våra skolbarnsbespisningar eller inte? Det vore intressant om vi kunde få besked på den punkten. Men det är inte bara på detta område som motsättningarna är så stora. Den ene s. k. sakkunnige har en uppfattning, den andre har helt annan uppfattning, och det är dessa sakkunniga som den breda allmänheten skall förlita sig på. Det är ju en ohållbar situation.

Beträffande vad som här har anförts om de olika ämnena, om timtal osv. får jag erinra om något som jag tror jag har sagt förut här i kammaren. Under skolkommissionens dagar samlade vi företrädare för alla olika ämnen. De hade uppmanats att inom ramen 35 timmar i veckan försöka lägga fram förslag till hur de olika ämnena skulle fördelas, hur puzzlet skulle redas ut. När varje ämnes företrädare hade sagt sin mening, hade vi kommit upp till 58 timmar i stället för 35. Då förstär alla hur svårt det är att försöka få någon ordning på detta område. Men det är kanske inte bara nackdelar med detta. Det innebär kanske en ljuspunkt att varje företrädare för ett ämne håller på det och menar att det är en mycket viktig detalj i skolans arbete. Då

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

för de också fram sina synpunkter. Men det måste ändå vara någon som tar ansvaret och fördelar de tillgängliga timmarna, och det måste ju bli regeringen, riksdagen och skolöverstyrelsen. Man kan inte överlåta denna viktiga sak åt vissa ämnesföreträdare.

Herr talman! Jag hade tänkt att närmast beröra reservationerna. Utskottet har behandlat alla motioner, och vi har en utförlig skrivning. Jag vågar inte hoppas på att kammarens alla ledamöter har läst utskottets utlåtande, men jag skall bara hålla mig till reservationerna.

I reservation 1 anser reservanterna att utöver de föreslagna tillvalsalternativen skall införas ett tillval motsvarande i stort sett den undervisning som i dag meddelas de elever som väljer s. k. tvåbokstaviga linjer. Herr Wallmark har också varit inne på det förut här. Utskottet anser att eleverna har möjligheter att tillvarata sina intressen och anlag genom organisatoriska åtgärder, dvs. genom att man erbjuder dem olika tillvalsalternativ. Dessa tillvalsalternativ anser vi vara av utomordentligt stor betydelse, och där kan elevens intresse och anlag få visa sig. I de undantagsfall, berörande enstaka elever där man inte lyckas med detta, synes det rimligen böra ankomma på skolstyrelserna att göra jämkningar. Jag har tidigare berört också detta. Jag tror att det är en viktig detalj i det hela och att skolstyrelserna kommer att utnyttja denna möjlighet.

I reservation 2 hemställer man att de praktiska momenten skall ges en central ställning i tillvalsämnenas teknik, ekonomi och konst. Utskottet vill påpeka att propositionen inte innefattar något ställningstagande till detaljerna i detta förslag. De praktiska momenten kommer att ha sin givna plats i nämnda tre tillvalsämnen, men icke endast i dessa. De här momenten får stor betydelse vid utformningen av undervisningen över huvud taget, och det vill vi understryka.

I reservation 3 anser reservanterna att ämnet hemkunskap bör få ytterligare en veckotimme i årskurs 7 i stället för en timme fritt valt arbete — det har penetrerats här tidigare av andra talare. Utskottet uttalar att propositionens förslag om fritt valt arbete är ett mycket väsentligt inslag i den nya läroplanen och kan inte tillstyrka någon reduktion av timtalet för detta. Utskottet kan inte heller på annat sätt föreslå ändring av den avvägning av timtalen för olika ämnen som angivits i propositionen. Jag är övertygad om att man i departementet haft en mycket svår uppgift när det har gällt att välja och vraka på detta område, men majoriteten av utskottet tror att man nu kommit fram till en hygglig lösning.

I reservation 4 anser man att en i årskurs 7 för fritt valt arbete avsedd veckotimme i stället skall anslås till kemi. Detta har också framförts tidigare här i dag. Utskottet finner för sin del övervägande skäl tala för att den i propositionen gjorda avvägningen i fråga om orienteringsämnena nu accepteras men vill samtidigt understryka departementschefens uttalande om att skolöverstyrelsen noga bör följa utvecklingen på detta område. Statsutskottet har många gånger under årens lopp framhåvt att det inte är en gång för alla fastslagna regler, utan det är — för att använda ett populärt uttryck — en rullande plan.

I reservation 5 påpekar man nyttan av maskinskrivning. Det råder inga delade meningar om nyttan av maskinskrivning, men i reservationen föreslås två veckotimmar härför i årskurs 7 och att i stället ämnet musik skall utgå som obligatoriskt ämne i denna årskurs. Vi tror att det ur olika synpunkter är angeläget att man i årskurs 7 kan få de föreslagna timmarna för musik. Just detta ämne kan kanske göra att de elever som i många fall tycker att skolundervisningen är trist får en annan inställning till skolarbetet över huvud taget.

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

I reservation 6 föreslås att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer att i skolstadgan inskrives att samarbetsnämnd skall finnas vid grundskola med högstadium. Där kan vi kort och gott hänvisa till att skolöverstyrelsen rekommenderat att dylika nämnder inrättas och även givit anvisningar om nämndernas sammansättning m. m. Skolöverstyrelsen har denna fråga under utredning genom en särskild arbetsgrupp. Vi tror att detta är tillräckligt.

I reservation 7 föreslås att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om att försöksverksamhet företas med särskilda resurstimmar enligt i motionerna angivna riktlinjer. Med hänsyn till vad utskottet anfört om skolöverstyrelsens arbete med frågor om trivsel- och arbetsförhållanden i skolan, finner utskottet inte skäl att med anledning av motionerna föreslå någon särskild försöksverksamhet med resurstimmar för elevvårdsändamål. Utskottet avstyrker därför motionerna i denna del.

I reservation 8 yrkas att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer att Kungl. Maj:t uppdrar åt skolöverstyrelsen att utforma de särskilda behörighetsregler som kan erfordras för tillträde till gymnasiala studier. Där vill utskottet framhålla att det i propositionen påpekas att alla tillvalsalternativ bör ge likvärdig behörighet vid ansökan om inträde i gymnasial skola. Motionärerna yrkar att det uppdras åt skolöverstyrelsen att utforma särskilda behörighetsregler, ett yrkande som tas upp i reservationen. Utskottet kan inte tillstyrka detta yrkande, som närmast torde vara att uppfatta som en konsekvens av det i samma motioner framförda förslaget om ytterligare ett tillvalsalternativ, vilket utskottet i det föregående avstyrkt.

Sist reservation 9 där man med tillstyrkan av motionerna I:1008 och II:1265 såvitt nu är i fråga föreslår att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t

uttalar att skolstyrelserna i anslutning till nuvarande bestämmelser om gruppindelning i årskurs 1 bör ges generellt bemyndigande till försöksverksamhet med genom gruppindelning reducerad schemabunden tid för eleverna under en period om en å två veckor vid början av läsår 4 och 7. Där framhåller utskottet att ett liknande förslag från skolöverstyrelsen om generellt medgivande av detta slag men med fyra veckor avvisas i propositionen, detta med hänsyn till de problem som skulle uppstå beträffande tillsynen av barnen. Där finns ett stort problem ute i våra skolor. Det känner alla som är intresserade av skolförhållanden till. Det har dock förutsatts att en viss försöksverksamhet skall få bedrivas efter medgivande av skolöverstyrelsen. Det skall bli intressant att få ta del av de erfarenheter som skolöverstyrelsen kan få i detta avsnitt. Vi hoppas att skolöverstyrelsen verkligen skall ägna sig åt dessa uppgifter.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag på samtliga punkter.

Herr SÖRENSON (fp):

Herr talman! Några kommentarer i all korthet till yttranden av herrar Svenungsson, Wallmark och Näsström!

Herr Svenungsson säger att majoriteten av den svenska befolkningen vill ha en kristen fostran. Jag önskar att han hade rätt. Jag tror att han har fel. Jag tror att en stor minoritet — för att tala »lägt» — inte vill ha en kristen fostran. Men min känsla av respekt för den personliga integriteten gör att jag inte är beredd att kräva att en stor minoritet eller en liten majoritet skall diktera uppfostran av dem som har en annan uppfattning. Jag kan alltså inte ansluta mig till herr Svenungssons grundsyn i detta avseende.

Herr Wallmark talade om mitt sätt att yttra mig. Han påminde mig om att min kritik av utskottet gäller alla i ut-

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

skottet. Ja, jag kan läsa innantill och har sett att jag är ensam om den mening jag företräder — ingen uppträder som reservant för den. Det är naturligt för en människa med en liberal åskådning att uppleva att de som hör till samma parti som han själv nu och då värderar och bedömer på ett annat sätt än han själv gör. Jag är därför alls inte förvånad över detta.

När herr Wallmark karakteriserar min argumentation använder han bl. a. orden »drastiskt och mångordigt sätt». Jag vet inte riktigt vad han syftar till. Under åren har jag hört herr Wallmark använda många ord för att ge tyngd åt den uppfattning han talar för, och jag har aldrig upplevt det som något fel att förfara som herr Wallmark då har gjort. Jag har ju inte hållit något filibustertal. Att man i riksdagens kamrar tar tid för att understryka det man vill säga menar jag är en demokratisk rätt. Jag har svårt att förstå vad herr Wallmark syftar till när han finner anledning att föra just detta på tal.

Sedan talade han — om jag antecknade orden rätt — om ungdomen som måste arbeta. Han talar också om att här gäller det 10 procent inspiration och 90 procent transpiration. Om herr Wallmark tror att jag känner någon som helst sympati för ungdomsgrupper till höger, i centrum eller till vänster som av lojhet, omogenhet och aggression vill söka tillskansa sig några fördelar i samhället som inte kommer genom inlevelse, kunskap och hårt arbete, tar herr Wallmark i grunden fel. Jag delar helt den syn som jag tror att herr Wallmark vill ge uttryck för, att det av ungt folk i vårt samhälle krävs hårt arbete, och det har t. ex. u-landsgrupperna i Lund verkligen ägnat sig åt. Få kan så mycket om u-landsproblemen som den ungdomen. Det är, menar jag, verkligen en fråga om hårt arbete. Jag får be herr Wallmark om ursäkt, men jag förstår verkligen inte att jag talat så att han finner det motiverat att,

som jag tycker, sänka debatten till invektivens nivå och dra in en så pass folkrörelsemötesbetonad utsaga som detta om inspiration och transpiration. Jag har uppriktigt strävat efter att argumentera för det jag tror är rätt och har åtminstone försökt att undvika sårande och nedsättande ord. Har jag misslyckats är jag ledsen. Kanske herr Wallmark kan förklara varför han reagerar som han gör.

Sedan några ord till herr Näsström. Han hade vänligheten att säga att han delar min uppfattning i första delen av mitt anförande. Han fick det litet värre när han kom in på den andra delen av mitt anförande, den som hade att göra med befrielsen från ämnet religionskunskap. Jag tror att herr Näsström har rätt då han säger att undervisningen om religionskunskap naturligtvis kan ske i olika ämnen. Nu har jag bara den förhoppningen att så kommer att ske. Något tveksam är jag emellertid, ty jag har inte i handlingarna funnit en sådan betoning av denna sak som vi båda tydligen ser som väsentlig i den demokratiska fostran vi vill ge vår ungdom.

Herr Näsström tog ett exempel från sitt besök i Israel, om en man som yttrade sig på ett bestämt sätt om Jesus, som är huvudpunkten i den kristna tron, och så säger herr Näsström att när man har en sådan uppfattning är det väl bäst att låta var och en ta ansvar för att religiöst uppfostra sina barn, så som man önskar.

Jag drar rakt motsatt slutsats. Det är inte i ämnet religionskunskap fråga om att fostra barnen till en viss bestämd uppfattning om Jesus eller om tron eller om läran. Det är fråga om att hjälpa ungt folk att leva sig in i och förstå den avgörande roll religionen spelar. Varför skall inte en judisk pojke eller flicka få höra det som herr Näsström nu nämnde? Jag tycker alltså att exemplet pekar i rakt motsatt riktning.

Jag menar att den grundsyn jag anför är riktig. Att man sedan av psyko-

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

logiska skäl just nu menar att den inte kan genomföras kan jag förstå, men längre kan jag inte sträcka mig.

Jag har svårt att tro att herr Näsström menar att jag nästa gång Svenska baptistsamfundets missionsstyrelse sammanträder skall föreslå att vi skall skriva till Kungl. Maj:t och anhålla om att våra barn skall ha rätt att befrias från skolans religionsundervisning. Jag tycker inte att de skall befrias. Samtidigt tycker jag baptister och vad det nu finns för några i sina kyrkor och kapell skall ha full rätt att ge den religiösa betoning man önskar, att låta sin ungdomsfostran ha en aktivt inbjudande karaktär till tro åt sina barn och ungdomar. Det synsättet är vi ju helt överens om. Men i skolan strävar vi efter något annat. Det är svårt att ha en sådan undervisning, men vi strävar efter att i det nya samhället göra ungdomen förtrogen med religionens plats i vår värld, både historiskt och aktuellt.

Jag tror alltså att man borde ha gått en annan väg än man har gjort. Tro och vetande, dessa två verkligheter, lever i ständig spänning. Vi skall göra vad vi kan för att hjälpa ungt folk till insikt om religionens roll, men vi skall inte tvinga dem till en personlig tro. Där är vi överens. Då tycker jag att vi skulle låtit alla få del av vår religionsundervisning.

Herr NÄSSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig bara säga till vännen Sörenson, att när man behandlar detta problem får man komma ihåg att här finns två komponenter. Den ena är eleven den andra är föräldrarna. Det är föräldrarna som i allra högsta grad har bestämmanderätten på detta område. I likhet med herr Sörenson skulle jag gärna vilja att alla kunde få så stor kunskap som möjligt, inte bara om de olika religionerna, utan även på andra områden. Men om man vet att en viss föreskrift gör att familjen, föräldrarna, blir avogt inställda till skolan, drar man

på sig ett ganska tungt ansvar. Det har vi inte velat göra.

Vi ser det alltså rent praktiskt i nuläget. Det är många gånger så att man skulle kunna önska att förhållandena vore så och så, men man måste ta hänsyn till realiteterna.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Det är sex och ett halvt år sedan riksdagen hade en stor diskussion och stod inför ett utomordentligt viktigt beslut när det gällde grundskolan. Vad har hänt på dessa sex och ett halvt år i utbildningsväsendet? Fantastiska ting. Vi har i år fått grundskolan genomförd i samtliga landets kommuner. Vi har på det gymnasiala stadiet nu fått en sådan omfattning av utbildningen, att tre av fyra ungdomar efter genomgången grundskola eller folkskola går vidare till gymnasium, fackskola eller yrkesskola. Vi har på universitetsområdet fått en expansion som få eller ingen räknade med 1962. Vi har i dag i runt tal 100 000 studerande vid universitet och högskolor. Och vi har fått i gång vuxenutbildning på bred front inom en rad institutioner. Samhället — i statens, landstingens och kommunernas skepnad — satsar i dag 10 miljarder kronor per år på utbildning i olika former, vilket motsvarar 6, kanske 7 procent av de samlade resurserna i samhället.

När den bilden av expansionen 1962 tecknades från regeringspartiets sida — det var nuvarande utbildningsminister Palme som gjorde det — fick han till svar från den nuvarande högerledaren, att det var en romantisk beskrivning av vad som kunde komma att hända i framtiden. Den nuvarande högerledaren trodde då att vi kanske skulle nå den situationen omkring sekelskiftet. Vi har nått den sex och ett halvt år efter grundskolebeslutet!

Vad innebär dagens förslag i fråga om grundskolans förändring på 1970-talet? Delvis innebär det självfallet att

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

kunskapsträningen skall anpassas till de erfarenheter man har fått. Man skall ta hänsyn till vad man i dag kan bedöma kommer att vara värdefullt under 1970-talet.

En stor del av dagens debatt har rört den svåra och viktiga problematiken om avvägningen mellan de enskilda ämnena på läroplanen. Herr Näsström har klarlagt utskottsmajoritetens ståndpunkt i de frågorna. Jag skall inte gå in på den debatten. Jag vill i detta korta inlägg i stället markera något annat, som jag finner vara minst lika väsentligt, nämligen att förslaget innebär en kraftigare markering av den andra delen av uppgiften för grundskolan än vad som i dag är fallet, det vill säga hur vi på ett riktigt och rätt sätt skall kunna ge ungdomen en fostran till samhällsansvar. Jag vill kalla det en träning i jämlikhet, i demokrati.

Vad innebär propositionen i det avseddet? Man kan säga att propositionen här på tre punkter markerar en utveckling gentemot den nuvarande situationen. För det första att sammanhållningen i grundskolan görs fullständigare än den för närvarande är. För det andra markeras i propositionen mer än tidigare att vi måste hitta former för att bättre än hittills engagera de unga i skolarbetet. För det tredje understryks nödvändigheten av att eleverna, och även andra, får ett ökat ansvar för skolans utveckling.

Beträffande den första punkten, om sammanhållningen i skolan, är det inte bara intressant utan fascinerande och värdefullt att kunna fästatera att den gamla striden om parallellskolesystemet är praktiskt taget helt borta. Inte i något inlägg har man fått till livs det som man under hela 1950-talet, under enhetsskoleförsöken och i debatterna kring skolberedningen fick höra talas om — vådligheten av att hålla s. k. begåvade och s. k. mindre begåvade elever i samma klass. Det har inte heller kommit till uttryck i förarbetena till propositionen. Alla tycks ha accepterat den stånd-

punkt som man drev från socialdemokratiskt håll både under enhetsskoleförsöken och i skolberedningen, nämligen att eleverna i grundskolan, oavsett begåvningsgrad, skall hållas samman i samma klass till slutet. Man har fått kompromissa på en punkt, men jag vill klart markera att jag anser att målet på denna punkt skall vara att alla elever skall läsa samma ämnen under alla nio åren. Detta är inte, herr Wallmark, att beröva eleverna en valfrihet och det är inte att övervärdera den teoretiska utbildningen, utan det innebär tvärtom att man nu är helt övertygad om att det är nödvändigt för de ungas personlighetsutveckling och deras framtida yrkesverksamhet att de läser så många ämnen som möjligt tillsammans under grundskolan. Sedan kommer yrkesinriktningen att ske på nästa skolstadium, nämligen på det gymnasiala stadiet. Högers reservation nr 1 innebär kanske en svag återspeglning av vad högern ansåg om den sammanhållna skolans idé under 1940- och 1950-talen, när man här kräver en ytterligare differentiering utöver den som är föreslagen i propositionen och tillstyrkt av utskottsmajoriteten.

När det gäller den andra punkten, att bättre än hittills träna de unga i jämlikhet och demokrati, vill jag erinra om de synpunkter som i propositionen förs fram rörande ett ökat engagemang bland ungdomen i utbildningen. Det gäller här två mer konkreta ting. För det första är det fråga om uttalandena rörande uppläggningsfrågor. Skolan skall ju vara objektiv i värderingsfrågor. Det är självklart att så också skall bli fallet i fortsättningen. Det sägs emellertid i propositionen, att denna objektivitet är fullt förenlig med ett engagemang från de ungas sida i värderingsfrågor — det må gälla samhällskunskap och det må gälla religionskunskap. Det är inte något fel att de unga diskuterar med varandra och med lärarna om politiska ting i samhällskunskapen. Det är inte något fel att

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

eleverna diskuterar livsåskådningsfrågor och deklarerar sin mening i religionskunskapen. I stället uppmuntrar vi detta. Vi har redan gjort ett försök på detta område, som slagit väl ut. Regeringen och skolöverstyrelsen uppmuntrade i höstas skolorna, när de politiska ungdomsförbunden inbjöds att under de första 14 dagarna i september diskutera politik med eleverna i skolan. Det var ett djärvt experiment. Experimentet har, såvitt vi vet, slagit utomordentligt väl ut. De unga vet nu mycket mer om konkreta samhällsproblem, och deras intresse för samhällskunskapsämnet torde ha ökat högst väsentligt.

För det andra försöker vi i läroplanskonstruktionen att få in mer av engagerande verksamhet genom införande av sex veckotimmar för fritt valt arbete. Dessa timmar skall utformas så att de verkligen tillgodoser de önskemål som eleverna har på den aktivitet som där skall bedrivas. Det skall inte — det vill jag stryka under — vara en stödundervisning för ämnen, där eleverna är svaga. Det skall inte här sättas några betyg. Man skall kunna sammanföra elever från olika klasser på högstadiet, och man skall kunna engagera andra än lärare som handledare för den verksamheten. Vi är säkra på att våra skolstyrelser, som ju, såsom herr Thorsten Larsson anförde, har en utomordentligt stor uppgift att fylla i arbetet för grundskolans fortsatta utveckling, kommer att klara det ökade ansvar som de har fått. Jag är säker på att många av de problem som herr Sörenson och andra har tagit upp och som gäller samhällsengagemang och livsåskådningsengagemang kommer att bättre än hittills kunna lösas av skolan i detta sammanhang.

Herr Ernulf tog i sitt inlägg upp frågan om angelägenheten att öka ungdomens förståelse för de rättsregler som gäller och efterlevnaden av dem. Jag bedömer det som möjligt att få ett större engagemang i och ett större intresse för

dessa problem inom samhällskunskapsämnets ram, om skolan lär sig att bättre än hittills göra undervisningen i detta ämne mer levande. Vi har ju såsom ett huvudmoment i samhällskunskapen rättsordningen och rättsproblemen i samhället.

Jag kommer så, herr talman, till den tredje punkten, där man i den nya skola, som vi alla hoppas på skall komma från år 1970, skall träna ungdomen mer i fråga om jämlikhet och demokrati. Jag syftar här på den uppmuntran som visas från regering, skolmyndigheter och skolstyrelser när det gäller elevernas och andra anställdas ansvar för det dagliga arbetet. Den försöksverksamhet i ökad skoldemokrati som initierades från regeringen i somras har redan givit ett konkret resultat. Här i Stockholm har en skola begärt och fått tillstånd att ersätta rektorn — den enväldige rektorn — med en styrelse, i vilken alla i skolan ingående grupper plus föräldrarna till barnen i skolan skall vara representerade. Det är fråga om ungdomar mellan sju och tolv år. Det är en låg- och mellanstadieskola här i Stockholm, som redan har börjat detta djärva experiment. Vi är övertygade om att detta experiment kan och bör följas av en rad andra experiment av liknande typ.

Vi menar därför, herr Thorsten Larsson, att det nu inte är vare sig nödvändigt eller lämpligt att göra någon ändring när det gäller de formella frågorna rörande samarbetsnämnderna. Låt oss se vad de nu påbörjade experimenten leder till. Det är tänkbart att samarbetsnämnden kan komma att få en helt annan uppgift än den har i dag. Ingen vet någonting härom. Men låt oss inte gripa in nu centralt i det arbete som har påbörjats. Låt det utveckla sig. Låt oss följa vad som händer. Sedan kan det bli anledning att komma tillbaka till en diskussion om eventuella ändringar när det gäller formerna för elevernas och andra gruppers inflytande på skolarbetet.

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

Herr WALLMARK (h) kort genmäle:

Herr talman! Först vill jag rikta ett par ord till herr Sörenson.

Herr Sörenson undrade varför jag reagerade som jag gjorde. Han upplevde det kanske som om jag talade emot honom på vissa punkter. Att jag karakteriserade hans anförande såsom drastiskt och mångordigt var inte en värdering, utan endast ett konstaterande. Herr Sörenson sade att han väl fick finna sig i att vara ensam om sin uppfattning. Jag försökte då i mitt inlägg förklara, att herr Sörenson inte är ensam. I det enhälliga utskottsutlåtandet på denna punkt — det har även bekräftats i herr Näsströms inlägg — blir de synpunkter som herr Sörenson har fört fram tillgodosedda. Det kan inte hjälpas, men det förhåller sig faktiskt så, även om herr Sörenson inte tror det. Herr Sörenson får naturligtvis låta bli att tro det om han så vill, och det är hans egen demokratiska rättighet att säga det i kammaren. Men alla som har deltagit i utskottsbehandlingen av detta ärende är eniga om att tro att alla krav här har tillgodosetts.

Vad jag vill uppehålla mig vid är inte så mycket det som herr Sörenson talade om, nämligen att väcka ungdomarnas intresse för vår roll i ett världssammanhang, utan att uttröna vilka vägar man skall gå fram för att ungdomarna skall kunna göra en meningsfylld insats. Där är vi tydligen fullt överens om att vad som krävs är kunskaper och hårt arbete. Det är där parallellen mellan 10 och 90 procent, som jag använde, skall komma in. Jag tror inte att det i det fallet råder några skiljaktiga meningar mellan oss två.

Sedan, herr talman, vill jag säga några ord till statsrådet Moberg. Vad högerledaren eventuellt har yttrat i detta sammanhang får väl han svara för när han kommer hem. Han är nämligen regeringens representant i FN för närvarande. Däremot vet jag ju mycket väl vad jag själv har yttrat i skolfrågor

under de gångna åren. Man kan i detta sammanhang göra ett konstaterande att regeringen inte har varit beredd att anslå de medel som varit erforderliga för att genomföra de reformer som regeringen har föreslagit riksdagen att besluta om. Det råder väl ingen tvekan om detta.

Statsrådet nämnde universitet och högskolor. I fråga om dem kan vi väl bara konstatera att utgiftsplanen i avslutning till princippropositionen icke har följts. Drastiska exempel på förhållandena vid en rad institutioner, inte minst här i Stockholm, har beskrivits så målande i pressen att det icke torde vara någon nyhet. Detta om kostnaderna.

Sedan kom statsrådet in på frågan om de sammanhållna klasserna och deklarerade entydigt att målsättningen är att grundskolan skall bli en totalt sammanhållen skola, där eleverna skall läsa alla ämnen lika. Jag citerade i mitt förra anförande en socialdemokrat, som sade att reformen innebär att skolan anpassas efter eleverna och deras önskemål. Den målsättningen som statsrådet dragit upp är otvetydigt sådan att eleverna i fortsättningen skall anpassas efter skolan. Frågan om den enskilde elevens anlag och intressen kommer tydligen bort. Man kommer osökt att tänka på den gamla historien om den automatiska rakmaskinen — hakorna var inte lika före rakningen, men de skulle bli det efteråt! Men det blir skärsår och ärr som aldrig försvinner.

Jag tror att man bör vara väldigt försiktig vid ett fortsatt agerande åt det hållet. Jag tror inte att det är möjligt att upp till 16-årsåldern stöpa alla ungdomar i samma form. Det är ytterligt egendomligt att den socialdemokratiska ledningen — eller vi kanske skall säga den socialistiskt tänkande gruppen här i samhället — har ett så utpräglat kollektivistiskt tänkande att man inte vill ta hänsyn till de enskilda individernas anlag och intressen. Där tror jag att våra tänkesätt skiljer oss åt, statsrådet

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

Moberg. Jag tror inte på möjligheten att stöpa alla människor i samma form, när den obligatoriska skolan är nioårig.

Jag vill starkt betona att utskottet på den här punkten gjort ett avsteg från propositionen. Det kanske statsrådet Moberg inte har lagt märke till, men det är faktiskt på det sättet. Jag vill helt instämma i vad utskottets talesman herr Näsström sade, nämligen att utskottet med stor oro tagit del av erfarenheterna ute från fältet beträffande de elever som har uppenbara svårigheter att anpassa sig till en enhetlig undervisningsplan. Utskottsmajoriteten har gjort en väsentlig uppmjukning i förhållande till propositionen. Vi tror från högerhåll att man inte gått tillräckligt långt där. Flertalet av de skolmyndigheter som yttrat sig i den här frågan har den uppfattning som kommer till uttryck i reservation 1, nämligen att grupperna är så pass stora att det behövs möjligheter till alternativa studiegångar.

Det som gör mig litet tveksam beträffande majoritetsutlåtandet är att om enstaka elever skall väljas ut och få sin skolgång ordnad på ett särskilt sätt så blir det ett negativt val. Dessa elever blir utpekade. Vårt alternativ innebär att eleverna har möjlighet att välja positivt, på eget initiativ, och jag tror att man måste ta hänsyn till den psykologiska faktorn.

Fru HAMRIN-THORELL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag håller helt med herr Näsström om att det är högst förbluffande att inte ett bättre samarbete kan ske, innan s. k. forskningsresultat släpps ut till konsumenterna. Men ju mindre kunskaper husmödrarna och andra konsumenterna har, desto mer villrådigas måste de bli inför alla motsägande uppgifter. Det är därför av den allra största vikt att de får så grundliga kunskaper som möjligt i skolan. Annars faller de

lätt offer för första bästa s. k. forskare på kost- och näringsområdet, och det tror jag är utomordentligt farligt, liksom att de naturligtvis går vilse i varudjungeln och faller för frestelser som dålig reklam ofta utsätter dem för. Jag vet att det också finns bra informativ reklam. Men jag blev förolämpad och upprörd häromdagen, när jag såg en annons, där ett fruntimmer seglade omkring i luften mellan köket och vardagsrummet, där hennes gäster satt, och så stod det under: »Jag flyger till mina gäster därför att jag numera diskar med Jox», eller vad nu diskmedlet hette. Det är upprörande att sådant skall få förekomma, och faktum är att många faller därför att de inte har några grundliga kunskaper — eller kunskaper alls — om ens de enklaste varor.

Jag förmodar att herr Näsström har stort intresse för det ämne jag här talar mig varm för, och jag vill säga att skolöverstyrelsens förslag i alla fall var bättre än propositionens. Det hade varit intressant att få veta, varför propositionen frångått skolöverstyrelsens förslag, men vi fick inte höra någonting om den saken av statsrådet Moberg. Är det ett bevis på bristande intresse för ett ämne som har vital betydelse för den enskilda eleven liksom för samhällsökonomien, ett ämne som förbättrar elevernas möjligheter att så småningom sköta en familj och därmed ge barnen trygghet att få växa upp under goda förhållanden, så tycker jag att det är beklagligt. Av egen erfarenhet vet jag att man kan leva lycklig och glad utan att förmå sjunga ens »Du gamla, du fria» eller dra ett streck, men man kan absolut inte klara sitt enskilda vuxna liv om man inte fått möjlighet att lära sig någonting på detta område. Jag tror att tillfällena till det blir sämre och sämre i skolan, något som jag finner ytterst beklagligt. Det hade varit intressant att få veta, varför man inte kunnat skapa en bättre balans inom de estetisk-praktiska ämnena.

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill först göra ett tillägg till det jag sade om skolstyrelsernas uppgift. Jag var faktiskt inne på den tankegången, att skolstyrelserna egentligen mera har den administrativa uppgiften. Och säg mig, herr statsråd, när de kan så att säga öva inflytande på undervisningen som sådan. Därför accepterar jag och hälsar med tillfredsställelse möjligheten vad gäller fritt valt arbete. Där har skolstyrelserna en uppgift — de kan analysera vad deras skola behöver och vilka klasser de kan få i olika ämnen.

Samarbetsnämnder kan man, som jag ser det, redan nu etablera vid grundskolan. Grundskolans styrelse har naturligtvis möjlighet att låta välja en samarbetsnämnd. Men jag tror att de elevvårdande åtgärderna — jag poängterade detta i mitt huvudanförande och har ingen avvikande åsikt därvidlag gentemot vad statsrådet här anförde — är mycket betydelsefulla när det gäller att förbättra trivseln och därmed få större möjligheter att behärska disciplinproblemen.

I mitt huvudanförande fanns en liten passus om att socialdemokraterna påstår sig ha genomfört utbildningsreformen under politiskt motstånd från de borgerliga partierna — det yttrandet fälldes i valrörelsen av en representant för det socialdemokratiska partiet. Men jag kunde ju aldrig vänta mig, herr talman, att ett socialdemokratiskt statsråd skulle gå upp i riksdagen och säga ungefär detsamma. Jag skulle bra gärna vilja ha reda på hur statsrådet Moberg kan komma fram till att exempelvis centerpartiet rest något politiskt motstånd mot skolreformens genomförande.

Statsrådet Moberg säger att det är socialdemokraterna som har genomdrivit ett accepterande av den sammanhållna klassen. Med detta ville statsrådet antyda att det skulle ha rått någon skiljaktig uppfattning i det särskilda utskott som år 1962 lade fram förslaget

om grundskolan. Jag kan inte erinra mig att vi hade någon avvikande uppfattning i denna fråga. Inom utskottet var vi eniga om den differentiering som sedan beslutades och som därefter varit gällande. Det må vara att enstaka ledamöter kanske har velat så att säga gå i förväg — sådana har måhända funnits inom olika läger av politisk tillhörighet — men, herr statsråd, vi accepterar nu den sammanhållna klassen. Jag är emellertid inte övertygad om att vare sig utskottsmajoriteten år 1962, bestående av socialdemokrater, eller den borgerliga sidan, redan då skulle ha vågat förorda den i dagens förslag sammanhållna klassen. Det har ändå pågått en utveckling. Jag möter ännu i dag en grundskolerektor som påstår att enhets-skoletypen egentligen var den bästa. Den uppfattningen lever alltså kvar bland skolfolket. Under de år som har gått har vi ändå politiskt accepterat denna ordning och statsrådet Ivar Persson lade fram enhetsskolan på försök. Men, statsrådet Moberg, kom inte och säg att vi har gjort något politiskt motstånd mot ett genomförande av vad som har åstadkommit i stora drag under den gångna perioden.

Herr ERNULF (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill helt instämma med vad statsrådet Moberg sade i anledning av mitt inlägg om ökad undervisning i rättskunskap. Det var glädjande att han därvidlag tycks ha en positiv inställning.

Ett annat uttalande av statsrådet uppfordrar mig emellertid till ett genmäle. Statsrådet sade — något provocerande, tyckte jag — att alla är övertygade om välsignelsen av den sammanhållna klassen. Flertalet experter — ehuru dock inte alla — har kanske accepterat denna ordning, och de politiska partierna har också accepterat principen att alla skall gå i samma klass och att alla i huvudsak skall läsa alla ämnen, med vissa undantag.

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

När statsrådet Moberg säger att alla nu är övertygade i denna fråga är jag tvungen att anmäla min tveksamhet; jag vill inte bli inräknad i gruppen alla. Naturligtvis har den sammanhållna klassen stora fördelar, framför allt socialt sett. Jag behöver inte räkna upp fördelarna, som vi vet existerar. Såsom lekman, som vill följa utvecklingen, ser jag det hela som ett intressant experiment som jag önskar all lycka, men samtidigt känner jag ändå en viss oro. Jag vet inte hur pass stort avseende man skall fästa vid dessa s. k. internationella matematiktävlingar, där ju resultatet för Sveriges del blivit mycket nedslående. Det är möjligt att det är enstaka fall som man inte skall fästa sig så mycket vid. Men resultaten styrker litet grand den oro för ett försämrat studieresultat som man ibland i det praktiska livet tycker sig ha sett belägg för, när man anställer folk som kommer från grundskolan. Jag tillåter mig alltså sätta ett frågetecken på denna punkt. Bara den framtida utvecklingen kan väl visa om jag har grund för farhågor på detta område.

En annan fråga är den utveckling som vi har kunnat konstatera mot ett ökat antal psykiska störningar bland skoleverna, en procentsats som är mycket oroväckande; jag kommer inte ihåg den exakta storleken. Det är väl då inte så underligt om man med en viss oro frågar sig om inte dessa elever som av intellektuella eller andra skäl inte kan följa med kamraterna i deras framsteg kanske reagerar på ett sätt som vi betecknar med termen psykisk störning.

Även om man ibland försöker förringa disciplinsvårigheterna har väl många av oss så pass mycket kontakt med lärare att vi vet att dessa svårigheter har ökat i skolan. Detta sammanhänger ju med trivseln. Det är väl också naturligt att sammanhållna klasser inte bara ger positiva resultat, utan också kan vålla problem för trivseln och disciplinen hos en del av eleverna.

Herr talman! Det är en oro jag känner. Det är möjligt att statsrådet kan stilla den.

Herr WIRTÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag begärde ordet när statsrådet Moberg talade om utvecklingslinjen i svensk skola, och då framför allt debatten om sammanhållningen av eleverna i klasserna.

Jag tycker att det är helt klart att de demokratiska partierna i stort sett — jag kan kanske sätta frågetecken för vissa inslag från högerpartiet under 1960-talets början — varit överens om att driva den utvecklingslinje som har kännetecknat 1960-talet. Vad frågan har gällt är väl närmast hur snabbt man skall gå fram mot den helt sammanhållna klassen. På den punkten utgör dagens proposition ett exempel på att man inte heller på det socialdemokratiska partiets sida har varit beredd att ta steget fullt ut. Det är alltså, praktiska, pedagogiska och metodiska skäl som gjort att vi inte ännu kan fastställa B-språket som ett obligatorium. Men som jag sade i mitt inledningsanförande tror jag att den pedagogiska utvecklingen även i det avseendet kommer att gå vidare och att det inom några år kommer att finnas vara riktigt att även ta det sista steget. Jag menar alltså att den kompromiss som gjordes i Visby närmast gällde vad som då var möjligt ur pedagogisk synpunkt. Det fanns ingen motsättning mellan regeringspartiet och folkpartiet i fråga om själva huvudlinjen.

Jag vill också ta upp den tredje punkten i statsrådet Mobergs anförande, nämligen om ökat elevansvar. Han tillbakavisar där mittenreservationen om införande av samarbetsnämnden som ett obligatorium för grundskolans högstadium, och han gör det med motiveringen att frågan är under utredning. Vi har accepterat den invändningen beträffande de övriga äskandena som

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

fanns i januarimotionen från vårt håll om elevrepresentation i ämnes- och klasskonferenser och om en vidgad kompetens för samarbetsnämnderna. Vi har accepterat att skjuta dessa frågor framåt i tiden tills utredningen är klar. Men vi anser att samarbetsnämnderna på högstadiet prövats under ett tillräckligt antal år och givit så positivt utslag att det för dagen inte finns något skäl att vänta med att ta steget till obligatorium direkt.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Jag sade i mitt första inlägg att jag inte skulle gå in i debatt rörande fördelningen av timmarna på olika ämnen. Men eftersom fru Hamrin-Thorell för andra gången frågat mig, känner jag mig föranlåten att säga några ord om hemkunskapen i grundskolan.

Låt mig först slå fast att propositionens förslag på denna punkt innebär att antalet veckotimmar — vi räknar då in barnkunskapen — blir lika stort som med nuvarande utformning i grundskolan, nämligen fem. Det är ingalunda riktigt, fru Hamrin-Thorell, att vi skulle undervärdera betydelsen av utbildning i frågor som rör hemmet, dess ekonomi, bostaden osv. Jag vill framhålla att utbildning på detta område ges även på låg- och mellanstadiet — i hembygdskunskapen får barnen en hel del till livs rörande dessa frågor. Vi fann det inte motiverat att följa skolöverstyrelsens förslag därför att vi, i enlighet med de synpunkter jag anförde i mitt första inlägg, vill lägga ökad vikt vid träningen av de unga till jämlikhet och demokrati och införa ett nytt moment, nämligen det fritt valda arbetet, i undervisningen. Därför fick andra ämnen i skolöverstyrelsens förslag avstå något. Det är det enkla skälet. Det är alltså icke riktigt att vi skulle undervärdera betydelsen av de problem som tas upp i bl. a. undervisningen i hemkunskap.

Jag återkommer till den större principiella fråga som jag berörde i mitt tidigare inlägg. Det är glädjande att höra att man nu även från högerens sida är positiv till idén om sammanhållna klasser ända upp till nionde skolåret. Efter de allmänna deklARATIONER som har gjorts skall jag kanske inte ta så allvarligt på reservation nr 1. Men jag kan inte underlåta att konstatera att det har skett en snabb förändring i inställningen hos de övriga politiska partierna. Jag håller med om att centerpartiet ända från början varit inne på i stort sett samma linje som socialdemokraterna i denna fråga, men när herr Wirtén säger att folkpartiet har betraktat graden av sammanhållning som en praktisk fråga, blir jag litet förvånad. Jag vill erinra herr Wirtén om att folkpartiet så sent som år 1959 gav ut en skrift i skolfrågan, undertecknad av folkpartiets främste representant i skolberedningen. Jag kan inte tolka den skriften som en fråga om praktisk tillämpning i detta avseende, utan jag ser där ett principiellt försvar för ett parallellskolesystem.

Att högern hela tiden har hävdat parallellskolesystemets välsignelse står väl klart, men där har man också ändrat ståndpunkt. Under valrörelsen fick jag vid ett tillfälle höra att det var högern som hade infört grundskolan. Det var något överraskande, men skall kanske skrivas på det speciella konto som upprättas under valrörelser.

Denna fråga gäller den enskilde. Herr Wallmark säger att vi vill stöpa de unga i samma form och använder en egenartad liknelse om en rakapparat och en kind. Men herr Wallmark ställer problemet upp och ned. Vad vi vill med den sammanhållna skolan är att alla ungdomar oavsett intresse och fallenhet skall få tillfälle att tillägna sig samma mått av grundkunskaper, kunskaper som de behöver när de skall gå vidare till yrkesutbildning och arbetsliv. Vi har den erfarenheten att varje form av differentiering på ett tidigt stadium

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

har negativ karaktär. Det är det som är problemet. Vi vill ge alla ungdomar samma chans till start. Därför har vi den principiella uppfattningen att man skall hålla eleverna samman alla nio åren i grundskolan.

Vi har fått kompromissa nu också av pedagogiska och praktiska skäl, men vi har den inställningen att vi skall komma längre. Vi har gått från f. n. 71 timmar till 88 timmar i fråga om sammanhållningen av de 105. Min förhoppning är att man någon gång, låt säga om sex och ett halvt år, skall komma fram till ett läge där våra pedagogiska metoder har utvecklats så mycket och där våra lärare fått den ytterligare träning som erfordras för en sammanhållning i alla ämnen.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Jag kan inte låta herr Mobergs sista yttrande stå alldeles oemotsagt.

Det är farligt, statsrådet Moberg, att försöka bevisa för mycket. Jag vill bara säga att den dagen, då statsrådet Moberg skaffat sig sådana pedagogiska möjligheter att alla elever efter nio år har samma kunskaper, skulle jag gärna vilja uppleva. Det torde inte vara möjligt att statsrådet menade allvar med vad han sade. Däremot är vi helt överens om att vi vill ge alla elever samma chans till fortsatt meningsfull verksamhet. Men ett totalsammanhållet skolsystem, där alla elever får samma kunskaper med sig, är en omöjlighet. För sök, herr statsrådet Moberg, att i argumenteringen välja något mindre ord! Då finns det möjlighet att tro på statsrådet också.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan, varvid dock vissa punkter komme att sammanföras.

På gjord proposition bifölls till en början vad utskottet hemställt i *punkterna A och B 1—B 3*.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de rörande *punkten B 4* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Wallmark begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 179 punkten B 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Wallmark begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 113;

Nej — 23.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Vidare gjorde herr talmannen i enlighet med de avseende *punkten B 5* förekomna yrkandena propositioner,

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Per Jacobsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wirtén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 179 punkten B 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Per Jacobsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wirtén* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 78;

Nej — 61.

På gjord proposition bifölls sedermera vad utskottet hemställt i *punkterna B 6 och B 7*.

I fråga om *punkten B 8*, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen.

Därpå gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wirtén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 179 punkten B 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wirtén* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 69.

Härefter bifölls på gjord proposition vad utskottet hemställt i *punkterna B 9 och B 10*.

Ytterligare gjorde herr talmannen enligt de beträffande *punkten B 11* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 4 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

Herr *Wirtén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 179 punkten B 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 4 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wirtén* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 74;

Nej — 66.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet hemställt i *punkterna B 12 och B 13*.

Med avseende å *punkten B 14* gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Per Jacobsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 5 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wirtén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 179 punkten B 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Per Jacobsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 5 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wirtén* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 88;

Nej — 45.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Härpå gjorde herr talmannen i enlighet med de angående *punkten B 15* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till motionerna I: 980 och II: 1242 i förevarande del; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nilsson, Ferdinand*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 179 punkten B 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

Vinner Nej, bifalles motionerna I: 980 och II: 1242 i förevarande del.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Nilsson, Ferdinand*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 114;
Nej — 20.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På gjord proposition bifölls därefter vad utskottet hemställt i *punkterna B 16 och B 17* samt *punkten C*.

I vad anginge *punkten D 1*, anförde nu herr talmannen, hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Per Jacobsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 6 betecknade reservationen.

Därpå gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wirtén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 179 punkten D 1, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Per Jacobsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 6 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wirtén* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 96;
Nej — 42.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På gjord proposition bifölls sedermera vad utskottet i *punkterna D 2 och D 3* hemställt.

Såvitt avsåge *punkten D 4* gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till motionerna I: 974 och II: 1236; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sörenson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 179 punkten D 4, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, bifalles motionerna I: 974 och II: 1236.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Ang. revidering av läroplan för grundskolan

Då emellertid herr *Sörenson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha utfallit sålunda:

Ja — 113;
Nej — 11.

Därjämte hade 16 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Därefter bifölls på gjord proposition vad utskottet hemställt i *punkterna D 5 —D 7*.

Vidkommande *punkten D 8*, yttrade vidare herr talmannen, hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Per Jacobsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 7 betecknade reservationen.

Härpå gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wirtén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 179 punkten D 8, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Per Jacobsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 7 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wirtén* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och be-

funnos vid omröstningens slut rösterna ha utfallit sålunda:

Ja — 97;
Nej — 43.

På gjord proposition bifölls därefter vad utskottet hemställt i *punkterna D 9 —D 17*.

Ytterligare gjorde herr talmannen enligt de beträffande *punkten D 18* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Per Jacobsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 9 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wirtén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 179 punkten D 18, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Per Jacobsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 9 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wirtén* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha utfallit sålunda:

Ja — 97;
Nej — 42.

Om rätt till befrielse från religionsundervisning

Slutligen bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i *punkten D 19*.

Om rätt till befrielse från religionsundervisning

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående revidering av läroplan för grundskolan, såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 6 juni 1968 dagtecknad proposition, nr 129, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändrad lydelse av 27 § skollagen den 6 juni 1962 (nr 319),

dels ock bifalla de förslag i övrigt om vilkas avlåtande till riksdagen föredraganden hemställt.

Propositionen hade hänvisats till lagutskott, såvitt anginge ändring i skollagen. I denna del hade propositionen behandlats av andra lagutskottet. I övriga delar hade propositionen hänvisats till statsutskottet.

I förevarande proposition, som innehöll förslag om en reformering av grundskolans läroplan, hade bland annat föreslagits, att ämnesbenämningen kristendomskunskap skulle ändras till religionskunskap liksom tidigare skett i fackskola och gymnasium. Som en följd härav föresloges i propositionen, att i 27 § andra stycket skollagen ordet kristendomskunskap skulle utbytas mot religionskunskap. Enligt nämnda lagrum kunde elev på föräldrars begäran befrias från deltagande i religionsundervisning, om eleven tillhörde trossamfund, som fått Kungl. Maj:ts tillstånd att i skolans ställe ombesörja sådan undervisning.

I samband med propositionen hade andra lagutskottet behandlat fyra i anledning av densamma väckta motioner:

1) de likalydande motionerna I: 975, av herr *Sörenson*, och II: 1235, av herr *Hamrin* i Kalmar; samt

2) de likalydande motionerna I: 980, av herr *Svenungsson m. fl.*, och II: 1242, av herr *Werner m. fl.*, såvitt nu vore i fråga.

I motionerna I: 975 och II: 1235 hade anhållits, att riksdagen måtte besluta, att 27 § skollagen den 6 juni 1962 skulle utgå.

I motionerna I: 980 och II: 1242 hade, såvitt nu vore i fråga, föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, att paragraf 27 skollagen den 6 juni 1962 måtte bibehållas oförändrad.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen med avslag på följande motioner, nämligen

A. motionerna I: 975 och II: 1235,

B. motionerna I: 980 och II: 1242, såvitt de hänvisats till lagutskott,

måtte antaga det genom förevarande proposition, nr 129, framlagda lagförslaget.

Herr **SÖRENSON** (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionerna I: 975 och II: 1235.

Herr **DAHLBERG** (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till andra lagutskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, att med anledning av föreliggande yrkanden propositioner beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt såvitt angående slopande av 27 §

Om utarbetande av en kristen elementarlärobok för skolundervisningen
skollagen samt därefter särskilt rörande utskottets hemställan i övrigt.

I fråga om utskottets hemställan i vad gällde slopande av 27 § skollagen, fortsatte herr förste vice talmannen, hade yrkats dels bifall till densamma, dels ock att kammaren skulle bifalla motionerna I: 975 och II: 1235.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan i denna del vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sörenson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 71 såvitt angår slopande av 27 § skollagen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles motionerna I: 975 och II: 1235.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

På gjord proposition bifölls därefter vad utskottet i övrigt hemställt i detta utlåtande.

Om utarbetande av en kristen elementarlärobok för skolundervisningen

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 44, i anledning av motioner om utarbetande av en kristen elementarlärobok för skolundervisningen, om den kristna etikens roll vid ungdomens fostran samt om undervisningen i kristendomskunskap.

Allmänna beredningsutskottet hade till samtidig behandling förehaft följande motioner:

1) de likalydande motionerna I: 301, av herr *Svenungsson*, och II: 372, av herr *Nilsson* i Agnäs;

2) de likalydande motionerna I: 447, av fru *Huttell* och herr *Schött*, samt II: 556, av herrar *Oskarson* och *Adolfsson*; ävensom

3) de likalydande motionerna I: 725, av herr *Torsten Andersson*, samt II: 628, av herr *Johansson* i Skärstad och herr *Svensson* i Vä.

I motionerna I: 301 och II: 372 hade anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en skyndsamt utredning i syfte att åstadkomma en kristen elementarlärobok samt direktiv för dess användning i undervisningen vid rikets skolor och läroanstalter.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

1. att de likalydande motionerna I: 301 och II: 372 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2. att de likalydande motionerna I: 447 och II: 556 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

3. att de likalydande motionerna I: 725 och II: 628 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Axel Kristiansson* (cp), *Johansson* i Växjö (cp) och *Johansson* i Skärstad (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 3 hemställa, att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 725 och II: 628 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att en översyn av kristendomsämnets status måtte vidtagas i skolundervisningen, varvid större vikt måtte tillmätas bibelns budskap i enlighet med vad reservationerna anförts.

Ang. kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna

Herr SVENUNGSSON (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de likalydande motionerna I: 301 och II: 372.

Herr HEDLUND (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmanen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående punkten 1 samt därefter särskilt rörande punkterna 2 och 3.

Därefter gjordes enligt de avseende punkten 1 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till motionerna I: 301 och II: 372; och förklarades den förra propositionen, som förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Sedermåra bifölls på gjord proposition vad utskottet hemställt i punkterna 2 och 3.

Ang. kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 180, i anledning av motioner angående kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna m. m.

Till behandling hade statsutskottet förehåft följande motioner:

1) de likalydande motionerna I: 11, av herr *Werner*, och II: 11, av herr *Hermansson m. fl.*;

2) de likalydande motionerna I: 116, av herr *Bengtson m. fl.*, och II: 162, av herr *Hedlund m. fl.*;

3) de likalydande motionerna I: 272, av herr *Eric Carlsson m. fl.*, och II: 349, av herr *Larsson* i Öskeviksby *m. fl.*;

4) de likalydande motionerna I: 468, av herr *Enarsson*, och II: 588, av herr *Ringaby*; ävensom

5) de likalydande motionerna I: 624, av herrar *Wikberg* och *Axel Kristiansson*, samt II: 772, av herr *Josefson* i Arrie och herr *Mattsson*.

I motionerna I: 11 och II: 11 hade anhållits, att riksdagen i syfte att minska det kommunala skattetrycket måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till riksdagen rörande att a) kommunernas skolutgifter i allt väsentligt skulle övertagas av staten, b) kommunernas utgifter för kommunala bostadstillägg skulle minskas genom införande av ett statligt grundbidrag på 500 kronor per tilläggsberättigad samt c) landstingskommunerna och städer utom landsting skulle erhålla i allt väsentligt full kostnadstäckning för de sjukvårdsuppgifter som nyligen övertagits från staten.

I motionerna I: 116 och II: 162 hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om skyndsamt parlamentarisk utredning av frågan om kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna, såväl från skattepolitisk synpunkt som med hänsyn till frågans betydelse för den kommunala demokratin, i enlighet med vad i motionerna anförts.

I motionerna I: 272 och II: 349 hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning och förslag om ett statligt grundbelopp i det kommunala bostadstillägget i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 468 och II: 588,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 624 och II: 772,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 11 och II: 11, I: 116 och II: 162 samt I: 272 och II: 349.

Ang. kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna

Reservationer hade avgivits

1. av herrar *Nyman* (fp), *Thorsten Larsson* (cp), *Karl-Erik Eriksson* (fp), *Johan Olsson* (cp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nihlfors* (fp), *Mattsson* (cp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp) och *Källstad* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 3 hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 116 och II: 162 och i anledning av motionerna I: 11 och II: 11 samt I: 272 och II: 349 hos Kungl. Maj:t måtte anhålla om parlamentarisk utredning av frågan om kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna; samt

2. av herr *Wallmark* (h), som dock ej antytt sin mening.

Herr **OLSSON, JOHAN**, (cp):

Herr talman! Frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun har varit uppe på riksdagens bord varje år sedan vi 1965 beslutade om det nya skatteutjämningsystemet.

Det var 1958 års skatteutjämningskommitté som 1964 lade fram ett förslag om ett nytt skatteutjämningsystem, och i samband därmed uttalade kommittén att den inte hade tagit ställning till frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Vad kommittén hade föreslagit var endast ett skatteutjämningsystem för fördelning av kostnaderna mellan olika kommuner i landet. Särskilt framhöll emellertid kommittén, att en utredning borde komma till stånd snarast möjligt för att granska dessa frågor. Man betonade framför allt kostnadsutvecklingen för landstingskommunerna och ansåg att det fanns anledning att ur skattepolitiska synpunkter granska den utveckling som skett. Man tog också upp frågor om skolan och påpekade att en prövning av kostnadsfördelningen snarast måste företas på dessa områden.

Emellertid ansåg sig kommittén inte kunna lägga fram förslag i det avseendet, eftersom den av de tilläggsdirektiv

den fått var förhindrad att diskutera en annan fördelning av kostnaderna mellan stat och kommun än den rådande.

Vid remissbehandlingen av denna utredning yrkade en ganska enhällig opinion bland kommunerna och landstingen på att frågan om kostnadsfördelningen borde tas upp till prövning. Även de dåvarande tre kommunförbunden uttalade sig i samma riktning.

Vi hyste i år faktiskt vissa förväntningar att denna motion skulle leda till framgång. En hel del har nämligen hänt på detta område. För det första har ju den kommunala utdebiteringen ökat kraftigt, faktiskt i stigande tempo sedan 1965. För det andra har man nu också fått en viss erfarenhet av det skatteutjämningsystem som vi fattade beslut om 1965. Det är sådan erfarenhet man tidigare efterlyst. Vi har till dags dato fått en viss erfarenhet.

En annan händelse, som väckte vissa förhoppningar, var att Landstingsförbundet vid sin kongress i november 1967 i anledning av en motion från Skaraborgs län tog upp dessa frågor. I motionen krävdes en utredning om kostnadsfördelningen, framför allt då på sjukvårdsområdet. Det var i full enighet som Landstingsförbundet beslöt godkänna motionen. Landstingsförbundet beslöt alltså att gå till Kungl. Maj:t med en begäran om en utredning av dessa frågor. En sådan framställning från Landstingsförbundet har även skett i början av detta år. Det hade kanske varit lämpligt att ta detta till intäkt för att nu bifalla motionerna och sätta i gång en allmän utredning om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun.

I de sista av dessa dagar har också ett nytt moment kommit in i bilden: länsdemokratiutredningen har enhälligt ställt sig bakom tanken att man mycket snart bör ta upp dessa frågor till prövning. Statsutskottets majoritet har dock även den här gången avvisat vår framställning.

Låt mig litet grand erinra om utvecklingen. Utdebiteringarna på den kom-

Ang. kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna

munala sidan har genomsnittligt ökat mer efter 1965, när vi beslutade det nya skatteutjämningsystemet, än under första hälften av 1960-talet. I år är genomsnittliga utdebiteringen 19:34 och enligt rapporterna om höstens utdebiteringsbeslut torde genomsnittet nästa år bli omkring 20:25. Man har alltså nått det magiska 20-kronarsstrecket. Utdebiteringen är därmed dubbelt så hög som den vi hade 1950. Länsdemokratiutredningen har gjort en rak framskrivning av utvecklingen under de senaste åren och då funnit att vi 1975 skulle ha en utdebitering på 26:85. Mycket talar för att den prognosen kommer att överträffas av verkligheten.

Trots att skatteutjämningsystemet alltså har verkat och trots att skatteunderlaget för varje år ökat har utdebiteringarna måst höjas. Kommunernas utgifter år 1950 var 9 procent av bruttonationalprodukten, i år hade den andelen ökat till 19 procent. Den kommunala expansionen har varit kraftigare än den statliga. Under åren 1957—1967 ökade den kommunala konsumtionen med 326 procent, medan ökningen på den statliga sidan stannade vid 270 procent. De kommunala investeringarna har ökat med 350 procent medan ökningen på den statliga sidan stannar vid 213 procent. Statens utgifter var före 1950 större än kommunernas; nu är kommunernas utgifter omkring 60 procent av de samlade utgifterna.

Dessa siffror visar att det inte bara är penningvärdeförsämring och kommunal standardhöjning som ligger bakom den höjda utdebiteringen, utan att också en kostnadsövervältring från staten till kommunerna har ägt rum.

Motiven för att tillsätta den i motionerna begärda utredningen är för det första att den kraftiga förändringen under dessa år skapat en ny situation som inte prövats skattepolitiskt. För det andra har skatteutjämningsystemet inte räckt till. Vi har i år fortfarande en skillnad på 7:67 mellan högsta och lägsta kommunala utdebitering. En jäm-

förelse mellan länen som helhet visar att en utjämning i någon mån skett, men spännvidden mellan olika län är ändå i år 15 procent och var i fjol 20 procent. Kommuner med stora avstånd, glesbygds- och lokaliseringsområden drabbas särskilt svårt både av de högre kostnaderna och högre utdebiteringarna. Man har där fortfarande en sämre service, en sämre situation och får betala en högre kommunalskatt.

Allt talar för att tendensen till ökade kostnader för kommunerna kommer att skärpas i framtiden.

Vi har talat mycket om jämlikhet under den sista valrörelsen, och förmodligen kommer det att resultera i att de lägre avlönade grupperna kommer att få en förhållandevis större höjning av sina löner vid pågående förhandlingar. Detta kommer att drabba kommunsektorn mycket hårt, eftersom kommuner och landsting rymmer en mycket stor del av denna kategori. Sjukvårdens utveckling och andra ting på detta område talar också för att det blir en stegrad takt i kostnadsutvecklingen.

Det tredje skälet för en utredning är att den höga kommunalskatten drabbar låginkomsttagarna hårdast. För flertalet inkomsttagare väger kommunalskatten tyngst. Alla inkomsttagare under 20 000 kronor betalar 60 procent och mera av sin skatt i form av kommunalskatt. Eftersom kommunalskatten är proportionell eller nära nog regressiv — vid den statliga beskattningen får ju avdrag göras för ett belopp motsvarande kommunalskatten — drabbas de lägre inkomsttagarna i större utsträckning av kommunalskatten än de högre inkomsttagarna.

Ett fjärde motiv är att om den kommunala självstyrelsens idé skall kunna bevaras, måste kommunerna ha möjlighet att i någon mån själva råda över sina utdebiterade inkomster. Den sektor som kommunen själv har att bestämna över får inte göras alltför smal. Kommunerna är dock för närvarande till väsentlig del liksom verkställande

Ang. kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna

organ för staten när det gäller åtgärder som staten har beslutat om. Kommunerna måste i detta avseende ges en större frihet. Det är då nödvändigt att åtgärder vidtas för att inte kommunal-skatten blir alltför hög.

Jag vill till slut erinra om den motion till Landstingsförbundet, som jag nyss omnämnde. I samband med att motionen behandlades framhöll Landstingsförbundets styrelse att det fanns skäl för en prövning av kostnadsfördelningen på landstingssidan därför att den nya situationen inte har skattepolitiskt prövats. Utvecklingen har gått i den riktningen att de tidigare bestämmelserna om statsbidrag och avgifter har blivit överspelade. De har under utvecklingens gång förlorat den innebörd som de hade den gång då beslut om dem fattades. Det var skäl nog, ansåg förbundet, för att begära en utredning. Förbundet ansåg också att om landstingen skall ha möjlighet att ta på sig nya uppgifter, vilket krävs från många håll, måste också landstingen få ett finansiellt utrymme för att arbeta i den riktningen.

Länsdemokratiutredningen hänvisar till Landstingsförbundets yttrande och skriver följande: »Länsdemokratiutredningen vill understryka de i motionen framförda synpunkterna och bestämt biträda den i Svenska landstingsförbundets skrivelse gjorda framställningen.»

Jag vill, herr talman, med det anförda yrka bifall till reservationen 1 i statsutskottets utlåtande nr 180. Vi har i den reservationen också tagit in de motioner som har påfordrat en omfördelning av kostnaderna på skolans område och ett statligt grundbidrag för det kommunala bostadstillägget. Vi anser att en grundförutsättning även härvidlag är en allsidig prövning av den kommunala kostnadsfördelningen.

I detta anförande instämde herrar *Eric Carlsson* (cp), *Wikberg* (cp), *Harald Pettersson* (cp), *Nyman* (fp) och *Karl-Erik Eriksson* (fp).

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag kan ansluta mig till vad herr Johan Olsson har sagt. Han har särskilt gått in på de skatteproblem, som här föreligger, och dem kommer jag inte att beröra.

Jag vill emellertid peka på det sammanhang som finns mellan kostnadsfördelningen och kompetensfördelningen. Detta var ju också herr Olsson inne på när han hänvisade till Skaraborgsmotionen och till Landstingsförbundets framställning i detta ärende.

Svårigheterna är här inte obetydliga, och jag förstår att det inte var möjligt att vinna gehör för mera långtgående ståndpunktstagande just nu på grund av den djungel av utredningar, med vilken man blockerat och barrikaderat hela detta problemkomplex. Det skulle vara intressant att veta hur pass man inom kommunikationsdepartementet över huvud taget kan hitta bland sina egna ståndpunktstaganden.

Kommunalrättskommittén har ju att ta upp frågan om den kommunala kompetensen. Den konstaterar att kommitténs uppdrag beträffande den kommunala kompetensen är mest lämpat att behandlas som en enhet. Varje delbehandling av uppdraget kräver ståndpunkter i en serie frågor av principiell betydelse för kompetensen i allmänhet, varvid det inbördes sammanhang som finns mellan olika samhällsliga verksamheter riskerade att bli obeaktat. Det är såvitt jag förstår en fullkomligt riktig uppläggning av problemet. Jag konstaterar också att vi ännu inte har fått något slutbetänkande från denna utredning, som beräknats bli färdig tidigast hösten 1968. Vi kan kanske hoppas att det kommer att hända något ganska snart på den fronten — kanske.

Jag uppmärksammade den PM från kommunikationsdepartementet angående kommunindelningsreformens fullföljande som under hösten 1968 kommit oss till del. Den är intressant också ur dessa synpunkter. Det är en rätt yvig uppläggning. Man framhåller att kom-

Ang. kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna

munreformen har vunnit terräng i opinionen, vunnit en mera allmän anslutning. Sedan man således givit sig detta goda vitsord åt Kungl. Maj:ts proposition, säger departementet, att man tyvärr på många håll inte når några resultat. Anslutningen var kanske inte fullt så stor som man först tyckte, och man måste överväga hur man skall kunna påskynda resultatet. Då konstaterar man, vilket är rätt intressant, sambandet mellan kommunindelningen och de uppgifter som kommunerna har att fylla. Det sägs på s. 20, att kommunindelningen och kommunernas arbetsfomer över huvud taget måste anpassas till förändringar i förutsättningar för samhällsplanering och samhällsbyggnad. Det är på den grundvalen man vill bygga den fortsatta utvecklingen.

Det var ungefär dessa synpunkter vi från centerpartiet framförde redan när kommunreformen genomfördes, nämligen att vi först måste få veta vad kommunerna skall syssla med. Därför begärdes i massmotion från 28 landsbygdsrepresentanter 1961 att vi skulle ta upp frågan om kompetensfördelning mellan stat, kommuner och landsting och att på det sättet få den grundval, som numera i departementspromemorian i höst konstaterats vara så nödvändig och riktig.

Vi hörde ingenting om detta då och har inte hört så mycket om det sedan heller. Som herr Johan Olsson säger har i stället den ena uppgiften efter den andra utan synnerlig hänsyn till systematisk fördelning skjutits över på kommunalskatteunderlaget, och konsekvenserna har blivit därefter.

Jag vill understryka att man inte kan komma förbi att den kommunala sambandsideologin i kravet på en statligt dirigerad likvärdighet — i och för sig många gånger önskvärd — innebär ett principiellt negerande av den kommunala självstyrelsen. I promemorian sägs, att det är nödvändigt att åstadkomma likvärdighet på olika områden, och jag instämmer i det allra mesta av det

som står där. Det går inte att lösa stora rikspolitiska problem utan att man försöker åstadkomma likvärdighet för människorna.

Men då begriper jag inte riktigt det kommunala sambandet, ty den kommunala självstyrelsen innebär att man försöker anpassa målsättningar och krav efter kommunala förhållanden. Kravet på likvärdighet är så naturligt när det gäller sjukvård, skolundervisning och annat och det är knappast något skol-exempel på vad man bör överlämna till kommunala lösningar. Vi vill där inte ha nyanserade målsättningar, utan vi vill ha den likvärdighet som det talas om i promemorian.

Såvitt jag förstår måste man göra en distinktion. Jag har ingenting att invända mot att kommunerna får viktiga uppdrag att fullfölja av staten. Men att kommunerna får uppdrag, som staten beslutar och som staten enligt min uppfattning därför också skall betala, kan knappast benämnas kommunal självstyrelse. Snarare är det så att kommunerna utför kommissioner för statens räkning.

Den kommunala självstyrelsen har givetvis sitt stora värde i att människor på ett mindre stadium ställs inför problem, måste ta ansvar och planera, vilket är av stor betydelse i samhällets demokratiska liv. Men detta åstadkommer man inte genom att utträtta uppdrag enligt centrala direktiv. Det gäller uppgifter inom olika områden på ett helt annat fält, som inte bör förväxlas.

Jag skulle önska att man kunde uppnå en ordentlig gränsdragning mellan de uppgifter, som staten bestämmer riktlinjerna för och som skall lösas likvärdigt och sålunda betalas av staten, varvid kommunerna kan lämna det biträde och den assistans, som de har möjlighet till, och de uppgifter som kommunerna kan lösa på eget ansvar och med anlitande av egna resurser. Jag har en bestämd känsla av att både landsting och primärkommuner skulle kunna självständigt och fritt utträtta mycket, om inte deras resurser engagerades så orättvist

Ang. kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna

hårt för lösandet av uppgifter av ren rikskaraktär och som borde klaras av staten.

Från olika håll, och nu senast i länsdemokratiutredningen, har framhållits nödvändigheten av en omfördelning av kompetensen mellan stat, landsting och kommuner. Man bör kunna anknyta till denna utredning och åstadkomma resultat.

Den promemoria vi fick i höstas åsyftar väl närmast att påskynda genomförandet av den kommunala indelningsreformen. Samtidigt låter det sig konstateras, att denna indelningsreform måste vara beroende av kommunernas struktur och de uppgifter man ålägger dem. Därom vet vi tills vidare ingenting annat än att framställningar många gånger har gjorts i riksdagen om att få kompetensfördelningsfrågorna lösta. Landsstingsförbundet har som berörts gjort framställning, och nu senast har länsdemokratiutredningen understrukit att detta måste tas upp.

Så kommer jag till en annan framställning som gjorts — en departementspromemoria till remissorganen för länsförvaltningsutredningens, landskontorsutredningens och länsindelingsutredningens betänkanden. Där konstateras, att i den mån som länsdemokratiutredningen kommer att föreslå t. ex. — säger man — ändrad utgiftsfördelning mellan statliga och kommunala organ i länen, torde principförslaget förutsätta ytterligare utredningar.

Jag konstaterar detta, och jag förstår att det innebär att de förslag som kommer fram från länsdemokratiutredningen, kommer att sättas in i en ny utredningskvarn och malas vidare en tid framåt.

Men då begriper jag inte höstens skörd från kommunikationsdepartementet om kommunindelingsreformens fullföljande, ty då borde det ju inte vara så särskilt bråttom med den saken, utan man skulle vilja att det först skulle föreligga förslag som verkligen utgick från de kommunala uppgifterna.

Det är på det viset man får ett sammanhang i det hela. Här föreligger i dag motioner, och på grundval av dem har en reservation avgivits. Denna tar närmast sikte på kostnadsfördelningen men kommer till sina konsekvenser givetvis också att beröra uppgiftsfördelningen i den situation, som föreligger. Jag har inte stora hoppningar om att detta ärendet har en dagsaktuell möjlighet att bli realiserat, ty det har förutskickats att här skall utredas.

Från riksdagens sida måste vi ha en möjlighet att säga ifrån att vi vill ha något gjort på detta område. Jag ber att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen 1.

Herr PETERSSON, BERTIL, (s):

Herr talman! Med anledning av de föreliggande motionerna angående kostnadsfördelning mellan stat och kommun, vilka som herr Olsson mycket riktigt konstaterade årligen återkommit sedan 1965, och med anledning av den reservation som är fogad till statsutskottets utlåtande och vari hemställes om en parlamentarisk utredning om kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna, ber jag att få anföra några synpunkter.

År 1965 beslutade riksdagen på Kungl. Maj:ts förslag om en skatteutjämningsreform vilken tillförde skattetyngda kommuner ett avsevärt ekonomiskt tillskott. Redan första året bidrog staten med 1 052 miljoner kronor, och under det nu löpande budgetåret anvisas 1 307 miljoner kronor, vilket alltså på denna relativt korta tid innebär en ökning med inte mindre än 250 miljoner kronor.

Utskottsmajoriteten anser att man på den korta tid reformen verkat inte hunnit på ett riktigt sätt bilda sig en uppfattning om densamma och om vad den ekonomiskt betyder för kommunerna. Man bör alltså enligt utskottsmajoriteten låta reformen verka under en något längre tid för att man skall få ett realistiskt bedömningsmaterial.

Ang. kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna

Till detta kommer dessutom den av riksdagen beslutade kommunreformen, vars främsta motivering var att skapa ekonomiskt mera bärkraftiga kommuner.

Här har vi således två stora reformer, som riksdagen har beslutat om, vilka har det gemensamt att de syftar till att stärka kommunernas ekonomi. Ingen av dem har verkat så länge att man på ett riktigt sätt kan överblicka resultaten av dem. Det bör man enligt utskottsmajoriteten få möjlighet till innan frågan på nytt aktualiseras.

Med dessa få ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag ber att få konstatera att utskottets talesman på intet vis berörde de frågor, som framförts från kommunikationsdepartementet, vilka var av avgörande betydelse för hur kommunerna skulle konstrueras och vilka uppgifter som skulle åläggas dem. Det ingick inte i hans koncept.

Jag vill vidare erinra om att det såvitt jag förstår måste finnas ett naturligt och ofrånkomligt samband där. Enligt vad som framförs från kommunikationsdepartementet beror en forcerad kommunindelning på uppgifternas omfattning, och dessa sammanhänger i sin tur med resurserna. Så har vi kedjan knuten fast och klar, och detta borde inte vara främmande för statsutskottets talesman.

Jag konstaterar att han på den punkten var en smula förtegen, vilket jag förmodar berodde på en långt driven försiktighet vid anförandets utformande.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! Som skäl för sitt beslut i detta ärende anför utskottets majoritet främst, att den vill se verkningarna av den skatteutjämningsreform som infördes år 1965.

Man kan emellertid, som jag nyss sade, redan se dess verkningar. Vi vet i princip hur den kommer att verka de närmaste åren. Det kan inte finnas skäl att dröja med en utredning, ty det kommer ju att ta tid innan den blir färdig, och då hinner man se den vidare utvecklingen. De summor, som staten genom denna reform överför till kommunerna, har mycket riktigt ökat för varje år. Medan statens ökade kostnader för denna skatteutjämningsreform rör sig om 100—150 miljoner kronor per år har den samlade kommunala kostnadsutvecklingen varit ungefär 3 miljarder per år sedan 1965. Vi hade totalt en omslutning på cirka 16 miljarder kronor år 1965, 19 miljarder 1966, 22 miljarder 1967, och man beräknar att den i år ligger på 25 miljarder. Det är alltså en ökning med ungefär 15 procent per år.

Kostnaderna har således stigit betydligt snabbare än skatteunderlaget. Det är således blygsamma ökningarna, som skatteutjämningsreformen medför. Jag tror därför det finns all anledning att försöka påskynda detta ärende.

Jag vill fråga herr Bertil Petersson om inte han har stött på dessa problem ute i landet. I varje fall har jag gjort det, inte minst i landstingssammanhang men även i kommunerna. Oberoende av partitillhörighet menar man, att det verkligen får bli ett stopp på denna utveckling. Det är mycket oroande att kommunalskatten genomsnittligt är 20 kronor, vilket innebär att den i vissa kommuner uppgår till 22—24 kronor. Den drabbar framför allt de grupper som vi nu är ense om skall hjälpas i första hand.

Herr PETERSSON, BERTIL, (s):

Herr talman! Herr Ferdinand Nilsson sade, att jag var »mycket förtegen». Men jag talade faktiskt om de två väsentliga reformer som genomförts för att förstärka kommunerna rent ekonomiskt. Det var skatteutjämningsreformen 1965 och kommunreformen. Att jag sedan

Ang. kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna

inte gick in i detaljerna kanske kan förlätas mig.

Till herr Johan Olsson vill jag ha sagt, att om kommunernas ekonomi säger statsutskottet i sitt utlåtande, att det är en fråga som man skall fortlöpande följa och ha uppmärksamheten på. Utskottet säger inte, att frågan en gång för alla är löst. Men vi har sagt att vi har här genomfört två stora reformer, kommunreformen och skatteutjämningsreformen, som båda skall verka i den riktningen att förstärka kommunerna ekonomiskt. Vi tycker det är logiskt och riktigt att se, hur utfallet blir av dessa beslut, innan man tar ett nytt steg.

När det gäller skatteutjämningsreformen var det en kommunalman som sade till mig 1965, att detta var en ur ekonomisk synpunkt så utomordentligt förmånlig reform för kommunerna, att det skulle komma att påverka takten i kommunsammanslagningen. När man nu ser det redovisade resultatet av kommunsammanslagningarna kanske man kan ha anledning att erinra sig vad den kommunal mannen sade. Det pekar ju faktiskt på att i varje fall för ögonblicket det inte skulle vara någon akut kris-situation.

Herr talman, jag vidhåller mitt tidigare yrkande.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Statsutskottets ärade talesman är fortfarande en försiktig general. Han berättade att han gått in på problemet och talat om vad som hände då och vad som hände då.

Ja, jag vet att det är vanskligt att profetera, särskilt om framtiden, men om vi skall komma fram till en lösning av detta problem, räcker det nog inte bara att tala om vad som hände då och vad som hände då. Vi måste också säga någonting om hur det kommer att utveckla sig i framtiden.

Den promemoria vi erhållit från kommunikationsdepartementet pekar faktiskt på beroendet mellan kommun-

sammanslagningen och kommunernas möjligheter att fylla sina uppgifter med de resurser som står till deras förfogande. Jag vågar säga att det inte finns kraftigare argument för att äntligen komma ur vassen än just det som sägs ifrån kommunikationsdepartementet. Jag konstaterar vidare att det som begärdes av Landstingsförbundet har understrukits även av den kungliga utredningen angående länsdemokrati. Vi står därmed faktiskt inför en uppgift som är rätt påtaglig, nämligen att ta upp kompetensfördelningen och därmed kostnadsfördelningen.

Jag hade väntat att utskottets talesman skulle kunna säga, om man hade några funderingar angående hur det problemet skulle kunna lösas. Det är ju bra om reservanterna har det, och det är bra om vi i riksdagen mer och mer kommer på det klara med att vi inte kan ha det så här. Men det är inte bra att det enda vi nu har är uttalandet i 1967 års promemoria från samme författare som i höst har givit ut departementspromemorian om den kommunala indelningen. Där sägs bara att när länsdemokratiutredningen är färdig, och om den då har tagit upp till exempel frågan om kompetensfördelningen, så skall vi ytterligare utreda den saken. Litet mera hade man väntat sig!

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! Jag vill gärna understryka att den skatteutjämningsreform som vi genomförde 1965 var värdefull. Den hade begärts av centerpartiet under årtionden. Vi menar att det var en väsentlig förbättring, men som jag tidigare påvisat den räcker inte. Vi har fortfarande en rad av orättvisor kvar, alltså en ojämn utdebitering på den kommunala sidan.

Vad beträffar kommunindelningsreformen är jag mera tveksam huruvida den kan anvisa lösningen på frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Det kan bli någon grad av

Ang. kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna

kostnadsutjämning mellan olika kommuner, men som bekant blir ju fyra—fem fattiga kommuner inte rikare därför att man sammanslår dem till en kommun. Vi lär redan nu veta vilka konsekvenser sammanslagningen får. Det har ju gjorts så många sammanslagningar, att man borde se om det så att säga har blivit några nya gruvor att hämta inkomster ur för kommunerna. Så är ju inte fallet. Därvidlag är förhoppningarna ringa, även om reformen i och för sig kan ha sitt värde.

Då frågar jag herr Bertil Petersson: När är tiden mogen för en sådan översyn som kommuner och landsting så enhälligt kräver? Hur kommer regeringen att göra med Landstingsförbundets framställan om utredning beträffande sjukvårdskostnaderna? Detta kanske herr Petersson är orienterad om. Det skulle vara ytterst intressant för riksdagen att få reda på hur man därvidlag planerar.

I statsutskottets motivering för avslag på motionerna för man i år in en ny faktor i bilden, nämligen konsumtionsbeskattningen. Man menar att det här kravet numera inte har samma tyngd som tidigare därför att det kan vara likgiltigt för en låginkomsttagare om han betalar de ökade kommunala utgifterna via kommunalskatten eller via en konsumtionsbeskattning. Det drabbar honom lika hårt i båda fallen. Det kan ligga någonting i det resonemanget. Frågan är emellertid så oklar att bara den ger anledning att titta på det här problemet.

I varje fall kan man konstatera att utvecklingen har gått i den riktningen att skatt efter bärkraft är en idé som har slopats. Man har på två vägar gått ifrån progressionen, nämligen dels genom att öka den kommunala beskattningen som ju inte är progressiv, dels genom att införa en konsumtionsbeskattning som också i viss mån drabbar de lägre inkomsttagarna hårdare.

Man kan väl också tänka sig möjligheten, herr Petersson, att överföra en

del av kommunernas kostnader på en statlig direkt beskattning, dvs. minska den kommunala direkta beskattningen och öka den statliga direkta beskattningen. Därmed uppnår man i varje fall en viss större rättvisa för låginkomstgrupperna.

Jag tror att hela denna problematik är minst lika aktuell i dag som tidigare trots den ökade konsumtionsbeskattningen. Just skattefrågan utgör ett starkt skäl för en ny utredning.

Länsdemokratiutredningen är mycket intressant i kommunala sammanhang. På sex olika ställen anför den att frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun snarast måste tas upp till omprövning. Det skall bli intressant att se hur de ledamöter som i höst har skrivit på utredningen kommer att ställa sig vid den votering som nu förestår — inte i denna kammare, ty här har vi ingen ledamot av utredningen, men i andra kammaren.

Herr PETERSSON, BERTIL, (s):

Herr talman! Först vill jag med anledning av herr Ferdinand Nilssons uttalande om promemorian från kommunikationsdepartementet erinra om att den är utskickad på remiss till kommunerna och att det är kommunerna som i första hand skall yttra sig om denna promemoria. Jag ifrågasätter om vi över huvud taget, innan remissvaren kommit in, skall diskutera den här i riksdagen. Jag tycker nog att man skall låta kommunerna ha första ordet i denna fråga.

Jag vill sedan till herr Johan Olsson säga att han talar på ett sätt som om staten inte gjorde någonting på detta område. Jag vill ännu en gång erinra om de reformer som har genomförts. Det förhåller sig faktiskt på det sättet att man fortlöpande följer dessa problem med uppmärksamhet, och detta har lett till följande resultat: 1962 års kommunreform — som jag tidigare nämnde — vars främsta motivering var att stärka kommunerna ekonomiskt samt

Ang. kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna

1965 års skattutjämningsreform som idag ger de ekonomiskt mest svaga kommunerna — märk detta! — 1 300 miljoner kronor. Här gör alltså staten enligt mitt förmenande förtlöjande avsevärda insatser för att ekonomiskt stödja kommunerna.

Att ange någon tidpunkt när exempelvis en sådan utredning som påyrkas i reservationen skall tillsättas är självfallet omöjligt. Vi har sagt att frågan skall successivt följas och att vi vill avvakta och se vad de beslutade reformerna innebär, innan frågan på nytt kan aktualiseras. Jag tycker att det är ett tillräckligt svar på frågan.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman, Jag vill bara säga att jag inte alls oroar mig över att herr Bertil Petersson inte kommer ihåg vad herr Arne Fröjd skrev i kommunikationsdepartementet den 24 oktober 1967. Herr Fröjd konstaterade att den ändrade uppgiftsfördelningen mellan statliga och kommunala organ i länen torde principiellt förutsätta ytterligare utredningar. Jag förstår att herr Petersson inte kommer ihåg detta. Däremot tycker jag att han borde ha kommit ihåg herr Fröjds senaste alster, alltså om kommunindelningsreformens fullföljande. Det är onödigt försynthet att inte låtsas om att man får använda vad som däri har skrivits — ifall man har läst det — ty därav framgår ganska klart att problemet med kommunindelningen är så intimt beroende av uppgiftsfördelningen. Problemet har så intimt samband med kostnaderna att det vill mycket till för att vara så försynt, att inte våga titta så mycket i departementspromemorian. Man bör nog ta del av de utsända och för alla tillgängliga utlåtanden som gjorts.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! Jag vill beklaga det svar som jag fick av herr Bertil Petersson.

Svaret innebär att han inte alls vet någonting om tidpunkten när denna fråga bör tas upp till förnyad omprövning. Jag tror att kommunalmän och över huvud taget skattebetalare ute i landet är mycket besvikna över detta svar. Jag hoppas att regeringen vet litet bättre i denna fråga och har litet bestämdare åsikter om vad som verkligen bör göras. Då kanske ändå en utredning tillsättes snarast.

När det gäller högerns inställning sade man i fjol att man sedan det gått ett år kunde tänka sig att tillstyrka en utredning av det slag som här föreslås. Men man har inte heller där blivit mogen. Jag hoppas att det under det år som kommer skall bli ett ändrat ståndpunktstagande från de partier som har gått emot dessa angelägna krav.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt i fråga om punkterna 1 och 2 samt därefter särskilt angående punkten 3.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i punkterna 1 och 2 hemställt.

Härefter gjorde herr förste vice talmannen i enlighet med de avseende punkten 3 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Nyman m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Olsson, Johan, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 180 punkten 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Nyman m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Olsson, Johan*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 84;

Nej — 37.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo bevilningsutskottets betänkanden:

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 19 februari 1954 (nr 71) om rätt att vid taxering för inkomst njuta avdrag för belopp, som tillförts vissa för prisreglering bildade stiftelser, m. m.; och

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 12 februari 1943 (nr 44) om kupongskatt, m. m.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Ang. ändringar i banklagstiftningen

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändringar i banklagstiftningen jämte motioner.

I en den 18 oktober 1968 dagtecknad proposition, nr 143, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 31 mars 1955 (nr 183) om bankrörelse,

2) lag angående ändring i lagen den 3 juni 1955 (nr 416) om sparbanker,

3) lag om ändrad lydelse av 6 § lagen den 3 juni 1955 (nr 417) angående införande av nya lagen om sparbanker,

4) lag angående ändring i lagen den 15 juni 1934 (nr 300) om sparbankernas säkerhetskassa,

5) lag angående ändring i lagen den 25 maj 1956 (nr 216) om jordbrukskasserörelsen samt

6) lag angående ändrad lydelse av 33 § lagen den 27 mars 1936 (nr 81) om skuldebrev.

I propositionen hade föreslagits en samordning av rörelsereglerna för affärsbanker, sparbanker och jordbrukets kreditkassor så att dessa bankinstitut finge rätt att på likartade villkor driva alla inom bankväsendet förekommande rörelsegrenar. Samordningen innebure, att rörelsereglerna för sparbanker och kreditkassor i allt väsentligt skulle utformas efter mönster av affärsbankernas bestämmelser. Propositionen innehöll också förslag till ändrade rörelse-regler som syftade till att effektivisera bankinstitutens verksamhet. Bankinstitutet skulle kunna medverka vid emission av aktier och förlagsbevis genom att i fast räkning taga över sådana värdepapper i och för placering på den allmänna marknaden. Bankinstitutet finge vidare vidgad rätt att lämna kredit utan säkerhet, blancokredit. Nuvarande generella blancokreditvolym för

affärsbanker och sparbanker skulle kraftigt ökas och kreditkassor få samma rätt att lämna sådan kredit. Förbudet att i bank belåna aktie eller förlagsbevis som utgivits av förvaltningsbolag skulle så till vida uppmjukas, att börsnoterat värdepapper av detta slag finge ligga som säkerhet för kredit.

Regleringen av bankinstituts skyldighet att till insättarnas skydd hålla ett med hänsyn till rörelsens art och omfattning tillräckligt eget kapital föresloges ske efter andra principer än dem som nu gällde. Bestämmelserna hade utformats som placeringsregler differentierade efter placeringarnas art. Bankinstitutens tillgångar skulle indelas i fyra riskgrader. Den lägsta riskgraden omfattade placeringar med ingen eller ringa förlustrisk medan i den högsta riskgraden inginge de mest riskbetonade tillgångarna. Placeringar i den lägsta riskgraden föresloges helt fria från krav på täckning med eget kapital. Tillgångar i övriga riskgrader hade föreslagits täckta med 1 procent, 4 procent respektive 8 procent eget kapital. Det samlade kravet på eget kapital erhöles genom addering av kapitalkraven i de olika riskgraderna. De nya reglerna innebure sänkta kapitalkrav för affärsbankerna. För några sparbanker och centralkassor skulle däremot kravet på eget kapital skärpas.

När det gällde kravet på bankinstituten att hålla en tillfredsställande betalningsberedskap skulle de enhetliga reglerna utformas efter det system som nu tillämpades för affärsbanker och centralkassor. Bankinstitut skulle sålunda först och främst alltid hålla en med hänsyn till rörelsens art och omfattning tillräcklig kassareserv. Utöver detta kvalitativa krav uppställdes ett kvantitativt krav. Detta krav differentierades icke som nu efter inlåningens formella uppsägningstid utan bestämdes schablonmässigt till 10 procent av all inlåning.

Bankinstituten skulle enligt propositionen få rätt att — i motsats till vad

Ang. ändringar i banklagstiftningen

nu gällde — själva avgöra sitt kontorsnätets utbredning. Nuvarande offentliga etableringskontroll över filialbildning skulle avvecklas. Bankinstituten skulle emellertid åläggas att innan bankkontor öppnades inhämta yttrande från en rådgivande nämnd med representanter för bland andra bankinspektionen och bankinstituten. Nämnden skulle verka för en ändamålsenlig struktur av bankinstitutens kontorsnät.

I anledning av propositionen hade väckts följande motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 1000, av fru *Huttell m. fl.*, och II: 1263, av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.*, vari anhållits, att riksdagen vid behandlingen av propositionen måtte uttala, att nämnden för bankkontorsetablering borde utökas med en ledamot som utsåges efter förslag från den fackliga organisation, som företrädde de anställda i kreditinstituten,

dels ock de likalydande motionerna I: 1021, av herrar *Ottosson* och *Gösta Jacobsson*, samt II: 1291, av herr *Mag-nusson* i Borås och herr *Lothigius*, vari yrkats, att riksdagen vid behandlingen av propositionen skulle besluta,

att från bankbolags, sparbanks och jordbrukskassas eget kapital skulle vid beräkning av kapitaltäckning *ej* avräknas det bokförda värdet av vad banken såsom aktiekapital eller i annan form tillskjutit till annat in- eller utländskt företag som dreve någon form av bankverksamhet,

att undantag vid beräkning av kapitaltäckning *ej* skulle göras för tillgång i företag, där staten vore delägare.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

A. att riksdagen med avslag på motionerna I: 1021 och II: 1291 måtte bifalla propositionen nr 143, såvitt den avsåge ändrad lydelse av

a) 57 § lagen om bankrörelse,

b) 26 § lagen om sparbanker och

Ang. ändringar i banklagstiftningen

c) 34 § lagen om jordbrukskasserörelsen;

B. att riksdagen måtte bifalla propositionen nr 143, såvitt den avsåge ändrad lydelse av

a) 63 § lagen om bankrörelse,

b) 32 § lagen om sparbanker och

c) 40 § lagen om jordbrukskasserörelsen;

C. att riksdagen måtte bifalla propositionen nr 143 i övrigt;

D. att riksdagen med bifall till motionerna I: 1000 och II: 1263 som sin mening måtte giva Kungl. Maj:t till kända vad utskottet i utlåtandet anfört om sammansättningen av nämnden för bankkontorsetablering.

Reservationer hade anförts

1. beträffande utskottets hemställan under A (kapitaltäckningsbestämmelser), av herrar *Enarsson* (h), *Brundin* (h) och *Regnéll* (h), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under A hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 1021 och II: 1291 för sin del måtte antaga de genom propositionen nr 143 framlagda lagförslagen, såvitt de avsåge ändrad lydelse av

a) 57 § lagen om bankrörelse,

b) 26 § lagen om sparbanker och

c) 34 § lagen om jordbrukskasserörelsen,
med ändring i enlighet med vad som framginge av bilaga 1 till utlåtandet; samt

2. beträffande utskottets hemställan under B (bestämmelser om blancokrediter), av herrar *Enarsson* (h), *Brundin* (h) och *Regnéll* (h), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under B hemställa, att riksdagen för sin del måtte antaga de genom propositionen nr 143 framlagda lagförslagen, såvitt de avsåge ändrad lydelse av

a) 63 § lagen om bankrörelse,

b) 32 § lagen om sparbanker och

c) 40 § lagen om jordbrukskasserörelsen,

med ändring i enlighet med vad som framginge av bilaga 2 till utlåtandet.

De i sistnämnda reservation föreslagna ändringarna i Kungl. Maj:ts förslag avsågo, att bunden blancokredit till utländskt bankföretag skulle få lämnas utan vare sig amorteringskrav eller uppsägningsförbehåll.

Herr ENARSSON (h):

Herr talman! Bankoutskottets utlåtande nr 60 behandlar Kungl. Maj:ts proposition nr 143 om ändringar i banklagstiftningen. Det gäller här förslag till en samordning av rörelsereglerna för affärsbanker, sparbanker och jordbrukets kreditkassor på sådant sätt att dessa bankinstitut får rätt att på likartade villkor driva alla inom bankväsendet förekommande rörelsegenar.

Utskottet är enigt i huvudfrågorna, men i ett par detaljer har högerledamöterna haft en avvikande mening som vi gett till kända i de föreliggande reservationerna. Det spörsmål som beröres i den första reservationen har också tagits upp i motionsparet I: 1021 och II: 1291.

Den reservationen gäller kapitaltäckningsbestämmelserna enligt 57 § i förslaget till ändring i lagen om bankrörelse, nämligen att från det egna kapitalet skall avräknas det bokförda värdet av vad banken som aktiekapital eller i annan form tillskjutit till annat företag, som driver någon form av bankverksamhet. Reglerna för det egna kapitalets storlek till skydd för insättarna föreslås bli fastställda efter andra principer än som nu gäller. De nya bestämmelserna tar sikte på placeringarna av utlånat kapital och av bankföretagets övriga tillgångar. Härvid indelas placeringarna i fyra riskgrader, varav den fjärde skall ha 8 procents täckning av eget kapital. Reservanterna anser inte att i propositionen anförts bärande motiv för att sätta dessa sidobolags aktier

i den särställning som föreslås, nämligen att man skall avräkna det kapital, som tillskjutits till dessa bolag, från det egna kapitalet.

Utskottsmajoriteten svarar rätt kortfattat på de nämnda motionerna, att utskottet delar den uppfattning som departementschefen gett till känna, att ett genomförande av utredningens förslag skulle innebära en alltför vittgående liberalisering av bestämmelserna om kapitaltäckning för sidobolagsengagemang. Det skulle — något som departementschefen också varit inne på — finnas viss risk för koncernbildningar på basis av ett begränsat aktiekapital, vilket skulle kunna få mindre önskvärda konsekvenser. Den synpunkten är enligt utskottsmajoriteten beaktansvärd.

Kreditinstitututredningen har också haft denna fråga under sin prövning och uttalat att det avgörande i sammanhanget bör vara dels den gällande lagstiftningen för de avsedda kreditinstituten, vilken sägs vara präglad av soliditetshänsyn, dels det allmännas reglering av nybildning och förvärv av sådana institut.

Mot denna bakgrund anser vi reservanter att den kapitaltäckningskvot som skall gälla enligt fjärde riskgraden i det nya systemet är fullt tillräcklig när det gäller bankernas engagemang i kreditgivande sidobolag, samt att den ger fullgod säkerhet till skydd för insättarnas medel. Väljer man denna väg bortfaller även den särregel som finns i propositionen och i utskottsmajoritetens förslag, att för kapitaltillskottet i företag där staten är delägare skall ingen avräkning av det egna kapitalet ske.

Den kategorikryvning som denna särregel innebär framstår för oss reservanter, inte minst ur principiell synpunkt, som omotiverad. Vi kan inte förstå att ett bolag blir mera solvent som sådant om staten har en viss andel i det vid sidan om andra delägare.

Med hänvisning till denna korta motivering ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservation 1 av mig m. fl.

Ang. ändringar i banklagstiftningen

Reservation 2 tar upp ett annat spörsmål, nämligen kreditgivningen på det internationella planet. Vi reservanter hyser en viss farhåga för att om inte lagstiftningen i vårt land anpassas till vad som gäller på det internationella planet kan det komma att uppstå hinder för att våra bankinstitut intresserar sig för placeringar i utlandet som kan vara önskvärda ur vårt lands synpunkter och till fördel för inblandade parter.

Enligt vår lagstiftning fordras att amortering skall ske på bunden blanco-kredit. Samma krav har man inte utomlands. Om lagstiftningen inte anpassas på detta område, föreligger som jag nyss sade farhågor för att vi kan ställas vid sidan, och det kan leda till hinder för vårt engagemang i de stora finansiella sammanhangen.

Jag ber, herr talman, att med detta få yrka bifall till reservation 2.

Herr STAHLÉ (s):

Herr talman! Det är en för kreditväsendet betydelsefull reform som riksdagen nu skall ta ställning till. Den samordning av rörelsereglerna för de olika typerna av bankinstitut som föreslås medför ett särskilt sparbankerna och jordbrukets kreditkassor får ändrade förutsättningar för sin verksamhet i form av större rörelsefrihet. Men även affärsbankerna får sina grundläggande bestämmelser ändrade på ett sätt som de bör bedöma som mycket positivt — jag tänker då särskilt på de nya kapitaltäckningsreglerna som medför en stor lättnad för affärsbankerna.

Från kreditinstitutens sida har man väl länge sett fram mot den här reformen. Man har också haft tillfälle att mycket aktivt delta i det utredningsarbete som den grundat sig på. Det är naturligt att kreditinstitutens olika organisationer i allt väsentligt har ställt sig positiva till utredningens förslag, som i de här aktuella delarna har stöd av deras egna representanter i utredningen.

Ang. ändringar i banklagstiftningen

Men det finns också andra intressen som skall tillgodoses. Företagen och folk i allmänhet är naturligtvis intresserade av att bankerna har möjlighet till en generös långivning. Men det finns också ett betydande allmänt intresse av stabilitet i bankväsendet, av trygghet för dem som lånar sina pengar till bankerna. Vi har också sedan gammalt en statlig bankinspektion med vittgående befogenheter. Den främsta garantin för att vi får ett sunt och stabilt bankväsende är naturligtvis en hög kvalitet hos ledningen för bankerna. Men vi skall nog inte se bort från värdet av bindande regler och statlig kontroll. Att bankernas utlåning inte är en helt riskfri verksamhet får vi då och då påminnelser om, senast genom dagens tidningar.

Varken bankinspektionens representanter i kreditinstitututredningen eller inspektionen själv har godtagit utredningsmajoritetens förslag i alla delar. Departementschefen har också sett sig föranlåten att i några hänseenden skärpa de föreslagna reglerna. De lagförslag som vi nu har oss förelagda måste därför ses som resultatet av en avvägning mellan olika ståndpunkter, som en kompromiss. Det ligger då i sakens natur att inte alla intressens företrädare kan vara helt nöjda med slutprodukten.

Av allt att döma har man inom de olika grupperna av kreditinstitut i huvudsak bedömt läget så och avstått från att försöka få ett för de egna intressena ännu mera fördelaktigt resultat. Det enda undantaget är Svenska bankföreningen, som har fört fram några ändringsönskemål. Vad beträffar själva lagstiftningen har motionsvägen inte väckts mer än ett ändringsförslag, det som herr Enarsson här har gjort sig till tolk för.

Så som läget alltså är finns det, tycker jag, inte något behov av att från utskottsmajoritetens sida gå igenom hur utskottet ser på delfrågor som tas upp i propositionen i dess helhet. Jag in-

skränker mig till att beröra de frågor som herr Enarsson här har behandlat.

Den reservation som herr Enarsson talade för gäller kapitaltäckningsreglerna i fråga om bankernas engagemang i s. k. sidobolag, dvs. bolag som bankerna själva äger helt eller delvis. Det gäller dock inte alla sidobolag utan dem som, för att citera lagtexten, »driver någon form av bankverksamhet». Hit hör bl. a. en lång rad kreditinstitut, som under senare år har bildats för att underlätta kreditförsörjningen för olika grupper av företag.

Den linje som reservanterna här driver är, som herr Enarsson nämnde, också kreditinstitututredningens. Den innebär att bankerna bara behöver täcka 8 procent av sidobolagsaktiernas värde av eget kapital. Detta är en av de punkter i utredningsförslaget som bankinspektionen starkast har reagerat mot. Inspektionen har visat upp hur lätt den föreslagna regeln skulle göra det för bankerna att genom organisatoriska förändringar kringgå banklagstiftningens inlåningsregler med påföljd att skyddet för insättarna skulle bli mer eller mindre illusoriskt. Möjligheter skulle skapas att genom koncernbildningar driva en mycket mera omfattande kreditgivning än lagen avser.

Departementschefen har delvis men — det vill jag kraftigt betona — inte helt anslutit sig till bankinspektionen. Vad som föreslås i propositionen på denna punkt är en typisk kompromiss. Kapitaltäckningskravet nedsätts till 8 procent för aktierna i sidobolag där staten är delägare men bibehålls i övrigt vid 100 procent. Det innebär att bankerna får en betydlig lättnad i kapitaltäckningskravet för sina insatser i bl. a. sådana företag som AB Industri-kredit, AB Företagskredit och AB Exportkredit, som reservanterna i andra sammanhang brukar vara mycket måna om. Ätminstone motionärerna tycks ha upprörts av detta undantag. Skulle man tolka dem efter ordalagen, skulle de hellre vilja ha 100 procents kapitaltäck-

ningskrav över hela linjen än acceptera den jämkning som föreslås i propositionen.

Vad man bör ta fasta på är väl att propositionens förslag går ut på en betydande uppmjukning av de nuvarande kraven. Det är alltså inte fråga om en skärpning utan om en betydande lättnad. Men denna lättnad bör inte drivas så långt att insättarnas trygghet i någon form försvagas.

Svenska bankföreningen har valt den kanske något ovanliga vägen att i en skrivelse direkt till bankoutsnittet be utskottet medverka till ändringar som inte har föreslagits motionsvägen. Jag vet inte om detta skall tolkas så att Bankföreningen har misslyckats med att få tag på motionärer eller så att den inte har försökt. Strängt taget är det för övrigt ganska sympatiskt att föreningen själv framträder och deklarerar sina önskemål.

Bankoutsnittet har naturligtvis, med tanke på den tyngd som Bankföreningens synpunkter brukar ha, granskat dess önskemål mycket noga. Men utskottet har inte funnit att de skulle vara särskilt välgrundade. En del av önskemålen har inte fått något stöd alls inom utskottet, inte heller av herr Enarsson och hans medreservanter. Den lagändring som herr Enarsson här har talat om gäller bara en del av Svenska bankföreningen har velat ha. Jag behöver därför, herr talman, inte upprepa hela den kritiska genomgång av Bankföreningens skrivelse som utskottet gör i sitt utlåtande.

Vad reservanterna föreslår är att svenska banker skall kunna lämna utländska banker bundna s. k. blancokrediter utan att, som annars är föreskrivet, kräva fortlöpande och regelbundna, dvs. årliga amorteringar och utan det vanliga förbehållet om rätt att säga upp lånet om det inte längre råder trygghet för låneförbindelsens fullgörande.

Jag tror man vågar säga att reservanterna har överdrivit den här frågans be-

Ang. ändringar i banklagstiftningen
tydelse högst avsevärt. De har enligt min uppfattning inte heller, lika litet som Bankföreningen, lagt fram något material som talar för en annan slutsats. Till utländska centralbanker har, som utskottet påpekar, bundna blanco-krediter hittills inte förekommit. Att ett rent formellt förbehåll om uppsägningsrätt — och något annat menar väl inte reservanterna att det är fråga om när banker är låntagare — skulle välla problem finns det inte anledning att tro. Även om långivningen sker genom internationella konsortiers försorg kommer man nog att ha förståelse för den svenska banklagens krav. Ungefär det samma torde kunna sägas om amorteringskyldigheten. Det kan knappast föreligga något behov för svenska banker att ge utländska banker helt amorteringsfria lån.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående punkten A, därefter särskilt rörande punkten B samt vidare särskilt avseende punkterna C och D.

I fråga om punkten A, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Enarsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr Enarsson begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Ang. ändringar i banklagstiftningen

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 60 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Enarsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Enarsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 88;

Nej — 19.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Vidare gjorde herr talmannen i enlighet med de beträffande punkten B framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Enarsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Enarsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 60 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Enarsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Enarsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 91;

Nej — 19.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På gjord proposition bifölls därefter vad utskottet hemställt i punkterna C och D.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 61, i anledning av motion om utredning angående bankväsendet;

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fusion inom stadshypoteks- och bostadskreditinstitutionerna, m. m.;

nr 63, i anledning av framställning från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående vissa inrednings- och anslagsfrågor avseende provisoriska lokaler för riksdagen;

nr 64, i anledning av motioner om ökad statlig företagsamhet i Norrland m. m.; och

nr 65, i anledning av motion om förstatligande av gruvindustrin m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. förslag till införsellag m. m.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 48, angående dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till införsellag m. m., dels ock i anledning av propositionen väckta motioner.

Genom en den 25 juli 1968 dagtecknad proposition, nr 130, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) införsellag,
- 2) lag om ändring i utsokningslagen,
- 3) lag om ändring i konkurslagen,
- 4) lag om ändring i 20 kap. föräldrabalken,
- 5) lag om ändring i 17 kap. handelsbalken,
- 6) lag angående ändrad lydelse av 118 och 123 §§ lagen den 8 april 1927 (nr 77) om försäkringsavtal,
- 7) lag angående ändrad lydelse av 23 § lagen den 10 maj 1929 (nr 77) om trafikförsäkring å motorfordon,
- 8) lag angående ändrad lydelse av 20 kap. 6 § lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring,
- 9) lag angående ändrad lydelse av 50 § lagen den 14 maj 1954 (nr 243) om yrkesskadeförsäkring,
- 10) förordning om ändrad lydelse av 17 § militärsättningsförordningen den 2 juni 1950 (nr 261) samt
- 11) lag om ändrad lydelse av 74 § barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97).

I propositionen hade framlagts förslag till ny lagstiftning om exekution i lön, dvs. om införsel och utmätning i lön, och om skydd mot exekution i viss egendom. Införsel skulle kunna användas för samma slags fordringar som för närvarande eller sålunda för familjerättsliga underhållsfordringar, vissa kommunala bidragsfordringar, skatter och böter.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 981, av herr *Sveningsson*, och II: 1243, av fru *Kristensson*,

dels motionen II: 1237, av herr *Sjöholm*,

dels ock motionen II: 1244, av herr *Svensson* i Kungälv m. fl.

I motionerna I: 981 och II: 1243 hade yrkats, att riksdagen skulle antaga det vid proposition nr 130 fogade förslaget till införsellag med den ändringen, att 1 § erhöles i motionerna angiven lydelse, vilket förslag avsåg, att de tidigare angivna införselberättigade fordringarna, upptagna i 1 § förslaget till införsellag, skulle utökas med skadestånd på grund av brott.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte

A. antaga det genom förevarande proposition, nr 130, framlagda förslaget till införsellag utom såvitt avsåge 1 §;

B. med avslag på motionerna I: 981 och II: 1243 jämväl antaga förslaget såvitt avsåge 1 §;

C. med avslag på motionen II: 1237 antaga det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i utsokningslagen;

D. i övrigt bifalla propositionen; samt

E. besluta, att motionen II: 1244, i vad den ej kunde anses besvarad genom vad utskottet i utlåtandet anfört, icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet hade avgivits två, med 1 och 2 betecknade reservationer.

I reservationen 2, av herrar *Schött* och *Lidgard* samt fru *Kristensson* (samtliga h), hade reservanterna ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under B

Ang. förslag till införsellag m. m.

hemställa, att riksdagen måtte dels antaga förslaget såvitt avsåge 1 §, dels i anledning av motionerna I: 981 och II: 1243 hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande införsel för skadestånd på grund av brott.

Herr LIDGARD (h):

Herr talman! Enigheten i utskottet om förslaget till införsellag har varit betydande. Till och med om namnet har vi blivit ense, även om jag vet att det finns de som tycker att lagen i stället skulle ha benämnts »lag om införsel m. m.».

Inte ens den reservation som vi från högerhåll har avgivit innebär ett avståndstagande från propositionen. Det förslag som nu föreligger kan godtas i dess helhet. Men reservationen innehåller ett tilläggsyrkande på en bestämd punkt, ett yrkande om fortsatt utredningsarbete för att man skall finna nya vägar att så långt som möjligt trygga den enskildes säkerhet i vissa hänseenden.

Jag undrar om kammarens ledamöter hade tillfälle att i går kväll i TV se och åhöra den debatt som sändes om snatteri. Jag skall inte ta upp enskildheterna i den, ty de hör knappast hemma i diskussionen om införsellagen, men på en punkt har TV-diskussionen och det vi nu avhandlar — i varje fall i en förlängning — vissa beröringspunkter. I TV-debatten sades bland annat att det knappast är snattaren som i det aktuella sammanhanget är den brottslige, utan det är den som blir utsatt för snatteriet, den som lider skada, som är den skyldige. Som en konsekvens av det följer naturligtvis i all rimlighets namn att den skadelidande inte skall ha något skadestånd. Han får med andra ord skylla sig själv för den situation han har hamnat i.

Så förenklat och så lättsinnigt såg naturligtvis inte första lagutskottets ledamöter, inte ens i andanom, på problemet om skadestånd och möjligheterna att utfå sådana, när man behandlade den motion som förelåg om en komplettering

av införsellagen för att möjligheterna att få ut skadestånd framför allt på grund av brott väsentligt skulle effektiviseras och förbättras. Tvärtom var det alldeles uppenbart på det sättet att vi alla mer eller mindre är överens om att man skall söka vägar att trygga rätten till ersättning för dem som har skadats genom ett brottsligt förfarande. Men när man verkligen ställdes inför en reell möjlighet att göra någonting, hesiterade majoriteten. Man kan litet tillspetsat säga att den hamnade i ungefär samma nihilism som snatteridebattörerna: den skadelidande får skylla sig själv för att han råkat stå i vägen för den skadevålände.

Är detta en rimlig ståndpunkt? Det är ju en av samhällets primära för att inte säga ursprungliga uppgifter att skydda samhällsmedborgarna till liv och lem, till hus och egendom. Om nu samhället inte klarar av denna uppgift genom sina organ — och det är alldeles uppenbart att möjligheterna för samhället att göra detta håller på att bli allt sämre och sämre — och samhället inte vill, eller kan, eller bör fungera som någon sorts jättelik försäkringsinrättning, som träder in och reparerar alla skador som har inträffat på grund av ett brott, då borde man väl åtminstone kunna förvänta så mycket från samhället, att detta på alla sätt underlättar för den enskilde att få bot för en liden skada. För mig framstår detta faktiskt som mera angeläget än att samhället i form av böter eller viten får bot för ett brott.

Nu är det möjligt att man varken kan eller bör gå så långt att man i alla hänseenden och under alla omständigheter skall prioritera den skadelidandes s. k. reparationsintressen. Det är möjligt att det skulle vara lämpligt att någonstans på något sätt dra en gräns, kanske mellan egendomsskada och personskada, och säga att vi prioriterar personskadorna och låter sakskadorna komma litet i efterhand. Hur den gränsen skall dras, var den skall ligga, hur den skall se ut, det skall jag inte ge mig in på här.

Det är just för att utreda dessa problem vi reserverat oss och önskat en fortsättning.

Av det jag har sagt har framgått att jag mycket väl kan tänka mig att diskutera om och i vilken utsträckning ett utdömt skadestånd skall äga företräde framför samhällets anspråk på böter eller viten. Men låt mig till detta lägga en diskussionsfråga.

Främst i införsellagen, som den första punkten i den första paragrafen, står som införselberättigad fordran krav, som har sin grund i underhållsbidrag enligt giftermålsbalken eller föräldrabalken. Det är alltså fråga om en införsel för att få ut bidrag till uppehälle. Men, herr talman, nog kan man väl tycka att en sådan fordran kan jämföras med den fordran som den människan kan ha som råkat ut för misshandel och kanske har fått ligga på sjukhus en längre tid, ja rent av blivit invaliderad, med allt vad detta har i släptåg av inkomstförluster m. m. Nog kan den människan ha ett rimligt anspråk på att kravet på ersättning för lidna förluster tillerkännes en mycket hög prioritetsgrad och att han skall ha mycket god möjlighet att exekutionsvägen få ut sin fordran. Det kan inte kännas tillfredsställande att den skadelidandes anspråk på ersättning vid inkomstbortfall blir rent illusoriskt därför att han inte har möjligheter att exekutionsvägen gå fram tillräckligt effektivt.

Nu är jag visserligen väl medveten om den diskussion som har förts och om det i denna diskussion framförda och i viss mån berättigade argumentet att om man lägger en alltför tung börda på den som har vållat skadan så försvårar man hans återanpassning till samhället, men jag har inte kunnat förstå varför just den enskildes anspråk på ersättning skall anses vara det halmstrå som knäcker kamelens rygg och inte t. ex. samhällets anspråk på att få ut skatter eller böter. Jag tycker inte man kan göra den enskilde till större syn-

Ang. förslag till införsellag m. m.
dare i detta sammanhang än samhället.

Eftersom vi är överens om att den skadelidande också har sina skäliga anspråk är det inte rimligt att skjuta denna fråga ifrån sig därför att den tekniskt är mycket svår att komma till rätta med lagstiftningsvägen. Jag menar att det är vår skyldighet att försöka komma fram till sådana regler som ger den skadelidande rimliga möjligheter att få ut den ersättning som han är berättigad till, om man samtidigt ger den skadevällande ett skydd mot sådana åtgärder som kan anses alltför långtgående.

Herr talman! Mot denna bakgrund ber jag att få yrka bifall till den reservation som har nr 2 och som jag varit med om.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

Herr talman! Som framgår av förevarande utlåtande föreslås i proposition nr 130 ny lagstiftning om införsel, om utmätning i lön och om skydd mot exekution i viss egendom.

Förslaget om införsel bygger på gällande ordning. Institutet får användas på samma slags fordringar som nu, vilket enligt 1 § i lagen innebär familjerättsliga underhållsfordringar, vissa kommunala underhållsfordringar, skatter och avgifter samt böter och viten. Den egentliga reformen — den har väl herr Lidgard inte berört i någon vidare mån — gäller löneutmätning, som föreslås bli väsentligt effektiviserad. Dylik utmätning får nu äga rum först sedan lönen blivit lyftad. Enligt föreliggande förslag kan löneutmätning ske redan innan lönen är tillgänglig för lyftning. Denna nya form för utmätning i lön har prövats bl. a. i Finland, där man har goda erfarenheter av den. Därest riksdagen följer utskottet och bifaller propositionen finge man väl även här vid exekutiva åtgärder förvänta att det bleve en övergång från sakutmätning till utmätning i lön. Detta kan även te

Ang. förslag till införsellag m. m.

sig naturligt med hänsyn till att penninginkomsterna har ökat under senare tid. Vid löneutmätning uppstår ej heller några realisationsförluster för gäldenären, vilket kan bli fallet vid försäljning av utmäta föremål.

Införselinstitutet är som nämnts användbart för endast vissa slag av fordringar. Utmätning i lön däremot går att använda för fordringar så att säga över hela fältet. Det har därför också ansetts nödvändigt att det i det senare fallet görs vissa för gäldenären betydelsefulla avgränsningar. Utan gäldenärens medgivande skall sålunda löneutmätning ej få äga rum under längre tid än tre månader under året. I fråga om mycket starkt motiverade fordringar, såsom vissa skadestånd på grund av brott och skadeståndsrättsliga underhållsbidrag vid förlust av försörjare, får tiden utan den skadeståndsskyldiges medgivande utsträckas till sex månader.

Även andra begränsningar till skydd för gäldenären är för handen. Löneutmätning får sålunda ej förekomma, om det med skäl kan antas, att han har gjort vad han förmått för att betala sin skuld. Vidare skall han förbehållas ett liberalt bestämt belopp för egen och familjens försörjning. Vid tillämpning av reglerna avses detta innebära att löneutmätning mot gäldenärens bestridande inte kan komma i fråga för den stora gruppen av lågavlönade, fränsett ungdomar som saknar försörjningsbörda samt i liknande fall. Medel avsedda för semester får ej heller utmätas.

Av detta framgår att de som svarar för reservation 2 i utlåtandet — och det var närmast den reservationen som herr Lidgard berörde — till avsevärd del fått sina önskemål tillgodosedda genom den nykonstruerade möjligheten till utmätning i lön, varvid just skadeståndsfordringar får den privilegierade ställning som medger dylik utmätning under längre tid utan gäldenärens medgivande.

När det sägs att det är angelägnare att en person som skadats genom brott

får gottgörelse än att statens anspråk på böter och viten tillgodoses, vill jag hänvisa till 17 § i den föreslagna införsellagen. Det heter visserligen där att införsel går före utmätning, men det står vidare att införsel för just böter och viten skall kunna ändras eller hävas, om utmätning därigenom kan äga rum för annan fordran, alltså även skadeståndsfordran.

Det yrkas nu på en utredning av frågan om även skadeståndsfordringar på grund av brott skall kunna bli föremål för införsel — det var väl närmast detta som herr Lidgard talade för i sitt anförande. Lagberedningen har emellertid ej ansett det möjligt att gå så långt. Särskilt när det gäller personskador är det oftast fråga om personer som kommit på sned i tillvaron och endast har ringa förmåga att göra rätt för sig, som blir skadeståndsskyldiga. Blir dessa alltför hårt pressade i ekonomiskt avseende, minskar deras möjligheter till återanpassning i samhället. I många fall torde dock som sagt den nya formen för utmätning i lön kunna tillgodose de önskemål som reservanterna syftar till med den begärda utredningen. När herr Lidgard säger att möjligheterna blir sämre och sämre för de skadelidande att i dessa fall få sin rätt, vill jag alltså hänvisa till de icke oväsentliga möjligheter som står till buds genom det nya institutet utmätning i lön.

Jag ber därmed, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LIDGARD (h) kort genmäle:

Herr talman! När utskottets ordförande i sin argumentering för utskottsutlåtandet stöder sig på lagberedningen, sker det väl för att jag skall känna mig alldeles särskilt förkrossad. Jag har också en känsla av att min egen kraft inte hjälper här för att övertyga kamraren om det berättigade i den reservation som föreligger. Jag skall därför, särskilt på en punkt, nämligen när det gäller den kriminalpolitiska sidan av saken, söka stöd på annat håll.

Ang. förslag till införsellag m. m.

Lagberedningen betraktar införselproblemen framför allt ifrån två aspekter. Den tar upp den skadelidandes intresse av att så effektivt som möjligt få sina reparationsönskemål tillgodosedda. Det är den ena aspekten. Den andra aspekten är angelägenheten av att den skadevållande återanpassas. Den allmänpreventiva synpunkten kommer nästan helt bort i det som lagberedningen har tagit upp. Beredningen avfärdar den synpunkten ganska enkelt genom att säga att lagberedningen har svårt att tro att hotet om införsel vid sidan av straff och andra påföljder skulle ha någon större betydelse från allmänpreventiv synpunkt. Svårt för att tro, det kan man ju alltid ha, men det finns ju faktiskt personer som tror på annat sätt också. Jag kan nämna att juristprofessorn Lundstedt i sitt stora arbete om grunddragen i den svenska skadeståndsrätten för fram synpunkten att det mycket väl kan tänkas, att skadeståndet på grund av sin storlek så gott som ensamt verkar prevenerande trots straffet. Vidare har naturligtvis skadeståndet en preventiv verkan i ett hänseende, som vi inte har diskuterat, nämligen på det område där straff över huvud taget inte ifrågakommer.

Med en annan juristprofessors, nämligen Ekelöfs, hjälp kan man slå fast att skadeståndet, om det nu skall fylla någon preventiv funktion, måste stödjas av effektivast möjliga indrivningsform, dvs. av införsel. Det framgick ju av vad utskottets ordförande framhöll, nämligen att den löneutmätning som kan ifrågakomma inte är så effektiv som införsel.

Vad slutligen angår beredningens betänkligheter från individualpreventiv synpunkt kan jag från egen fatabur men faktiskt också med stöd från en tredje sakkunnig från de juridiska fakulteterna påstå, att precis samma invändningar som lagberedningen har mot införsel för skadestånd kan åberopas när det gäller underhållsbidrag, böter och skatter.

Jag tycker alltså, herr talman, att jag med ovanligt gott samvete vågar hemställa att kammaren stöder reservationen.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är visserligen sant att lagberedningen för ett allmänt resonemang om att det skulle vara möjligt att avgränsa vissa former av skadeståndsfordringar och låta dem bli föremål för införsel. När sedan fördelar och nackdelar av en dylik ordning summeras, kommer beredningen dock fram till ett bestämt avrådande från en sådan utvidgning av införselinstitutet. Det bör även noteras att kriminalvårdsstyrelsen och samtliga hörda skyddskonsulenter håller med lagberedningen i detta hänseende. Någon skyddskonsulent hade även befarat att införsel för skadestånd på grund av brott skulle gynna statliga institutioner och större företag m. fl. men inte så mycket enskilda målsägare. Även regresskrav från försäkringsbolag skulle då effektivare kunna göra sig gällande.

Det är naturligtvis riktigt, som herr Ligard sade, att utmätning i lön inte kan bli lika effektiv som införsel. Gälldenären får ju ha mera kvar av sin inkomst, när det blir fråga om utmätning i lön. Jag kan erinra om att det väckts en motion som också lett till en reservation, där det befaras att även utmätning i lön i hög grad skall drabba gälldenären, och av den anledningen yrkas det i den reservationen avslag på propositionen.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Herr Lidgard sade i sitt första anförande att utskottets majoritet hade hamnat i samma nihilism som snatteridebattörerna i gårdagens TV-debatt. Där fanns ju debattörer som hävdade att tillgrepp i varuhuset egentligen är någonting som snarast borde

Ang. förslag till införsellag m. m.

föranleda åtgärder mot dem som säljer och inte mot dem som stjälar. Det var en gruvlig anklagelse att bli beskydd för nihilism, och jag har en känsla av att den är något tillspetsad. Jag vill inte riktigt bekänna mig till nihilismen därför att jag skrivit på reservationen.

Visst finns det en hel del goda skäl för att medge införsel även för skadestånd i anledning av brott. Det var vi väl ense om i utskottet, och det framgår rätt tydligt att departementschefen också varit inne på de tankegångarna. Skälen mot införsel för skadestånd har naturligtvis att göra med frågan om resocialiseringen. Om man tar för mycket i införsel, förlorar vederbörande anledning, som han ser det, att över huvud taget arbeta. Vi vet ju att redan böter, underhållsbidrag och skatter gör att många lämnar sitt arbete så fort införsellappen kommer.

Därnäst har vi frågan om det är effektivt att lägga skadestånd på införsel. Den frågan sammanhänger med frågan om resocialisering. Om vederbörande låter bli att arbeta, får ju inte heller den skadelidande någon ersättning.

Vad sedan gäller allmänpreventionen så tror jag visserligen att det förhåller sig som herr Lidgard säger, nämligen att risken att få betala skadestånd kan verka avhållande från brott likaväl som risken för att få ett straff. Men är det en så avgörande skillnad mellan hot om införsel och hot om utmätning i lön att den bör fälla utslaget?

Jag skulle som min egen ståndpunkt kunna säga att skälen mot införsel för skadestånd i anledning av brott ibland inte väger tillräckligt tungt, om man ser på de enskilda fallen. Visst finns det en hel rad uppsåtliga brott, vid vilka det skulle vara rimligt att ta ut skadestånd genom införsel, men svårigheten är ju gränsdragningen. Reservanterna ifrågasätter i anslutning till ett yttrande från någon instans att uppsåtliga brott borde föranleda införsel. Den övervakningsnämnd för kriminalvård i frihet i vilken jag är ordförande har

hand bl. a. om ett fall, där en person i spritpåverkat tillstånd stal en möbelbuss och körde omkull med den. Jag har för mig att skadeståndet till ett botalag uppgår till något över 60 000 kronor. Om vi lade det skadeståndet på införsel i denne mans lön så skulle väl utsikterna till resocialisering vara rätt små. I stället har övervakningsnämnden låtit göra upp en avbetalningsplan. Jag menar med andra ord — och det förefaller som om reservanterna också gått med på detta — att det är svårt att dra en gräns mellan de skadestånd som skulle motivera införsel och de som ej skulle göra det. Jag vill erinra om att vid utskottsbehandlingen fanns det ett motionsyrkande om att man i lagtexten skulle föreskriva att även skadestånd i anledning av brott skulle kunna föranleda införsel. Nu kommer man i reservationen med ett utredningsyrkande som jag faktiskt inte tagit del av förrän jag läst utskottsutlåtandet. Jag skulle ändå vilja säga att med de möjligheter vi fått till löneutmätning och med den i viss mån privilegierade ställning som skadeståndsfördringarna erhållit vid löneutmätningen tycker jag att man bör pröva detta system en tid. Det innebär i alla fall ett steg som förbättrar den skadelidandes ställning. När man vunnit en viss erfarenhet bör man kanske återkomma till saken och fråga sig antingen om skadeståndsfördringarna skall flyttas upp till införselkategorin eller om möjligen böter, viten och skatter skall flyttas ned till utmätninggruppen. Att omedelbart påbörja en utredning därom är kanske ändå att starta litet för tidigt.

Så vill jag peka på en möjlighet att få skadestånden betalda, nämligen genom den verksamhet som bedrivs inom frivården. Jag nämnde nyss att jag är ordförande i en övervakningsnämnd, och vi försöker så effektivt som det någonsin är möjligt att bevaka att den skadeståndsskyldige — som då i regel är dömd till skyddstillsyn — verkligen betalar sitt skadestånd. Han får före-

läggande att göra detta, vi förlänger prövotiden om han inte sköter sig; och vi har som sista påtryckningsmedel mot en tredskande att se till att hans skyddstillsyn förvandlas till fängelse. Detta har haft en viss verkan, och jag kan nog säga att det är ganska avsevärda skadestånd som betalats på den vägen.

Jag vill, herr talman, med dessa ord motivera varför jag inte biträtt reservationen, trots att jag visst finner det angeläget att man verkligen får in skadestånden.

Till sist vill jag säga några ord om en helt annan fråga: jag hade övervägt att reservera mig beträffande propositionens förslag att avbetalningsfordringar skall föranleda rätt till löneutmätning. Många avbetalningsköp tillkommer ju under omständigheter som gör det tveksamt hur pass stark medverkan samhället bör lämna för att driva in fordringarna mot en person som inte har utmättningsbara tillgångar vid sakutmätning. Dessutom har avbetalningssäljaren i varje fall som regel möjlighet att ta tillbaka det försälda godset; skulle detta vara sålt kan han ju få en skadeståndsfordran i stället. Men även på den punkten har jag sagt mig att lagförslaget som helhet förefaller modernt och bra. Därför anser jag det riktigast att pröva bestämmelserna några år innan man börjar ändra på dem.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr LIDGARD (h):

Herr talman! Jag skall förlänga debatten bara litet grand genom att påpeka, att när det gäller införsel för skadestånd är situationen faktiskt den att det övervägande antalet remissinstanser förordar antingen att frågan görs till föremål för ytterligare utredning eller — i några fall — att man direkt skulle ge sig på en lagstiftning i sammanhanget. Eftersom herr Ernulf

Ang. förslag till införsellag m. m.

talade senast skall jag kanske citera vad Föreningen Sveriges stadsdomare sagt i sitt remissyttrande: man har tagit tillfället i akt att uttala, att det är angeläget att en samlad utredning kommer till stånd.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

Herr talman! För att komplettera herr Lidgards hänvisning till remissinstanserna kan jag erinra om att kriminalvårdsstyrelsen och samtliga hörda skyddskonsulenter bestämt har avrått från denna utvidgning i införsellagen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående vardera punkten A och B samt vidare särskilt avseende punkterna C, D och E.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i punkten A.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de rörande punkten B förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Schött m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Lidgard begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 48 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Om sänkning av pensionsåldern för vissa gruvarbetare

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Schött m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Lidgard* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 107;

Nej — 28.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet hemställt i punkterna C, D och E.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om försöksverksamhet in fråga om ordningen för den allmänna gudstjänsten, m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om sänkning av pensionsåldern för vissa gruvarbetare

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 66, i anledning av motioner om sänkning av pensionsåldern för vissa gruvarbetare.

Andra lagutskottet hade behandlat följande till lagutskott hänvisade motioner:

1) de likalydande motionerna I: 275, av herr *Hjorth m. fl.*, och II: 343, av herr *Fredriksson m. fl.*, i vilka yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa, att förslag till lag om sänkt pensionsålder för gruv-

arbetare under jord måtte föreläggas riksdagen snarast möjligt samt att pensionsåldern därvid måtte fastställas till 63 år vid 30 års arbete under jord; samt

2) de likalydande motionerna I: 279, av herr *Werner*, och II: 346, av herr *Jansson m. fl.*, i vilka anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning och förslag rörande en till 63 år sänkt pensionsålder för underjordsarbetande inom gruvindustrin med samma pensionsbelopp som eljest skulle hava utgått vid uppnådda 67 års ålder.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande motioner I: 275 och II: 343 samt I: 279 och II: 346 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning av frågan om pension till arbetslagare under jord i gruva före 67 års ålder.

Vid utlåtandet fanns fogat ett särskilt yttrande av herr *Eric Carlsson* (cp) och herr *Gustavsson* i Alvesta (cp).

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! Andra lagutskottets utlåtande nr 66 är föranlett av motioner om sänkning av pensionsåldern för vissa gruvarbetare. Detta är en fråga som har varit föremål för riksdagens prövning ett flertal gånger; det framgår också av utskottets redovisning av detta ärende.

1959 års riksdag begärde i skrivelse till Kungl. Maj:t utredning om sänkt pensionsålder för grupper med särskilt tungt arbete. Uppdraget att utreda frågan anförtröddes 1958 års socialförsäkringskommitté som i sitt betänkande, avgivet år 1961, redovisade sina synpunkter. Dessa synpunkter har blivit vägledande för riksdagens avslag på motioner vid ett flertal tillfällen om en sänkning av pensionsåldern. Det har gått motioner åren 1962, 1963 och 1967 om sänkning av pensionsåldern för

Om sänkning av pensionsåldern för vissa gruvarbetare

gruvarbetare och andra med särskilt tunga arbeten. Utredningen framhöll svårigheterna att avgränsa vilka grupper det gäller. Utredningen betonade att de praktiska problem, som följer av att folk ofta byter arbetsplats och arbetsuppgifter, spelar in i sammanhanget. Dessa frågor kunde därför inte enligt utredningens mening lösas inom folkpensioneringens ram eller över ATP.

Dessa frågor har riksdagen, liksom socialministern i ett interpellationssvar den 25 januari 1968, ansett böra lösas i första hand avtalsvägen. Förhandlingsvägen har också prövats när det gäller att söka finna godtagbara lösningar för en sänkning av pensionsåldern för dessa grupper. Såsom frångår av utskottets utlåtande har man också den vägen nått vissa resultat. Om någon dag skall parterna mötas igen. Man kan emellertid konstatera — och det fick vi belyst också vid utskottsbehandlingen — att det har varit svårt att nå resultat den vägen. Det är förstäeligt med hänsyn till de exceptionella svårigheter som gruvnäringen har haft under senare tid.

Om man som jag kommer från bygger där gruvdöden gått hårt fram, kan man inte undgå att märka dessa problem. Men samtidigt vill jag starkt betona angelägenheten av sänkt pensionsålder för både underjordsarbetare och andra hårt pressade grupper. Behovet av sänkt pensionsålder är stort för många kategorier, och att det är ett angeläget krav för många är väl inte heller precis någon nyhet.

Vi har varje år sedan 1962 haft en debatt kring dessa frågor här i riksdagen. Våra motioner från centerpartihåll har avvisats. Det har varit ett kompakt motstånd, måste jag tyvärr konstatera. Jag vill emellertid samtidigt säga att den största förståelsen för våra propäer har vi faktiskt fått från utskottets ordförande. Han känner arbetslivet — han har heller inte glömt sitt förflutna — och han har vid några tillfällen låtit förstå

att han är klar över att denna fråga måste lösas på något sätt.

Det går inte att komma ifrån att en allmän sänkning av pensionsåldern är en angelägen fråga ur arbetslivets synpunkt med den ökade pressen på människorna. Minskad arbetstid medför ofta ökad arbetstakt och ökad förslitning av det mänskliga materialet. På område efter område är det på samma sätt — gruvor, skogsbruk, järnbruk, jordbruk osv. Det finns ytterligare en stor grupp, nämligen kvinnorna, som drabbas av stark förslitning. För alla dessa grupper med pressande kroppsarbete som ger dåliga ryggar, förslitna leder, värkande knän och yrkesskador av olika slag är det nödvändigt med en allmän sänkning av pensionsåldern. Vi menar på centerhåll att det ur rättvisesynpunkt, ur arbetslivets synpunkt och med hänsyn till människorna inte går att avgränsa frågan om sänkning av pensionsåldern till enbart underjordsarbetare eller vissa andra grupper. Vi menar att det är angeläget att vi får en allmän sänkning av pensionsåldern till 65 år och att en parlamentarisk utredning, om man inte kan komma fram på annat sätt, får pröva frågan om ytterligare sänkning för grupper med alldeles särskilda arbetsförhållanden.

Med hänvisning till det särskilda yttrande vi har avgivit till detta utskottsutlåtande ber jag, herr talman, att få ansluta mig till det förslag som andra lagutskottet har avgivit i sitt utlåtande nr 66.

Häri instämde herr *Nilsson, Ferdinand*, (cp).

Herr **HJORTH** (s):

Herr talman! Vid Gruvindustriarbetareförbundets senaste kongress i augusti 1967 diskuterades mycket ingående gruvarbetarnas pensions-, arbetstids- och semesterfrågor. Man avhandlade också, med anledning av olika motioner, problemen med damm och andra luftföroreningar orsakade av olja

Om sänkning av pensionsåldern för vissa gruvarbetare

och dieselgaser samt yrkesskadornas, främst då silikosens, bekämpande.

Dessa debatter om för denna yrkeskårs hälsa så allvarliga frågor väckte inte, vad jag kan minnas, något större intresse i massmedia. De följdes inte upp av några specialreportage för att ge ytterligare belysning av problemen. Men när en författarinna vistades bland gruvarbetarna i Svappavaara och Kiruna några decemberdagar förra året och senare i en bok återgav några spridda uttalanden av missnöje i samma frågor, då gav det ett sjujungande eko i hela landet. Radio, TV och tidningar har gjort reportage. Man har intervjuat representanter för arbetsgivar- och arbetarsidan, och det har skrivits åtskilliga kommentarer både i ledarspalter och på kultursidor. Mot denna bakgrund gör man den stilla reflexionen att den debatten hade varit mera på sin plats i samband med Gruvindustriarbetareförbundets seriösa behandling av frågorna. Det skall tydligen till något alldeles extra, gärna litet onyanserat, för att väcka folk till insikt om problemen, och i den meningen har verkligen Sara Lidman lyckats.

De här frågorna har tidigare varit föremål för ingående diskussioner. De har varit uppe vid åtskilliga kongresser och avtalsförhandlingar. Man har också under de år som gått i väsentlig grad förbättrat arbetarskyddet. Forskning och undersökningar pågår ständigt för att komma till rätta med riskerna i arbetet, för att förebygga risker för skador till liv och lem men även för att minska riskerna för ohälsa och yrkessjukdomar.

Debatterna på gruvarbetarkongressen i fjol avspeglade dock en stark otålighet och även en djup oro för framtiden. De förmåner som det tunga och riskfyllda gruvarbetet haft framför andra arbeten i form av längre semester och kortare arbetstid är nu i stort sett borta. Andra grupper har kommit i kapp. Förtjänstläget i förhållande till andra yrkesgrupper är inte längre så marke-

rat vid gruvorna och intar inte den särställning det tidigare innehaft. »Vi har nu i över 20 år motionerat om sänkt pensionsålder för gruvarbetare, men frågan är ännu olöst», hette det i en av de sex motionerna i pensionsfrågan till 1967 års gruvarbetarkongress. Vad som så småningom har uppnåtts avtalsvägen är inte tillfredsställande. Dels gäller det inte vid samtliga gruvföretag och dels är det huvudsakligen beroende av bolagens ensidiga bedömning när en arbetare skall anses behöva sluta före ordinarie pensionsålder.

De invändningar som vid tidigare tillfällen gjorts då gruvarbetarnas pensionsålder diskuterats i riksdagen har mest gällt svårigheterna att inordna differentierade pensionsåldrar inom den allmänna pensioneringens ram. Dessa svårigheter skall inte bestridas men får väl inte anses utgöra det avgörande hindret för frågans lösning. Man har även ansett det vanskligt att utvälja de grupper som skulle vara berättigade till lägre pensionsålder. Det finns naturligtvis andra yrkeskategorier, som herr Eric Carlsson här har erinrat om, och enskilda arbetargrupper inom olika branscher som sysslar med tungt och farligt arbete och som borde vara berättigade till pension tidigare. Den särställning som gruvarbetarna haft i form av kortare arbetstid och längre semester har väl i alla fall varit ett erkännande av gruvarbetets speciella karaktär, som kvalificerat till dessa sociala förmåner. Motivet för denna förmånsbehandling kvarstår alljämt trots den utjämning som skett.

Jag tror att Sara Lidmans intervjuuttalanden gav en tankeställare åt den med gruvarbetets avigsidor oinvidge läsaren, liksom åt andra lagutskottets medlemmar, när de under sin studieresa till olika gruvfält fick se den kalla verkligheten under jord. Den resan var nog nyttig.

Jag tycker att det hedrar utskottet att det trots tidigare riksdagsbehandlingar ånyo tagit så grundligt på frågan och

Om sänkning av pensionsåldern för vissa gruvarbetare

så ingående penetrerat det hela, framför allt att det nu visat sin vilja att göra något för denna arbetsgrupp. Jag är själv uppväxt på gruvbacken vid ett litet gruvfält, där gruvan under fem århundraden varit och alltså är den huvudsakliga inkomstkällan för människorna. I mitt arbete vid gruvföretaget har jag visserligen inte mer än sporadiskt vistats under jord, men jag har ändå på ett påtagligt sätt upplevt dödens närhet vid ett tillfälle.

Jag har också fått kännning av alla gruvarbetares gissel — hörselskadorna. Jag har sett många, alltför många, kamrater som kommit upp ur gruvan med synen förstörd av sprängskador, främst då genom att man råkat borra i en s. k. dola. Flera andra, däribland min far, har invalidiserats av andra olyckor och, det värsta av allt, genom ras, störtningar o. d. svårt lemlästats. Jag vet hur det känns för anförvanter och kamrater vid sådana tillfällen — när arbetarna mitt på skiftet spontant kommer upp ur gruvan och går hem som en hyllning till en förolyckad vän, då flaggorna hissats på halv stång vid gruvkontoret och på gruvlaven, ja då hela samhället och hela kommunen är en enda stor sörjande familj.

Det skall livligt erkännas att mycket har gjorts för att förbättra skyddsanordningarna och förebygga olycksfall. Men i en gruva där man dagligen spränger sig in i orter och ned i schakt och vid brytning av malmer av olika beskaffenhet under dåliga belysningsförhållanden och i vatten och oljedis inträffar mycket ofta situationer som ingen kan förutse. Arbetet med det obändiga berget är ofta nyckfullt och riskabelt.

Den ökande mekaniseringen har visserligen i många fall underlättat arbetsmomenten, men nya maskiner skapar också nya problem. De är ofta tunga att flytta, och de måste ofta flyttas allteftersom arbetet fortskrider. Dessutom har vi bullret och avgaserna, som Sara Lidman särskilt uppehåller sig vid i sin

bok och som medför ohälsa av ofta besvärande art.

Bullret tenderar ju att bli allt värre och värre ju större och effektivare maskiner som kommer i marknaden. Allt detta gör enligt min uppfattning att gruvarbetarnas krav på lägre pensionsålder är berättigade.

67 år är en alldeles för hög pensionsålder för detta i längden ohälsosamma, tunga och pressande arbete. De flesta orkar under de rådande arbetsförhållandena och den hårt uppdrivna arbetstakten inte så länge, och lättare sysslor att falla tillbaka på är det ont om vid ett gruvfält.

Jag tror också att det på längre sikt blir nödvändigt även med andra reformer för denna yrkesgrupp. Annars kommer nyrekryteringen till denna för vårt land så viktiga exportnäring att bli omöjlig. Lägre pensionsålder är det för dagen viktigaste kravet. Jag ser andra lagutskottets positiva förslag som en viktig milstolpe härvidlag.

Jag vill bara tillägga att jag förutsätter att den utredning som skall göras sker snabbt. Någon utredning av själva behovet behövs inte, det är redan dokumenterat i olika sammanhang. Det gäller närmast att klara av det rent tekniska förfarandet samt den administrativa handläggningen.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **WERNER** (vpk):

Herr talman! Med utskottets utlåtande i anledning av de föreliggande motionerna är en hittills olöst social rättvisefråga på arbetslivets område på väg att lösas. Det är, som det har sagts tidigare, här fråga om ett mångårigt gruvarbetarkrav. I riksdagen har vårt parti vid en rad tillfällen, exempelvis åren 1962 och 1963, rest liknande krav. Vid dessa tillfällen nämndes speciellt gruvarbetarna men också övriga utövare av tunga och hälsofarliga yrken. Det är

Om sänkning av pensionsåldern för vissa gruvarbetare

naturligtvis med tillfredsställelse vi nu kan notera att tidigare av vederbörande utskott anförda motiveringar för avslag på de väckta motionerna inte längre ansetts hållbara. Det har förut sagts att frågan om en tidigare pensionering av gruvarbetarna och övriga jämförbara kategorier måste lösas utanför ramen för den allmänna pensioneringen, att det var en fråga mellan arbetsmarknadens parter etc.

Ingen gång tidigare har ett sådant konstaterande gjorts som det som nu görs i utskottets utlåtande, nämligen att i motionerna anförda beskrivningar av förhållandena under jord är riktiga. Utskottet har kommit fram till den slutsatsen genom att på ort och ställe ha gjort sina iakttagelser och efter att ha fått kontakt med de berörda arbetarna.

Jag har i dagarna tagit del av hur medarbetare i arbetsmedicinska institutet företar undersökningar av stuveriarbetarnas arbets- och arbetarskydds-förhållanden. Man skulle därför vara frestad att framföra uppmaningen: Fortsätt på den vägen, så kanske åtskilliga andra hittills olösta frågor kan bli beaktade på ett bättre sätt.

Herr talman! I detta läge finns det naturligtvis ingen anledning att utförligare motivera behovet av den utredning rörande arbetstagare under jord i gruva som utskottet föreslår att riksdagen bör rikta hemställen till Kungl. Maj:t om att få utföra. När nu en sådan utredning företas förutsätter jag att den utöver arbetstagare under jord i gruva även kommer att innefatta arbetstagare som är sysselsatta med andra slag av underjordsarbeten — tunnelarbeten och berggrumsarbeten över huvud taget.

Nästa steg för en utredning bör gälla andra grupper med tunga och hälsofarliga yrken. En sådan vidgad utredning — det vill jag understryka — som inte får försinka lösningen av frågan för gruvarbetarnas del bör kunna följa utan att riksdagen gör en särskild hemställan därom. Jag vill gärna ha det sagt i sammanhanget, eftersom det som

bekant finns flera tunga och slitsamma liksom hälsofarliga yrken, där det måste anses orimligt med den nuvarande höga pensionsåldern.

Herr talman! Med dessa ord ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! När lagutskotten har att ta ställning till ett förslag som väckts motionsvis, kan de i sitt utlåtande inte gå utanför förslaget ram. Följaktligen avser utlåtandet uteslutande gruvarbetare under jord och deras pensionsfråga. Huruvida sedermera en eventuell utredning kan få andra eller längre gående direktiv från det statsråd som handlägger ärendet, vill jag inte uttala mig om. Utskottet har i alla fall varit förhindrat att utvidga önskemålet utöver vad motionerna innehåller.

Sedan vill jag redan nu säga, att det som uttalades av 1958 års socialförsäkringskommitté i fråga om en differentierad pensionsålder fortfarande är gällande. Det är förenat med mycket stora svårigheter att i den allmänna pensioneringen bryta ut vissa grupper som skall ha förmåner utöver dem som generellt gäller. Det är också förenat med betydande svårigheter att ordna en differentiering i fråga om avgiftsbetalningen för sådana grupper, som på grund av arbetets natur skulle vara berättigade — det ordet har använts här — till en lägre pensionsålder än den generella.

Socialförsäkringsutredningen uttalarde att man fann en generell pensionsålder av 67 år vara alltför hög i många fall på arbetsmarknaden. Det kunde konstateras redan på grundval av de överenskommelser som hade träffats om en lägre pensionsålder. Dessa överenskommelser gällde inte i första hand sådana som hade ett tungt och hälsovådligt arbete, utan grupper som av andra skäl hade fått en lägre pensionsålder. Socialförsäkringskommittén läm-

Om sänkning av pensionsåldern för vissa gruvarbetare

nade den motiveringen, att det inte är möjligt att i ett allmänt pensionssystem med folkpension och ATP tänka sig en differentiering, som skulle kunna ta hänsyn till de olika och varierande behoven beträffande pensionsåldern som finns på arbetsmarknaden. Därför uttalade vi också att man borde söka klara de detaljerna genom överenskommelser mellan arbetsmarknadsparterna. Detta uttalande har samma giltighet fortfarande.

De som läser utskottsutlåtandet observerar väl också, att utskottet inte uttalat sig om på vilket sätt pensionsfrågan för gruvarbetarna skall lösas. Det fanns väl yrkanden i den riktningen, att det skulle vara en enkel sak att för en mindre grupp lösa frågan inom den allmänna pensioneringen. Men det är inte den vägen man har löst frågor om lägre pensionsålder för andra grupper. De har lösts på olika sätt, som finns angivna i utlåtandet. Den mest tillfredsställande lösningen är väl den som finns för framför allt tjänstemännen, som går under namnet ITP-pension och som avser både den tillförsäkrade pensionsnivån från den lägre pensionsåldern fram till 67-årsåldern och därtill vissa tillägg för att garantera att pensionsnivån blir den beräknade. Detta är alltså det bästa av de system som tillämpas för att fylla ut och tidigare-lägga pensionen.

Det har lösts på annat sätt för sjöfolket. Där har det lösts lagstiftningsvägen, genom att redarna ålagts betala en viss avgift som tillförs en pensionsfond. Ur den fonden utgår under vissa förutsättningar pension från en lägre ålder än de angivna generella 67 åren.

Inom gruvindustrin har man avtalsvägen sökt lösa frågan om lägre pensionsålder långt innan den allmänna pensionen tillkom. Den lösning som nåtts betraktar gruvarbetarna numera såsom otillfredsställande. Efter den redovisning vi har fått i utskottet förefaller den otillfredsställande ur flera syn-

punkter. Dels ger överenskommelsen inte den pensionsnivå som gäller efter 67 år, dels är villkoren mycket restriktiva i fråga om rätten till den lägre pensionsåldern. Det fordras vissa kvalifikationsår i arbete under jord, men också andra restriktiva bestämmelser reglerar pensionsrätten. Jag förstår mycket väl att en uppgörelse om lägre pensionsålder för gruvarbetare kommer att få vissa konsekvenser i form av krav från andra grupper, som kan betrakta sig som likställda i fråga om arbetets krävande natur. Detta får man alldeles säkert vara beredd på. Däremot tror jag inte att man kan ta fasta på särskilt mycket av vad herr Hjorth sade om olycksfallsrisker m. m. Dessa kan ju inte på något sätt kompenseras genom lägre pensionsålder. Om ett olycksfall inte leder till döden, utgår förtidspension och den är ju likartad med den pension som utgår efter 67 års ålder.

Det som har konstaterats — långt innan andra lagutskottet gjorde ett besök i gruvorna — är att arbetet är av den natur och äger rum i sådan miljö, att det inte är tänkbart att en gruvarbetare som under längre tid arbetat under jord skall kunna fullgöra ett fullgott arbete ända fram till 67-årsåldern. Det är följaktligen motivet för att utskottet har stannat för att föreslå att en utredning skall göras om lägre pensionsålder för gruvarbetarna.

Helt naturligt skall den utredningen också omfatta metoden för att finansiera en sådan sänkning. Kan man finna någon möjlighet att klara det inom den allmänna pensioneringens ram, skall det naturligtvis ske. Den frågan skall också prövas. Men för mig förefaller det i varje fall som om det vore betydligt enklare att klara detta på samma sätt som man har klarat det för andra, som redan har tillförsäkrats en lägre pensionsålder, även om det, så som skedde för sjöfolket, måste bli en lag på att denna fråga skall lösas på ett sådant sätt, så att man kan räkna med att pension kommer att utgå från den angivna

Om sänkning av pensionsåldern för vissa gruvarbetare

åldern och att pensionen blir av tillfredsställande höjd.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr **EDSTRÖM** (fp):

Herr talman! En allmän sänkning av pensionsåldern till 65 år skulle allt vara ett mycket stort misstag i vår tid, då bättre levnadsförhållanden och arbetsvillkor gör att åldrandet förskjuts allt längre fram och att allt fler människor ännu vid 70 år är helt arbetsföra och själva inte önskar avföras från ett verksamt arbetsliv. Många önskar en lägre pensionsålder, men det är också många som önskar en högre pensionsålder. Det beror väl på det individuella biologiska åldrandet och helt naturligt också på arbetets art och svårighetsgrad. Det är lika naturligt att en universitetslärare — som jag själv har varit — såsom t. ex. i Danmark får pension vid 70 år som att en grovarbetare i lantbruket eller en gruvarbetare får 65 år som normal pensionsålder.

Vad jag däremot tycker är angeläget är att få en rörligare pensionsålder än den vi nu har och att pensionsbeloppets storlek inte som nu i hög grad skall influeras av åldern vid den första pensionsutbetalningen. Arbetets svårighetsgrad och individens biologiska åldrande bör vara bestämmande för när pension skall börja utgå. Pensionen bör inte bli lägre relativt sett i förhållande till lönen för en grovarbetare, som går i pension vid 65 års ålder, än för en intellektuell arbetare som går vid 70 år. Den som så önskar skall kunna fortsätta att arbeta så länge han orkar, och den som av olika skäl icke önskar eller anser sig vara oförmögen att fortsätta skall utan alltför stora svårigheter kunna få sin pension.

Detta är ett mycket svårt problem som — såsom herr förste vice talmanen nyss påpekade — måste nogsam t utredas. Jag tror att utskottets förslag

att utreda just frågan om pensionsålder för gruvarbetarna, som utan tvekan har ett relativt tungt och hårt arbete, bör vara ett första steg i rätt riktning.

Jag tror inte att en sådan reform skulle behöva kosta så mycket som införandet av en bestämmelse om en allmänt sänkt pensionsålder från 67 till 65 år. En sådan sänkning av pensionsåldern är riktig för vissa yrkesgrupper — den är i princip riktig för jordbruksarbetare och för gruvarbetare, men den är inte riktig när det gäller hela svenska folket. Hela svenska folket önskar inte heller detta.

Vi bör emellertid noggrant utreda dessa problem. Jag vill ännu en gång säga, att det vore en stilla nåd att be om att en rörligare pensionsålder genomföres, ty många människor vill ha pension tidigare och många människor vill ha pension senare än de nu får. Jag tycker att den äldre arbetskraftens insatser skall tillvaratas så långt det går. De äldre trivs bäst med detta, och de bibehåller sin vitalitet mycket mer om de får fortsätta sitt arbete under normala förhållanden. Jag tycker alltså att vi bör sträva efter att genomföra en betydligt rörligare pensionsålder än som finns i dag och att åldern vid pensionens första utbetalande inte bör vara avgörande för pensionens storlek.

Herr **CARLSSON, ERIC**, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag hade inte tänkt återkomma i talarstolen i denna fråga, men efter herr Edströms yttrande känner jag mig föranlåten att säga några ord.

Jag vill till herr Edström och andra här i kammaren säga, att det i arbetslivet i dag med den tekniska utveckling som ägt rum finns en lång rad yrken där det blivit allt vanligare att yrkesutövarna drabbas av hörselskador, synskador och kärlekskramp och där avgaser osv. kommit att bli stora prog-

Om sänkning av pensionsåldern för vissa gruvarbetare

blem. Till följd härav har olycksfallsfrekvensen ökat. Jag har här framför mig det senaste numret av tidskriften Fackföreningsrörelsen, som handlar just om arbetsmedicin och arbetarskydd osv. Jag tror att detta vore en hälsosam läsning för alla dem som säger att det är ett misstag med en allmän sänkning av pensionsåldern från 67 till 65 år.

Vilka grupper är det som har en pensionsålder vid 67 år i dag? Jo, det är de yrkesgrupper som just utsätts för alla de påfrestningar som hårt kroppsarbete innebär. Övriga grupper har i stort sett fått sina önskemål om en lägre pensionsålder tillgodosedda.

Man säger att det är många som önskar få en högre pensionsålder. Vilka då? Inte lär det vara de som har en pensionsålder av 67 år i dag — dessa vill ha en sänkning av pensionsåldern till 65 år. Men det bör naturligtvis finnas möjligheter för dem som så önskar att stå kvar i arbetslivet efter uppnådd pensionsålder, men det är ju någonting helt annat än en allmän sänkning av pensionsåldern för de yrkesgrupper som har tungt arbete.

När vi diskuterade denna fråga i utskottet, omvittnades det vilken lärarik resa som det hade varit för utskottets ledamöter till Norrbotten och Västerbotten. Den resan hade föranlett utskottet att ändra sin tidigare uppfattning och att komma till den slutsatsen, att det borde ske någonting i fråga om en sänkning av pensionsåldern för gruvarbetare.

Jag vill bara säga på den punkten, att jag tror att det vore hälsosamt, om utskottsledamöter och andra fick resa omkring och ta kontakt med folk ute i arbetslivet så att man verkligen fick en bild av hur det ser ut i arbetslivet i samhället. Detta skulle med all säkerhet få till resultat att det fördes flera sådana här diskussioner, där det kunde konstateras att det är motiverat med en allmän sänkning av pensionsåldern.

Herr **HJORTH** (s):

Herr talman! När jag nämnde de stora risker som var förenade med gruvarbete, avsåg jag inte att problemen skulle lösas med det förslag jag framlagt, utan jag ville belysa gruvarbetets särart. Det är många gruvarbetare som råkar ut för ganska svåra olycksfall och som kommer tillbaka efter en viss tid. Men de har haft svårigheter att återgå till sitt tidigare arbete, och dessa skador blir också kännbara på äldre dagar då de har svårt att hänga med i produktionen.

Jag vill sedan säga till herr Edström, att det är nog svårt att leta upp en gruvarbetare som kan tänkas vilja arbeta ända till 67 år under jord i det hårda och pressande arbete, som det är fråga om.

Jag håller gärna med om att det inte är lätt att tekniskt lösa alla dessa problem, men jag tycker att det inte bör vara omöjligt att genomföra ett visst system, som så småningom kan tillämpas även för andra grupper som här har åberopats. Men vi har ju tidigare varit eniga om att gruvarbetarkåren är just en sådan kår, som bör ha speciella sociala förmåner framför andra. Skälen härför är minst lika starka i dag som de har varit tidigare.

Herr **EDSTRÖM** (fp):

Herr talman! Jag kan inte finna annat än att vad herrar Eric Carlsson och Hjorth anfört inte på något sätt står i motsats till vad jag sagt. De framförde nämligen exakt detsamma som jag gjorde som motivering för en lägre pensionsålder för vissa grupper med tungt arbete, men däri finns inte ett ord som talar för en *allmän* sänkning av pensionsåldern. Argumenten talar mera för en rörlig pensionsålder med hänsyn till arbetets tyngd och individernas biologiska ålder.

Om sänkning av pensionsåldern för vissa gruvarbetare

Herr HÜBINETTE (h):

Herr talman! Jag har inget behov av att vittna i den här frågan, ty jag har skrivit under utskottsutlåtandet, men jag blev intresserad, när herr Edström tog upp frågan om det biologiska åldrandet.

Jag undrar hur herr Edström som läkare tänker klara av en pensionering som bygger på det biologiska åldrandet. Hur skall man fastställa att den ena individen är färdig för pensionering och inte den andra?

Enligt min mening har herr Edström i stora stycken rätt i sin polemik mot herr Eric Carlsson, men när han kom in på det biologiska åldrandet tror jag att han trampade fel!

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Det är svårt att i debatten komma fram till någonting som kan tyda på att vi är på samma våglängd. Jag tolkade herr Edströms anförande på det sättet att han ville åberopa de varierande pensionsåldrar som tillämpas i det statliga pensioneringssystemet, genom de s. k. pensioneringsperioderna, vilka ger möjlighet för dem som är friska och starka att fortsätta till periodens övre gräns, medan de som är svagare kan tvingas att avgå vid den lägre. Det är naturligtvis inte lika lätt att tillämpa sådana regler inom en allmän pensionering. På vissa områden finns det ju lika många arbetsgivare som det finns arbetstagare.

Eftersom det i diskussionen förefaller ha uppstått irritation över att det dragit ut på tiden, innan det gjorts en närmare utredning av frågan om behovet av en lägre pensionsålder för vissa grupper, vill jag erinra om att den nuvarande pensionsåldern fram till 1960 avsåg enbart folkpensioneringen. ATP tillkom nämnda år men började betalas ut först fr. o. m. 1963.

Jag, som är en försiktig general, har liksom haft för mig att det kanske vore

lämpligt att vi finge växa in i systemet så att även ATP-pensionerna blev något mera betydelsefulla, innan man började tänka på en lägre pensionsålder generellt, vilket herr Eric Carlsson här har yrkat på. En lägre pensionsålder skulle nämligen under övergångstiden minska antalet intjänandeår och följaktligen verka sänkande, i varje fall på tilläggs pensionen. — I fråga om folkpensionen förutsättes tydligen att den skall behållas oförändrad vid den lägre pensionsåldern. Men eftersom det erfordras ett visst antal pensionsgrundande år, innan tilläggs pensionen blir effektiv, innebär en lägre pensionsålder en reducering av denna pension. Nio intjänandeår är för närvarande det högsta antal som kan uppnås. Det blir fortfarande relativt låga ATP-pensioner. Sänkes pensionsåldern till 63 år för vissa grupper — eller till 65 år generellt, som herr Eric Carlsson har yrkat på — minskas intjänandetiden med fyra respektive två år och följaktligen blir den totala pensionen som följd härav i motsvarande grad lägre.

Det är ett förhållande som också ligger i vägen för ett mera allmänt utnyttjande av det s. k. förtidsuttaget. Den som tar ut pensionen från 63 år får vidkännas den procentuella sänkningen av pensionsnivån, men härtill kommer dessutom ett mindre antal intjänandeår i ATP-systemet. Under ett avsevärt antal år framåt blir det en dubbel reduktion.

Herr talman! Jag tycker att förhållandena för gruvarbetarna är sådana att man mycket väl kan kosta på sig en utredning om en lägre pensionsålder och försöka komma fram till någonting som innebär en förnuftig lösning på finansieringsproblemet. Jag anser att arbetslivet redan har visat vägen. Det finns effektiva metoder. Jag vet inte varför gruvindustrin inte skulle kunna anlita ITP-systemet även beträffande de kollektivavtalsanställda. Även om det kan bli svårt att svälja den medicinen, är den säkert den mest effektiva.

Om sänkning av pensionsåldern för vissa gruvarbetare

Herr EDSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag kan helt instämma i allt vad förste vice talmannen Strand anförde.

Till herr Hübinette vill jag bara säga, att jag ju framhöll att denna utredning måste bli ganska svårartad och besvärlig; man måste nämligen utreda inte minst hur man skall bedöma de biologiska åldrarna.

Jag vill också understryka vikten av vad detta skulle betyda för alla de människor som inte får ATP.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 68, i anledning av motion om harmonisering av den ekonomiska och socialrättsliga lagstiftningen i enlighet med EEC-fördraget;

nr 69, i anledning av motioner angående vissa förhandlingar före beslut om nedläggning av företag, m. m.; och

nr 70, i anledning av motion om lagfäst rätt till tjänstledighet för deltagande i vuxenutbildning.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 68, i anledning av motioner om dels åtgärder mot oljeläckage, dels förvaringen av oljecisterner; och

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 128 § byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385), m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 44, i anledning av motioner om en översyn av de kommunala naturvårdsombudens uppgifter; och

nr 45, i anledning av motioner angående ersättningen för intrång enligt naturvårdslagen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 56, i anledning av motioner om en allmän identitetshandling, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag vill meddela att efter överläggning med andra kammarens talman beslutats att 1969 års remissdebatt avses skola ta sin början onsdagen den 5 februari.

Anmäldes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 353, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 19 februari 1954 (nr 71) om rätt att vid taxering för inkomst njuta avdrag för belopp, som tillförts vissa för prisreglering bildade stiftelser, m. m.; och

nr 354, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 12 februari 1943 (nr 44) om kupongskatt, m. m.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vartdera av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsbetänkande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmälde bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 368, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändringar i banklagstiftningen jämte motioner;

nr 369, i anledning av motion om utredning angående bankväsendet; samt nr 370, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fusion inom stadshypoteks- och bostadskreditinstitutionerna, m. m.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vart och ett av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsutlåtande fattade samma beslut som första kammaren.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare

Med stöd av bifogade läkarintyg får jag härmed anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under tiden den 5—den 12 december 1968.

Stockholm den 4 december 1968

Herman Kling

På grund av sjukdom är statsrådet *Herman Kling* förhindrad att delta i riksdagsarbetet den 5/12—den 12/12 1968 intygas.

Stockholm den 4/12 1968

R. Frisk

Vidare upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare

Sedan överläkaren, docenten Ekman, på Borås lasarett ytterligare förlängt min sjukskrivning intill den 15 december 1968 får jag anhålla om fortsatt ledighet från riksdagsarbetet intill höst- riksdagens slut.

Brämhult den 2 december 1968

Torsten Andersson

De begärda ledigheterna beviljades.

Interpellation ang. begränsning av investeringar för vissa järnvägslinjer

Herr NILSSON, NILS, (cp) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! För att aktiva lokaliseringspolitiska åtgärder skall lyckas erfordras även en samordning med det trafikpolitiska området. Vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 191: 1963 angående riktlinjer för den statliga trafikpolitiken m. m. framhöll sammansatta stats- och tredje lagutskottet i sitt utlåtande nr 1:1963 bl. a. följande: »Utskottet vill för sin del understryka betydelsen av att aktiviteten på det trafikpolitiska området samordnas med lokaliseringspolitiken bl. a. när det gäller att upprätthålla från lokaliseringssynpunkt önskvärd olönsam järnvägs- eller landsvägstrafik.»

Enligt en av statens järnvägar utgiven Da-order (DaO 6: 64) som nyligen kommit till min kännedom angående plan för undersökning av trafiksvaga järnvägar, finns i den upprättade planen upptagna ett stort antal järnvägslinjer fördelade på olika klasser.

I ordern anges bl. a. att på linjer som ingår i undersökningsplanen får andra nyinvesteringar i fasta anläggningar icke göras än sådana, som på kort sikt är lönsamma från kommersiell synpunkt. Erforderliga reinvesteringar — även angelägna sådana — bör om möjligt anstå och kompenseras genom underhållsarbeten, vilka i övrigt bör begränsas till det minimum, som betingas av krav på fullgod trafiksäkerhet och hänsyn till arbetsskydds- och välfärdsföreskrifter.

På övriga trafiksvaga linjer enligt avsnitt B i bilagan — dock ej sådana i avsnitt B 3 — får sådana nyinvesteringar, reinvesteringar och underhållsarbeten utföras, som bedömes erforderliga och lönsamma med hänsyn till de olika järnvägslinjernas sannolika livslängd.

Under beteckningen B 1 finnes upptagen bl. a. järnvägslinjen Mora—Rättvik. För Ovansiljanområdet är en god

Interpellation ang. begränsning av investeringar för vissa järnvägslinjer
järnvägsförbindelse av avgörande betydelse för bygdens fortsatta existens. Stora ekonomiska satsningar har skett för att bygga upp centralorten i A-regionen till en ur sysselsättnings- och servicesynpunkt bärkraftig ort. Samtidigt ifrågasätts från statligt håll livslängden för den för bygden så livsviktiga järnvägsförbindelsen.

Samma förhållande är även gällande för de orter som berörs av järnvägslinjen Repbäcken—Björbo—Vansbro—Malung, vilken är upptagen i samma förteckning.

I anledning av vad som anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande frågor:

Har statsrådet uppmärksammat att SJ utfärdat order om begränsningar i in-

vesteringarna för vissa järnvägslinjer, bl. a. bandelen Mora—Rättvik?

Anser statsrådet att dessa åtgärder från SJ:s sida beaktar det behov av samordning mellan trafikpolitik och lokaliseringspolitik som uttalats av riksdagen?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.48.

In fidem

Leif Ekberg

/Solveig Gemert